

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HALİL HALİD

TEŞKİLAT-I MAHSUSA ÜYESİ

İNGİLİZLERİN OSMANLIYI YOK ETME SİYASETİ

MUSUL-KERKÜK-MISIR-ARABİSTAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ra>

ekim

İNGİLİZLERİN OSMANLI'YI YOK ETME SİYASETİ

İngiliz Emperyalizmi ve Türkler / Halil Halid

Orjinal İsmi: Türk Hakimiyeti ve İngiliz Cihangirliği, İstanbul 1341/m.1925

Editör : Orhan Sakin
Kapak Tasarımı : Yunus Karaaslan
İç Düzen : Adem Şenel
Baskı-Cilt : Bayrak Matbaacılık
Davutpaşa Cd. 14/2 Topkapı-İstanbul

ISBN: 978-975-01311-3-4

1. Basım: Ocak 2008

© Bu kitabın basım hakları Ekim Yayınları'na aittir. Yazarın ve yayınevinin izni olmadan basılamaz, yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Ekim Yayınları

Kısıklı Cad. No. 1/ A Blok Daire:8 Altunizade/İstanbul

Tel: 0.216 651 40 20 Faks: 0216. 651 98 74

www.ekimyayinlari.net

e-mail: ekimyayinlari@gmail.com

HALİL HALİD

**İNGİLİZLERİN OSMANLI'YI
YOK ETME SİYASETİ**

İÇİNDEKİLER

Halil Halid Hakkında	6
Giriş: Türk-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış	11
1. İngilizlerle İlişkilerin Acı Sonuçları	23
2. İngiliz Dostluğunun Gerçek Yüzü	35
3. Petrol ve Irak Operasyonları	49
4. Musul Oyunu	59
5. İngiltere ile Dostluk Kurulabilir mi?	69
6. Türkler ve Hint Müslümanları.....	77
7. Türkler ve Mısırlılar.....	85
8. Türk ve Arap'ın Kader Birliği	95
Son Söz	101

Halil Halid Hakkında

İnanmış bir fikir ve eylem adamı olan Halil Halid, ömrünün sonuna kadar idealist kalmayı başarmış, vatansever ve korkusuz bir Türk aydınıdır. Onun bu özelliği, yazılarının yanında Osmanlı gizli istihbarat örgütü olan “Teşkilat-ı Mahsusa”da görev üstlenmesiyle ve çeşitli ülkelerdeki faaliyetlere katılmasıyla kendini gösterir.

Hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu kitaplarında kendi yazdıklarına dayanmaktadır. Bunlardan öğrendiğimize göre 1869 senesinde Ankara’da doğmuştur. Okumuş ve tanınmış bir aileden gelen (Halvetiye Tarikatı’nın Şabaniye kolu şeyhlerinden olan Çerkeşli Mustafa Efendi’nin torunudur. Eserlerinde dedesinin unvanından dolayı olsa gerek, “Çerkeşşeyhizâde Halil Halid” imzasını kullanır.) Halil Halid, ilköğrenimini Ankara’da yaptıktan sonra Beyazıt Medresesi’ne devam etmiş, ardından girdiği İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiştir (1893). Mezun olduktan sonra İngiltere’ye (1894) gitmiş ve gazeteciliğe başlamıştır. Siyasi ve sosyal konularda yazılar yazan Halil Halid, 1897’de Londra Osmanlı Elçiliğinde konsolos yardımcısı olmuştur. 1902–1911 yılları arasında Türkçe öğretmeni olarak Cambridge Üniversitesi öğretim kadrosuna katılmıştır. Bu arada yüksek lisans yapmış, dışişleri mensuplarına Türkçe dersleri vermiştir.

Bu dönemde Avrupalı ve İngiliz anlayışını tahlil eden Halil Halid Bey, görüş ve değerlendirmelerini İngiliz gazetelerinde ve yazdığı kitaplarda cesaretle ortaya koymuştur. Yazılarında Türk Milletine yönelik haksız saldırılara karşı durmuştur.

“Osmanlı Şiir Tarihi” adlı bir eser yazan J. W. Gibbb’e yardımcı olmuş ve bu kitaba bir takdim yazısı yazmıştır. Londra’da bir cami inşası için kampanya başlatmıştır. Halid Bey, Cambridge Üniversitesi’nde hocalık yapan ilk Türk unvanını taşıyordu. 1905 yılında Cezayir’de yapılan “Müsteşrikler kongresi” ne Cambridge Üniversitesi adına katılması şöhret ve itibarını arttırmıştır. Buradaki intibalarını, 1906 yılında Kahire’de “Cezayir Hatıratından” adıyla yayınlamıştır.

1911’de kaleme aldığı “Türkler ve Araplar” adlı risalesi Halil Halid’e İslam dünyasında büyük bir ün kazandırmıştı. Bu risalesinde Halid Bey, Türklerle Araplar arasındaki dayanışmanın zayıflamasından Batılıların nasıl yararlanacaklarını ve sonuçlarının neler olacağını çok önceden görerek ortaya koymuştur.

Halil Halid, Osmanlı toprağı olan Bosna-Hersek’in 1908 senesinde Avusturya tarafından ilhak edilmesine karşı yürütülen kampanyalarda; aktif görev alması ve halkı Avusturya’ya karşı boykot yapmaya çağırmasıyla ön plana çıkmıştı.

1912’de İttihat Terakki’den mebus oldu ancak bu mebusluğu dört ay sürdü. 1913–14 yıllarında Hindistan Bombay Başşahbenderliği görevine atandı. Görevde bulunduğu sırada Hindistan’ın İngilizlerden bağımsızlığı için çalışan Hindu ve Müslümanların mücadelelerine destek verdi. Bombay’da Ebü’l-Kelam Azad, Muhammed Ali ve kardeşi Şevket Ali ile yakın dosttu.

Teşkilat-ı Mahsusa’nın Hindistan’da “İttihad-i İslam” çalışmalarını yürüttü. Bu yüzden I. Dünya Savaşı çıktıktan sonra İngilizler, Halil Halid ile yakın ilişkisi olan pek çok Hintliyi tutuklamışlardır.

Mısır, Sudan ve Cezayir'e seyahatler yapan Halil Halid, gittiği yerlerdeki entellektüel Müslüman ve önderlerle yakın temaslarda bulunmuş, onların emperyalizme karşı örgütlenmesinde ve uyanmasında faaliyetler göstermiştir.

1922'de Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Har-biye'de hoca olarak görev alan Halil Halid, 29 Mart 1931'de İstanbul'da vefat etti. Mezarı Merkez Efendi Kabristanlığı'ndadır.

Halil Halid'in günümüzde de geçerliliğini sürdüren geleceğe yönelik öngörülleri, hala önemini korumaktadır. Fikirlerinin birçoğu, Büyük Ortadoğu Projesi türünden projelerin uygulamaya konulduğu şu günlerde daha iyi anlaşılabilir. tedir.

Halil Halid'in Eserlerinden Bazıları

1. Cezayir Hatıratı: 1906 senesinde Mısır'da İctihad Matbaası'nda basılmıştır.

2. Hilâl ve Salib: 1907 senesinde Mısır'da Hindiye Matbaası'nda basılmıştır. Arapça ve Urduca'ya çevrilmiştir.

3. Fusulî Mütenevvîa: 1326 senesinde İstanbul'da Ahmed İhsan Matbaası'nda basılmıştır. Tarihe ait çeşitli konuları içeren kitap dört risaleden oluşmaktadır.

4. Türk ve Arap: Balkan Savaşı sırasında Mısır'da eş-Şaab Matbaası'nda Arapçasıyla birlikte basılmıştır.

5. Bazı Berlin Makalatı: 1918 senesinde Berlin'in İmparatorluk Matbaası'nda basılmıştır. Resimli olan kitap, sosyal ilişkiler ve terbiyeye dairdir.

6. İntişar-ı İslâm Tarihi: (Tercüme) Prof. T. W. Arnold meşhur eseri. Sebilü'r-Reşad idaresi adına İstanbul'da yayınlanmıştır.

Batı dillerindeki yayınları:

1. The Diary of a Turk: 1903 senesinde Londra'da A. C. Blach şirketi tarafından basılmıştır. Urduca'ya çevrilmiştir.

2. The Cross Versus the Crescent: 1907'de Londra'da Luzac şirketi tarafından yayınlanmıştır. Arapça ve Urduca'ya çevrilmiştir.

3. A Stady in English Turcophobia: 1904 senesinde Londra'da Cemiyet-i İslamiye tarafından yayınlanmıştır. Urduca'ya çevrilmiştir.

4. La Turcophobie des Imperialistes Anglais (Emperyalist İngilizlerin Türk Korkusu): 1919 senesinde İngilizce ve Fransızca olarak İsviçre'nin Bern kentinde Staempfli Matbaası'nda basılmıştır. İngiltere'nin şark siyaseti aleyhindedir.

5. Biritish Labour and the Orient: 1919 senesinde İsviçre'nin Bern kentinde Staempfli Matbaası'nda basılmıştır. İngiliz İşçi Partisi ve doğuya etkileri anlatılmaktadır.

Giriş

Türk-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış

Her millet gibi İngilizlerin de kendilerine özgü bir takım güzel özellikleri vardır elbette. Hatta birçok millete karşı, üstünlüklerini iddia da edebilir ve ispata çalışabilirler. Onların arasında yaşayan yabancılardan kimileri, İngilizlerin sosyal ilişkileri ve yaşam tarzlarından etkilenebilir, beğenebilir; kimi zaman bunların aynısının kendi ülkesinde de uygulanabileceğini sanabilirler. Oysa unutulmamalıdır ki İngilizler Batılıdır. Biz Türkler ise, kendimizi ne kadar farklı görürsek görelim, ne kadar Batı hayranı olursak olalım “Doğuluyuz.” Bütün dünya, geçmişten bugüne bizi böyle görmüştür ve böyle görmeye de devam edecektir.

Meşhur İngiliz şair ve hikâyecisi Kipling¹: “Doğu doğudur, Batı da batı; bu ikiz olmaz asla.” demekle durumu çok güzel ifade etmiştir.

1 Joseph Rudyard Kipling (1865–1936), Nobel Ödülü sahibi dünyaca tanınan İngiliz şair ve yazarı.

Kendimde birazcık vatana bağlılık ve milletini koruma duygusu varsa, mantıklı düşünebiliyorsam, İngilizlerden kişisel çıkar uman bir menfaatçi değilsem, şurasını göz önünde bulundurmam zorundayım: “Doğu’daki siyasal egemenliğini, hiçbir Müslüman ulusun bağımsızlığına katlanamayacak dereceye götüren emperyalist politikaları tercih ettikleri müddetçe, İngilizlerin hiçbir iyi vasfı benim kalbimi çelemeyecektir.” Ama bütün bunlara rağmen, ülkemizde bu emperyalizm belası yüzünden çekilen sıkıntıları ve uğranılan korkunç felaketleri unutturma çabasında olanların varlığı da bir gerçektir. Ben onlar gibi kolayca “Geçmiş geçmiştir; gelecek de gelecek...” politikasına inananlardan değilim.

Konumuzun başlığında “Türk-İngiliz ilişkileri” tabirini kullandım. Oysa Türk politikacıları arasında “ilişkiler” yerine “dostluk” sözünün daha çok kullanıldığını görürüz. Yakın geçmişimizde bu tabiri resmî açıklamalar arasına katanlar çok görüldü. Çiğnene çiğnene çürümüş bir sakız haline gelmiş bu deymi kullananları veya kullanmayı kendilerine uygun görenleri, makamlarının ağırlığına ve seviyesine uygun söz söyleyen yöneticilerden, siyasetçilerden saymak, acaba ne derece mümkündür?

Bilindiği gibi “ilişkiler” dostane olduğu gibi tersi de olabilir. İngiltere ile ülkemiz arasındaki ilişkilerin tarihçesine göz gezdirdiğimiz zaman bu ilişkilerin ne kadar “dostluk(!)” üzere olduğunu görebiliriz.

Aşağıda, eldeki kaynaklara dayanarak tarihteki Türk-İngiliz ilişkilerine kısa bir göz atacağız. Bütün bu ilişkilerin tarihçesini birkaç sayfayla açıklamak olanaksızdır; ama ilişkilerin “dostluk” kelimesiyle mi, yoksa “düşmanlıkla” mı açıklanabileceğini de anlamamıza yetecektir.

Genellikle İngilizlerin Türklerle siyasi ve ticari ilişkiler kurma girişimleri, 16. yüzyılın sonlarına doğru Kraliçe Elizabeth² devrinde başladığı söylenir. Oysa Türklerle İngilizler arasındaki ilişkinin tarihi çok daha eskilere dayanır. Bu ilk karşılaşma da dostane değil savaş meydanlarında olmuştur.

Bizans İmparatoru Manuel (Manuel II, Palaiologos, 1391–1425) sınırlarına her gün biraz daha yaklaşmakta olan Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenletmek için Avrupa'ya başvurması ile ilk ilişkiler başlamıştır. İmparator, bir Haçlı Ordusu oluşturmak için Avrupa'ya gitti. Birçok Hristiyan devletin kapısını çalan İmparator, bu arada İngiltere'ye de geçti. İngilizler, imparatorun arzusunu yerine getirmek için işe dört elle sarıldılar. Bizans imparatoru için bazı maddi yardımların yanında, kalabalık sayıda gönüllülerden oluşan bir birlik kurdular. Bu gönüllü birliğinin başına Lancaster Dukalığı'nın oğlu Bolingbroke'u geçirdiler.

İngiliz gönüllü birliklerinin başında Bizans'a yardıma gelen Bolingbroke, Niğbolu savaşına katıldı. Fakat büyük ümitlerle oluşturulan bu Haçlı Ordusu³, Niğbolu'da büyük

² Elizabeth I.: 1533-1603.

³ Kosova zaferinden yedi sene sonra 1396 senesinde Büyük bir Haçlı Ordusu, Ağustos ayının on sekizinde Severin'de Tuna'yı geçerek Türk topraklarına girdi. Macar Kralı'nın kumandasındaki 130 bin kişilik bu büyük ordu, başta Fransızlar olmak üzere İngilizler, İskoçyalılar, Almanlar, Polonyalılar, Bohemyalılar, Avusturyalılar ve İtalyanlardan oluşmaktaydı. Azametli Venedik donanması da Bizans İmparatorunun önünden tezahüratlarla Karadeniz'e açılmış, Tuna'ya yönelmişti.

Hepsi de ağır zırhlı şövalyelerden oluşan Haçlı ordusu, Bizans İmparatoru Manuel II ile Macar Kralı Sigismund'un çabalarının sonucuydu. O dönemin ölçülerine göre çok büyük olan ordu heyecan yaratmıştı. Nitekim ordu Peşte'de toplandığı zaman Macar Kralı Sigismund gururlanarak kendini tutamamış, "Gökyüzü çokse mızraklarımızın ucunda tutacağız", diye coşkuyla çığlık atmıştı.

bir hezimete uğradı⁴. Bolingbroke'un askerleri de bu arada dağıldı; bizzat kendisi ölümle karşı karşıya geldi. Ancak, Tuna nehri yoluyla kaçıp bin bir zorluk çektikten sonra Karadeniz ve boğazlar üzerinden ülkesine dönebildi⁵.

Türklerden hayatının yenilgisini tadan bu Bolingbroke, daha sonra Henri IV. adıyla İngiliz Kralı oldu (IV. Henri (1399–1413). Shakspeare⁶, onun için kaleme aldığı eserinde⁷ hakkında övgüyle bahsederken “Kutsal topraklara gidip Beytul-Mukaddes'i kâfirlerden temizleyeceği” vaadini söylettirir.

O dönemde, Mısır Memlukluları'nın elinde olan Kudüs'ü Shakspeare, Osmanlı topraklarından sanmıştı. İlk dönemlerde Batı Hristiyanları, Selçukluları, Osmanlıları ve diğerlerini

4. Haçlı ordusu Niğbolu önüne gelmeden önce, Vidin ve Rahova'da kadın, yaşlı ve çocuk ayırmadan Müslümanları kılıçtan geçirmiş, 10 bin kişiye yakın da esir almıştı. Yıldırım Beyazıt, aniden Niğbolu önünde görüldüğünde işte bu 10 bin esir Haçlıların yanındaydı. Türk ordusunu hiç ummadıkları bir anda karşılarında görünce öfkelenen Haçlı ordusu, savaş için mevzilenmekte olan Türk ordusunun gözleri önünde bu esirleri acımasızca boğazladı.

Büyük bir infial yaşayan 70–80 bin kişilik Türk ordusunun içinde yeni kurulmuş 30 bin kişilik Yeniçeri ordusu da bulunuyordu.

Savaş başladığında zaferi kazanacaklarından kesinlikle emin olan Fransızlar, en önde ve ellerinde “Orleans Bakiresi” diye tanınan ve Fransa'nın kurtarıcı azizesi olduğuna inandıkları, meşhur “Jeanne d'Arc”ın bayrağı olduğu halde Osmanlı ordusunun merkezine hücumla geçti; ama doğruca Yeniçerilerin kucağına düştüler ve yeniçerilere kendilerini ispatlamak için iyi bir fırsat vermiş oldular. Şımarık Fransız şövalyelerinin imhası uzun sürmedi. Fransızların mağlubiyetlerini çok geçmeden Haçlı ordusunun bozgunu ve dağılması takip etti.

Yeniçeriler, daha sonraları şöhreti bütün dünyaya yayılacak palalarını, Rahovalı ve Vidinlilere yapılan aşağılık katliamın intikamını almak üzere büyük bir hınçla indirip kaldırıyorlardı.

5. Yenilgi sonrası Haçlı ordusundan kurtulabilenlerin birçoğu gibi Macar Kralı Sigismond da kendini Tuna nehrine attı ve ancak balıkçı kılığına bürünerek Venedik donanmasına ulaşabildi.
6. İngilizlerin ünlü oyun yazarı William Shakspeare, 1564–1616 yılları arasında yaşadı.
7. Lancasterler'in iktidara gelişlerini anlatan iki perdelik oyun (1597–1598)

birbirinden pek ayıramıyorlardı. Bu nedenle meşhur tiyatrocu şairin “kâfirler” diye niteledikleri de büyük bir olasılıkla Türklerdi.

Shakspeare'in eserlerinde Türklere yönelik daha başka saldırılar da vardır. Nesilden nesile, milli şairlerinin eserlerini İncil gibi sürekli okuyagelen bir halkın, neden Türkler hakkında gerçek dostluk duyguları besleyemeyeceklerini anlamak kolay olacaktır.

IV. Henri'den sonra İngilizler, Türklerle savaşıyan Hristiyan milletlere karşı sempati duymakla birlikte, kendileri fiilen savaşımadılar. Zaten büyük deniz güçleri yoktu. Ülkeleri de oldukça uzaktı. Belki de bundan dolayı, Kanunî Sultan Süleyman'ın⁸ baskıları karşısında, Rodos şövalyelerinin⁹ Hristiyan dünyasından imdat istedikleri sıralarda İngilizler, Türklere karşı her hangi bir maceraya atılmadılar. Bu çekingenlikte bir başka etken de İngiltere'deki iç karışıklıklar nedeniyle Kral VIII. Henri'nin¹⁰ barışa olan ihtiyacıydı.

8 Doğumu 27 Nisan 1495. Hükümdarlığı: 1520–1566.

9 1309'dan beri Saint Jean d'Hospitaliers veya Saint Jean de Jerusalem denilen şövalye tarikatının elinde bulunan Rodos adası ile civarındaki adalar, stratejik konumlarından dolayı eskiden beri Osmanlıların ele geçirmek istedikleri önemli yerlerden birisiydi. Sultan Süleyman, 1521 senesinde Belgrat'ı aldıktan sonra Osmanlı siyasetinin bu önemli sorununa eğildi. 1522 yılında Osmanlı Donanması Rodos üzerine yürüdü ve 21 Aralık 1522'de imzalanan teslim antlaşmasıyla 213 yıllık son Haçlı Devleti tarihiye karıştı. Fakat olay Avrupa'da büyük bir infial doğurmuştu ve Osmanlı'ya karşı yeni bir Haçlı Ordusu oluşturulması için girişimler başlatıldı.

10 İngiltere Kralı (1509–1547) VIII. Henri'nin, karısı Catherine d'Aragon'dan boşanıp sevgilisi Anne Boleyn'le evlenmek istemesi İngiltere'de büyük bir soruna dönüşmüştü. O dönemde İngiltere, Papa'ya bağlıydı ve Katolik mezhebine göre boşanmak, dinden çıkma sebebiydi. Bu nedenle 1534'de Papa VII Clemens, boşanma izni isteyen Kral Henri'nin talebini geri çevirdi. Ama VIII. Henri, Papa'nın yetkisini reddedip Anglikan Kilisesi'ni kurarak kendisine bağladı. Bu olay üzerine Papa da VIII. Henri'yi aforoz etti. Papa, Kral Henri'yi aforoz ederek, Vatikan'a tabi olan Katoliklerin VIII. Henri'ye bağlılık içeren sadakatlerini ortadan kaldırmış oluyordu. Bu yüzden Türk-

Kanuni'nin birbiri arkasına gelen zaferlerini İngiliz Hükümetine en çok ihbar eden kişi, Venedik'teki İngiliz elçisiydi. Yayınlanmış olan İngiliz resmi arşiv belgeleri serilerinin "Venedik ile Yazışmalar Bölümü"nde yer alan çok sayıdaki raporların birinde İngiliz Başvekili Kardinal Wolsey¹¹, Osmanlı Padişahı Kanuni hakkındaki düşüncelerini; "Henüz gençtir ve muhakemesi kuvvetli görünüyor, babası gibi hareketlerde bulunacağından korkulur." yollu endişeli sözlerle ortaya koymaktaydı. Söz konusu belge koleksiyonlarının VIII. Henri dönemini kapsayan cildinin 1196. sayfasında yer alan ve Papa VI. Adrian tarafından Kardinal Wolsey'e gönderilmiş olan bir mektupta; "Türklerin Belgrad'ı aldıkları, Macaristan'ı alacakları ve İtalya'yı kontrol edecekleri, daha sonra İngiltere'nin bile tehlikeye düşeceği" ihtar edilmektedir.

Kraliçe Elizabeth (1533–1603), İngiliz ticaretine denizlerde yeni yollar açmaya çalıştığı zaman, Türklerle iyi siyasi ilişkiler geliştirmeye çalıştı. O zamanlar İspanya'nın yayılmacı tavırları, İstanbul gibi Londra'yı da rahatsız ediyordu. Bu durum, Osmanlı ve İngiltere arasında resmi ilişkilerin gelişmesine yardım etti. Fakat bu ilişki, "Düşmanlarımızla işbirliği yapıyor" diye Kraliçe Elizabeth'e karşı Avrupa'dan büyük tepkilerin doğmasına neden olmuştu¹². İngilizler, bu tepkileri yumuşatmak, kendilerini dindaşları yanında temize

lere karşı düşmanlığın başını çeken Papa'nın girişimleri bu dönemde İngiltere'de gereken ilgiyi görmedi.

11 Thomas Wolsey (yaklaşık 1475–1530): İngiliz rahip ve siyaset adamı. Özellikle VIII. Henri döneminde uzun yıllar İngiliz dış politikasında etkin olmuştu.

12 Kraliçe Elizabeth, Protestandı. İngiltere'de Protestanlığın ve Anglikan mezhebinin yayılmasına yardımcı olmaktaydı. Bu nedenle tahta geçişinden itibaren sürekli olarak Katoliklerin saldırı ve muhalefetiyle mücadele etmek zorunda kaldı. Kraliçeyi "piç" olarak adlandıran Katolik muhalefet, uzun süre ülke içinde onun için tehlike oluşturmuştu.

çıkarmak için Türklere karşı bir hayli küfürler savurmak zorunda kaldılar.

Dönemin vekillerinden olan Lord Beverley (?) o sıralarda Almanya ve Rusya'da ortaya çıkan tepkileri azaltmak için Almanya'daki İngiliz temsilcisine gönderdiği yazılarında; "Bu söylentilerin Protestan Elizabeth'e karşı Papalığın propagandası olarak değerlendirilmesini" istiyordu. Hatta Alman imparatoruna hitaben yazılmış bir yazıda "Türklerle yapılan barışta kendilerinin yapmış oldukları katkıları" hatırlatır. Bu yazışmaların örnekleri, Tomas Reid adındaki İngiliz yazarının "Kraliçe Elizabeth Devri" adlı tarihi eserinin ikinci cildinde yer almaktadır. Fakat, gerçekten de Elizabeth, Türklerin nüfuzundan yararlanarak, doğuda kendisine siyasi bir mevki kazandırmaya başlamıştı.

Kraliçe, padişaha gönderdiği bir mektubunda geleneksel şekilde kendi unvanlarını sayarken; "... ben ki İsa'nın mezhebini bozan kafirlere karşı o hak mezhebin azametli ve kudretli savunucusuyum..." tabirlerini kullanıyordu.

Bilinir ki Müslümanlar, ehl-i kitap olmaları dolayısıyla Hristiyanları, Mecusiler ve diğer putperestlerden ayırırlar. Buna karşılık onlar ise Müslümanları, inançsız diye niteledikleri diğer dinlerin mensuplarından ayırmazlar. O zamanın Türk devlet adamları bu noktaları galiba tam anlamıyla bilmiyorlardı. Zira bu tarzda hitapta bulunan bir Hristiyan hükümdarının İstanbul'daki elçisi isteklerini elde ederek gidebiliyordu. Harborne ismindeki bu elçi¹³, o zamanlar Fransa ile araları iyi olmamakla beraber Divan-ı Hümayun'dan "ava-

13 1578 yılında iki Londralı tüccar, İngiliz tüccarların Türk sularında kendi bayraklarını dalgalandırma hakkını elde etmek umuduyla William Harborne adlı temsilcilerini İstanbul'a göndermişti.

tıf-ı seniyye" elde etmeyi başarmıştı¹⁴. Ravis-Rambo (?) tarafından yazılan Genel Tarih'te (cild V, sayfa 879) Türk-İngiliz siyasi ilişkilerinin kurulmasından bahsederken, İngilizlerin o sıralarda İstanbul'da devlet adamları üzerindeki olumlu tesirleri olduğundan söz ediliyor. Vezir Sinan Paşa¹⁵; "Kendilerine gerçek Müslüman denebilmesi için İngilizlerin yalnız şahadet parmaklarını kaldırarak 'kelime-i şahadet' getirmeleri yeterlidir" demiştir. Hünkâr berberliğinden gelme vezirlerin, böyle safça ve cahilce laflar söylemeleri mümkünse de Sinan Paşa'nın daha yüksek bir irfan mahfilinin ürünlerinden olması gerekirdi. Demek ki bizdeki bazı devlet adamlarının dış ilişkiler ve yabancıların düşünceleri hakkındaki gösterdikleri vukufsuzluğun tarihi çok eski zamanlara dayanır.

İngilizler böylece Osmanlı ile kurmuş oldukları ilişkiler sayesinde ticaretlerini genişlettiler¹⁶. Levant veya Turkey

-
- 14 Kraliçe I. Elizabeth 1579 yılında Sultan III. Murat (1574-1595) ile mektuplaşmış ve hediyeler göndermişti. Padişahın ilk mektubu 20 Mart 1579 tarihini, kraliçenin cevabı da 25 Ekim 1579 tarihini taşımaktadır. Bu mektupların yardımıyla 1580 yılında Harborne, Fransızlara tanınanlara benzer imtiyazların Türkiye'deki İngiliz tüccarlara verilmesini sağlayan "kapitülasyonları" elde etti. Mektuplarda kraliçe, sultana "Yüce Türk" diye hitap ediyor, Sultan Üçüncü Murat da kraliçeye, "Vilayet-i İngiltere kraliçesinin yalnız dostu değil, aynı zamanda hamisiyiz" diyordu.
- 15 Osmanlı sadrazamlarından (1520-1595) 1520 senesinde Arnavutluk'ta doğan Sinan Paşa, 1580-82, 1589-91 ve 1593-95 yılları arasında üç kez sadrazamlık yaptı. Koca Sinan Paşa olarak tanınır.
- 16 Osmanlı yönetiminin İngiltere'ye sıcaklık göstermesinin arkasında asıl olarak, 1572 Bartalameos katliamı ile birlikte Katoliklerden yüz çevirmesi ve Papa'nın koyduğu (barut, kalay, top güllesi gibi) stratejik harp maddesi ambargosunu kırabilmek amacı yatıyordu. Böylece aynı zamanda Akdeniz'de İngiliz-Fransız rekabeti başlamış oluyordu. Bu rekabet, Osmanlı'nın çıkarıydı.

dedikleri şirketlerini kurmayı başarak Halep şehrini ticaret merkezleri yaptılar (1581). Daha sonraları Hindistan'da İngiliz hâkimiyetinin temellerini atan İngiliz ticaret şirketlerinin anası bu Levant Şirketidir dense yeridir¹⁷.

Türkiye ile İngiltere arasındaki ticaret ve dostluğa dair ilk anlaşmanın tarihi 1580 olarak gösterilir¹⁸. 1591 senesinde ise anlaşma yenilenmişti. Bu anlaşmalarla artık Türk-İngiliz dostluğu kurulmuş demektir değil mi? Fakat öyle değil... Doğululardan her şeyi istemeyi, buna karşılık hiçbir şey vermemeyi daha o zamandan alışkanlık haline getirmiş olan İngilizler, kızdıkça Türklerin aleyhinde çalışmaktan hiç geri kalmayacaklardır.

Dünyanın en önemli Müslüman ülkesinde yer tutan İngilizler, bu sayede İslam dünyasının diğer ülkeleriyle bağlarını artırdılar. Osmanlı'nın, İslam ülkeleri üzerindeki nüfuzundan bol bol yararlandılar. İlişkiler başladıktan sonra da fazla bir zaman geçmeden ünlü "Doğu siyasetlerini" geliştirdiler. Bu siyasetin temellerinden birisi; "Doğu milletlerini ve halklarını birbirleri aleyhinde kullanmaktı." Nitekim, 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında, özellikle İran Hükümdarı Şah Abbas (1557-1628)'ın Osmanlıya karşı düşmanca tavırları¹⁹, İngilizlere bu konuda aradıkları fırsatları

17 Bu sayede İngilizler Türk pazarlarına açılmış oluyorlardı. Londra tüccarı bir grup tarafından "Levant Company" adıyla kurulan şirket (11 Eylül 1581), 1825 senesindeki tasfiyesine kadar, 244 yıl boyunca, Türk-İngiliz ilişkilerinde çok önemli bir rol oynamıştır.

18 III. Murat, İngilizlere bu ayrıcalığı, Fransız ve Venediklilerin itirazlarına rağmen vermişti. 1580 Mayıs sonu veya Haziran başında verilen ahitnameye göre İngiliz tüccarları, Venedikliler ve Fransızlara verilen imtiyazlardan yararlanabileceklerdi. İngiliz gemileri kendi bayrakları altında dolaşabileceklerdi. Böylece bir anlamda, Fransızların elindi tuttukları ayrıcalık sona ermiş oluyordu.

19 Şah Abbas 1557 yılında doğdu. Safevi sülalesinden Muhammed Hudabende'nin oğludur. Herat'ta babasına karşı ayaklandı. Kazvin'i ele

sağladı. Artık iki Müslüman ülke arasında anlaşmazlıkları sürekli olarak kaşımaya, tahrik etmeye başladılar.

Anthony Sherley ve Robert Sherley adlarında, şövalye unvanına sahip iki kardeş²⁰, o zamanın en önemli İngiliz devlet adamlarından Duke of Essex tarafından teşvik edilerek, yollarında çok sayıda top dökümünden anlayan ve silah imalinde usta personelle İran'a gönderildi. Küçük kardeş olan Robert İran'da kaldı. Büyük kardeş, Anthony (veya Antuan), bir elçilik heyetiyle Avrupa'ya gitti. Ayrıntılı bir İran tarihi²¹ yazan John Malkolm'a göre (cilt 1, sayfa 531) bu elçilik heyetinin amacı Türklere karşı Avrupa'da bir ittifak gücü oluşturmaktır²².

Bu maceracı İngiliz, İran heyetiyle Avrupa'da kapı kapı dolaşırken heyetin katibi, vekil harcı ve berberi Hristiyan olmuştu. Bu olay, Roma'daki Venedik elçisinin Duçe'ye gönderdiği yazıların arasındaki İngilizce resmi belgelerde yer al-

geçirdi ve 1587'de hükümdar oldu. Şah Abbas, babasının kötü yönetimi ile yok olma derecesine düşen Safevi Devletini yeniden canlandırdı.

Abbas, Osmanlıların Avrupa seferi ve Anadolu ayaklanmaları ile uğraşmasından yararlanarak, Sultan Üçüncü Mehmet'in son yıllarında Osmanlı Türklerine düşmanca tavırlar sergiledi. 1605'te, sayıca zayıf olan Osmanlı ordusunu Tebriz yakınlarında yenerek Tebriz, Erivan ve Kars kalelerini ele geçirdi. Nasuh Paşa ile 1618 yılında imzaladığı antlaşma uzun sürmedi. Sultan II. Osman'ın öldürülmesini ve Anadolu'da çıkan karışıklıkları fırsat bilen Şah, Bağdat, Kerbela, Necef, Musul ve Diyarbakır'ı zaptetti.

- 20 Sherley kardeşlerin Thomas isminde bir başka kardeşleri daha vardı. Büyük kardeş Anthony, İstanbul'da yüklü paralar kazandıktan sonra İran'a gitti ve şahı Türklere karşı kışkırtarak ününü ve zenginliğini artırdı. 1599 yılında İran'a giden Sherley kardeşlerden Robert Sherley de İran ordusuna 5000 at karşılığında topluluk eğitimi verdi. İranlı bir kadınla evlendi ve daha sonra Türklere karşı Hristiyanlık dünyasını İran ile anlaştıran Türklerle karşı harekete geçmelerini sağlamak amacıyla kardeşi Anthony gibi şah adına Avrupa turuna çıktı.

21 The History of Persia.

22 Robert Sherley, Avrupa'da Polonya, Almanya, Papalık, İtalyan devletleri ve İspanya'yı dolaştı. Hristiyanlığa yapmış olduğu hizmetlerden ötürü hükümdarlar ve papalık tarafından çeşitli unvanlarla ödüllendirildi.

maktadır. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, doğuda başlayan karıştırıcı İngiliz politikasının ilk darbesi, yalnız Türklere değil bütün İslam dünyasına inmiştir.

Bir iki nesil sonra Osmanlı'nın gerilemeye başladığı konusunda Avrupa'da bir takım yayınlar başlatıldı. Hatta Türklerin tekrar Asya taraflarına doğru sürülmesi konusu, devletlerarası müzakerelerde gündeme getirilip konuşulur oldu. Bu esnada Rus Çarlığı'nın gücü de gittikçe artıyordu. Bu ortamda İngilizler, çoğunlukla Türklerin zararına olacak şekilde bir takım arayışlara girdiler. Zaten İngiliz kamuoyu da öteden beri Türkler aleyhinde tahrik edilmekteydi. Mesela, meşhur Robinson Crusoe'un yazarı Daniel Defoe, ki zamanın²³ nüfuzlu kimselerinden idi, İngiliz parlamentosunu Türkler aleyhinde kıskırtmak için girişimler de bulunuyor ve bir takım münasebetsiz konuşmalar yapıyordu. Daha sonraları birçok İngiliz politikacısı tarafından da sıkça kullanılan konuşmalarından birisi şöyledir:

“Arkadaşlarımın fikirlerine ilk muhalefetim, Türklerin 1683'te Viyana'yı kuşattıkları sırada meydana gelmişti. Türklerin savaşlarındaki zalimlikleri, ihanetleri ve Hristiyanlığı bunca ülkeden nasıl yok ve imha ettiklerinin tarihini okuduktan sonra, artık onlar lehinde hiçbir fikri kabul edemem.”

Bu satırlar, Robinson Crusoe yazarının hayatını anlatan Charles Charmers'in (?) kitabından alındı (s. 174).

23 Daniel Defoe'nun ölüm tarihi:1731. Romanını 1719 yılında yazdığı bilinmektedir.

İngilizlerle İlişkilerin Acı Sonuçları

Yukarıda sunduğumuz bu kısa araştırma bile, İngilizlerin siyasi ilişkilerin resmen kurulması döneminde dahi Türklere karşı pek iyi niyet beslemediklerini açıkça göstermektedir. Zaman ilerledikçe Türkler hakkındaki kötü niyetleri, ilişkilerin sonuçlarında bir bir ortaya çıktı. Bunların bir kısmını aşağıda anlatacağım:

1768 senesinde Rusya ile Türkiye arasında savaş ilan edilmişti²⁴. Türk ordusu geri çekilmiş, Ruslar ise Bükreş'e kadar ilerlemişlerdi. Çeşme'de Rus donanmasının saldırısı sonucu meydana gelen hezimet²⁵, denizcilik tarihimizin en kötü, en

24 1768-1774 yılları arasında yaklaşık altı yıl süren bu savaş, Rusya'nın Polonya'yı işgal etmesi üzerine Polonyalıların Osmanlı'dan yardım istemeleriyle başladı ve Kırım'ın Osmanlı'dan kopmasıyla sonuçlanan 1774 Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla sona erdi.

25 Ruslar, bu savaşta, Osmanlı devlet adamlarının hiç ihtimal veremedikleri bir şekilde, Cebelitarık Boğazı'nı geçerek 1770 senesinde Akdeniz'e donanmalarını sokmayı başarmışlardı. Aslında bu işi başaran Ruslar değil İngilizlerdi. Rus donanması, İngiliz Amiral Elphinston'un kumandasında Baltık'ı dolaşarak Akdeniz'e girdi ve Mora'da ayaklandırılmış olan Rum

hazin bölümlerinden birini teşkil eder. Herkes tarafından bilinir ki, Çeşme sularında Rus donanmasını idare eden kimse gerçekte Alexey Orlov adındaki Rus amirali değil, Elphinston adındaki bir İngiliz deniz subayıdır. Çeşme limanından içeri sokulan Ruslara ait iki yangın gemisi, Dugdale ve Mackenzie adlarındaki iki İngiliz kaptanın yönetimindeydi. Akdeniz'de dolaşan ve Türk gemilerine sataşan Rus savaş gemilerinde de çok sayıda İngiliz deniz subayı ve erleri görev almışlardı.

İlk bölümdeki satır aralarında, bizdeki devlet adamlarındaki gafletin çok eski tarihlere dayandığına birazcık değinmiştim. Burada ise, bizdeki gaflete karşın, İngiliz devlet adamlarındaki uyanıklığın çok eskilere dayandığını göreceğiz.

Bu savaşta İngilizlerin Ruslara yaptığı yardımlar nedeniyle zamanın Osmanlı devlet adamları, büyük olasılıkla, İngiliz elçisine bir takım şiddetli serzenişlerde bulunmuşlardı. Yine büyük bir olasılıkla, o zamanın İngiliz siyasetçileri de, tıpkı günümüzde benzerini çok gördüğümüz türden, bir takım diplomatik sözlerle bilgilerinin olmadığı yolunda "dostça (!) teminatlar" vermişlerdir. Gerçekten de kısa bir zaman sonra İngilizler ile Ruslar arasında meydana gelen bazı anlaşmazlıklar üzerine İngiltere hükümeti, Rus donanmasında görevli o deniz subaylarını geri çağırdı.

isyancılara yardım amacıyla Mora sahillerine yansı; fakat yetişemedi. Osmanlı kuvvetleri isyancıları tamamen dağıtıp imha etmişti. Bunun yanında Rus donanması, karşılarına çıkan Osmanlı donanmasından da ağır darbeler aldı; yaralı olarak çekilmek zorunda kaldı. Bu durum Osmanlı donanmasının zaferi tam olarak kazandığı düşüncesine sevk etti ve ihtiyatsızca Çeşme'ye demirlemesine neden oldu. Bunu haber alan İngiliz amiralin komutasındaki Rus donanması, ani bir baskınla Çeşme'ye hücum etti ve Osmanlı donanması, yangın gemileri ile yakılarak imha edildi (6/7 Temmuz 1770).

Yunanistan (eski ve yeni) hakkında önemli bir eser yazan İngiliz yazar Finlay²⁶ kitabının beşinci cildinde; “Esasen İngiliz donanmasında görevli olan bu deniz subaylarının geri çağırılması Rus donanmasını oldukça zayıf bıraktı” diyor (sayfa: 261). Bu tarihsel şahitlik bize, Rus donanmasında Türklere karşı savaşan İngiliz deniz subaylarının, İngiliz hükümetinin bilgisi ve onayı dâhilinde olduğunu gösterir. İngilizler çekildikten sonra, Çeşme’de gemisi en az zarar görmüş olan Hasan Kaptan’ın (daha sonra Kaptan-ı Derya), Limni adasını kuşatmaya çalışan Rus gemilerine saldırmasıyla onları geri çekilmeye mecbur ettiği 1770 senesi denizcilik kayıtlarında zikredilir²⁷.

Çok daha sonraları, Akdeniz’de Türklere karşı korsanlık yapan Rus donanmasında, çok sayıda İngiliz denizci eri bulunuyordu. Bu durumu açıklayan ibretli fakat çok üzücü bir olayı aşağıda, Seires Reding (?) adlı İngiliz yazarının “Deniz Kazaları Tarihi” adlı eserinden aktarıyorum:

“Rus Donanmasında görevli İngiliz deniz erlerinden Davidson’un verdiği ifade şöyledir: Rast geldiğimiz Türk gemisinin bulunduğu noktaya bir keşif teknesiyle saldırdık. Türk gemisini hiçbir direnişle karşılaşmadan alıp getirdik. Bu gemide seksen beş personel vardı. Bunları gemimize aldık ve alt ambara tıktık. Saat sabaha karşı üç idi. Gündüz olunca bunları birer birer yukarı çıkardık. Kendi memleketimizde ördeklerin kafalarını nasıl koparırsak onların kafalarını da öylece kesip kopardık ve denize attık. Biz İngilizler de Ruslar gibi hareket ettik. Hatta zamanla onlardan daha kötü dav-

26 Finlay, George Finlay. Yazarın bu konuda iki eseri vardır: *History of Greek Revolution*(1861) ve *A History of Greece* (Edited by H. F. Tozer) (1877).

27 Cezayirli Gazi Palabıynk Hasan Paşa. Ö. 1780.

ramışlarda bulunmaya başlamıştık. Her asker, payına düşen üç veya dört kişiyi öldürmekteydi (sayfa:194)... Gemideki İngilizlerin dönmelerine izin verildiği zaman normal ücretlerimizden başka, yağmaladıklarımızdan da payımızı aldık. Her bir gemiciye dokuz yüz elli dolar düştü (s. 204).

Sözü edilen olay, 1788 senesi olayları içerisinde kayıtlıdır²⁸. Bu olaylar, bizim tarafımızdan unutulup gitti; fakat daha sonra İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'nı zorlayıp da İstanbul'u tehdide gelmiş olması, "geleneksel dostluk"tan dem vuran safdil politikacılarımızın bile çok iyi bildiği bir husustur²⁹.

Eski İngiliz tarihçileri, Marmara'daki yenilgilerinden çok az bahsederler. Özellikle ders kitaplarında bu olay geçiştirilir. Buna şaşırmayalım. Zira günümüzdeki İngiliz tarihçileri ve siyasilere, daha tedbirli davranarak saklanması mümkün

28 Bu yıllar Osmanlıların, Rus-Avustralya ittifakına karşı 1787 senesinde başlayan ve 1792 yılında Yaş anlaşmasıyla sona erecek olan savaşın bütün hızıyla sürdüğü yıllardı. Çariçe II. Katerina'nın Osmanlı topraklarını Avustralya, Fransa ve Venedik arasında paylaşma ve yerine yeni bir Bizans İmparatorluğu kurma projesini uygulamaya koyma çabası üzerine başlatılmıştı. Bu yıllar, aynı zamanda İngiliz-Fransız çekişmesinin alabildiğine sürdüğü dönemdir. Bu nedenle İngilizler, Prusyalılar ve İsveç, Rusya'nın yanında yer almadılar. İngiltere Osmanlı taraftarı görünüyor, Rusya'ya ve Avusturya'ya karşı savaş ilan etmesi için Osmanlı yöneticilerini teşvik ederken İngiliz erleri Rus donanmasında Türklere karşı savaşmaktan çekinmiyorlardı.

29 Bu olay 1807 tarihinde meydana geldi. Napolyon'un Avrupa'daki ilerlemesi ve Mısır'a saldırması nedeniyle İngiltere ile Rusya arasında yapılan ittifaka 1806 yılında Osmanlı da katılmıştı. Fakat Rusya'nın isyancı Sırlara yardım etmesi üzerine ittifak bozuldu, Osmanlı ile Rusya arasında savaş başladı (Aralık 1806–25 Ağustos 1807). 20 Şubat 1807 tarihinde Türk ordusunun Ruslara karşı zafer haberlerinin geldiği günlerdeydi, İngilizler telaşlanarak harekete geçtiler. Bir kere daha ikiyüzlü politikalarının gereğini yaptılar. Boğazların korumasız olduğu istihbaratını almışlardı. Bunu fırsat bilen İngiliz donanması, Çanakkale Boğazı'ndan içeri girdi. İstanbul önünde Adalar yakınında demirledi ve Eflak-Boğdan'ın Rusya'ya, Çanakkale'nin de İngiltere'ye verilmesini istedi.

olmayan Gelibolu Yarımadası'ndaki büyük hezimet için "muzafferce geri çekiliş" adını takmışlardır bile³⁰.

Mısır meselesinden dolayı Bâb-ı Âlî'nin Fransızlarla arasının açıldığı zamanlar olan 1801 senesinde İngiltere de Türkiye için dostluk belirtileri görülmüştü. O zamanın Türk vekilleri, kendilerinden sonrakilerin çoğu gibi, İngiliz amaçlarının esasını anlamaktan uzak kimselerden olmalı ki Fransızların Mısır'dan çıkarılmalarındaki İngiliz yardımını, İngilizler ile Fransızlar arasındaki rekabete dayandırmışlardı. Bu durum, bizim tarafımızdan "menfaat ortaklığı" çerçevesinde ele alındı. Hâlbuki İngilizler "kendi çıkarları" olarak ele alıyorlardı.

İngiltere artık doğuda hâkimiyetini genişletmeye başlamış, Mısır'ı kendisine mal etme hevesine düşmüştü. Türk ve İngiliz kuvvetlerinin Mısır'a girmelerinin ardından arasındaki çelişki kendini gösterdi. Bu da doğal bir sonuçtu; zira Osmanlı Devleti'nin amacı Mısır'ı Fransızlardan kurtarmak olduğu halde, İngilizlerin amacı Mısır'ı ele geçirmektir. Tarih-i Cevdet'e göre, o sıralarda İngilizlerin Mısır'ın bazı iç işlerine karışmaları ve bir takım isyancı Memluk reislerine sahip çık-

30 Sahillerin topraklarla tahkim edilmiş olması nedeniyle İngiliz gemileri şehre yaklaşamamıştı. Halk bile küçük kayıklarla savaş gemilerine saldırılar düzenliyordu. Bunun üzerine korkan İngiliz donanması kaçıp gitmek zorunda kaldı. Bu esnada Kınalıada'ya su almak için çıkan İngiliz amiralinin oğlu da esir alınmıştı. İstanbul önündeki başarısızlığın intikamını almak isteyen İngiliz donanması, Mısır'a yöneldi ve savunmasız durumdaki İskenderiye'yi vurdu ve işgal etti. Bu olay, aynı zamanda İngiliz yanlısı "Nizam-ı Cedidçiler" ile karşıtları arasındaki çatışmayı iyice gün yüzüne çıkardı ve İngilizlerin yenilmesiyle içeride işbirlikçileri olarak nitelendirilen yönetim "Kabakçı İsyanı" ile yıkıldı.

maya kalkışmaları Osmanlı yöneticilerini kuşkulandırmıştı. Oysa sadece kuşkuya düşmek değil, telaşa kapılmaları gerekirdi. Çünkü İngilizler daha o tarihlerde Mısır'ı sahiplenmeye başlamışlardı. Doğuda ülkelerin içişlerine karışmayı "insanlık" adına yapıyor gösterme hokkabazlığını, daha o zamandan itibaren politikalarının araçlarından saymaktaydılar.

O zamanlar İngiliz ordusuyla Mısır'da bulunan Yüzbaşı Walsh, "Mısır Seferi" adıyla yazmış olduğu kitapta³¹; Türklerin Kölemenlerin bazılarına reva gördüğü mezalimi İngiliz kumandanının şiddetle protesto ettiğini belirtir. Uzakdoğu sömürgeleriyle bağlantılarını sürdürmek için Ümitburnu'nu do-laşmak zor görünmeye başladığından, Süveyş Kanalı'nın he-nüz mevcut olmamasına rağmen, Kızıl Deniz yoluyla doğunun kısa yolunu elde etme azmi kararlaştırılmıştı artık. Hatta bir müddet sonra İngilizler, Kızıl Deniz yoluyla Süveyş'e çıkmak bile istemişlerdi. Fakat o zaman Mısır'ı idare eden Mehmet Ali idi³². Mehmet Ali Paşa, öyle İngiliz şakalarına kapılmaya-cak kadar uzak görüşlü bir kimse olduğunu derhal göstermiş ve seri tedbirler ve şiddetli tepkilerle onların Mısır topraklarını kök salmalarına engel olmuştu.

Türkler, İngiliz azizliğinin bir örneğini de Yunan sularında gördüler. Makine sanayiinin yeni bir gelişme evresine girdiği ve donanmaların önemli gelişmeler gösterdiği bir zamanda Türk donanması Navarin'de tahrip edildi³³. Yunanlıların

31 Thomas Walsh, *History of the Late Campaign in Egypt* (1803)

32 M. Ali Paşanın Mısır'a vali atanması: 8 Temmuz 1805.

33 1821 senesinde başlayan Yunan isyanının bastırılması üzerine 6 Temmuz

Türklere karşı kullandıkları deniz gücünün başında bir İngiliz Amirali Lord Cochrane, kara kuvvetlerinin başında da başka bir İngiliz, General Richard George vardı. Fransız ve Rus donanmalarının genel kumandanlığını da İngiliz Codrington³⁴ üstlenmişti (1827).

Yunan isyanında İngiliz siyasetinin zorlaması olmasaydı, büyük bir ihtimalle Fransızlar fiilen müdahale etmezler, Rusların deniz gücü de bizi yenmeye yetmezdi. Meşhur şair Lord Byron'un³⁵ Yunanlılar lehindeki tahrıkları, zaten Türkler aleyhinde pek de yumuşak olmayan İngiltere'deki kamuoyunu iyice galeyana getirmişti³⁶.

1827 senesinde Londra'da İngiliz, Rus ve Fransızlar bir araya gelerek Osmanlı üzerinde baskı kurmaya karar vermişlerdi. Tertip edilen müttefik donanması, Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı donanmasına savaş istemediklerini söyleyerek dostane bir şekilde yaklaşıttıktan sonra aniden saldırdılar. Böyle bir saldırıyı beklemeyen Osmanlı donanması için sonuç gerçek bir felaket oldu. Altmış parçadan oluşan donanmadan 58 gemi ve 8 bin asker kaybedildi. Her iki müttefik ülke hükümetleri ise, bu çirkin saldırıdan haberdar olmadıklarını bildirdiler. Hatta o derece ileri gittiler ki, saldırıdan Osmanlı donanması kaptanlarının suçlu olabileceklerini bile öne sürdüler. Yeniçeri ocağı kaldırıldığı için zaten ordusuz olan Osmanlı Devleti'nin böylece donanması da yok oldu. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Rusya, Osmanlı'ya savaş ilan etti. Böylesine zor durumda kalan Osmanlı Devleti, Yunan Hükümeti kurulması yolundaki müttefik devletlerin baskısına dayanamadı.

- 34 1770–1851. Osmanlı donanmasını bütünüyle imha ettikten sonra utanmadan bir de suçu Osmanlı donanmasının üzerine yکان İngilizler, büyük elçilerini çekmişler; daha sonra da sadece Codrington'u görevden alarak bu işten sıyrılmayı başarmışlardı.
- 35 Lord Byron: 1788 İngiltere–1824 Yunanistan. İsyancılara yardım için Yunanistan'a giden Byron'un burada ölümü daha fazla Avrupalının Yunanistan'a sempati duymasına, desteklemesine yardım etti.
- 36 Byron'un Dextrarouix Müzesi'nde yer alan şu şiiri, bu konuda meşhurdur:
Dağlar Maraton'a bakar
Ve Maraton da denize;
Oracıkta yalnız başıma derin düşünürken,
Yeniden özgür olacağımı düşledim Yunanistan'ın
Zira orada Perslerin mezarları başında durup da,
Kendimi bir köle olarak kabullenemezdim.

Byron'un özel mektuplarından şairliğinin ötesinde tam bir İngiliz politikacısı olduğunu anlıyoruz. Tahrikleriyle Yunanlıları etkileyen bu İngiliz'in, onlara içten değil, yapmacık bir dostluk gösterdiği sonradan ortaya çıkacaktır. Nitekim biyografisini yazarlar, şairin özel yazışmalarındaki mektuplarında bu yönü açıkça görmüşlerdir. Mektuplarda Byron şu itirafta bulunmaktaydı: "Türkler sözlerine itimat edilebilecek efendi insanlardır; buna karşılık Rumlar ise şahsiyetçe aşağı insanlardır."

Geleneksel dostluğun varlığına ikna olan veya bunun sırf bayağılaşmış bir söz haline girdiğini kavrayamayıp da bir siyaset cümlesi gücünü taşıdığını zanneden politikacılık heveslisi kimseler, fikirlerinin doğruluğunu ispat etmek için bazı örnekler veremişlerdir. Bu örneklerden birisi İngiltere'nin Rusya ve Avusturya'ya karşı bizimle yapmış olduğu ittifak ve Kırım savaşındaki³⁷ silah arkadaşlığıdır.

Bilindiği üzere Çarlık ve Avusturya İmparatorluğu, Türkiye'yi sürekli olarak baskı altında tutuyor ve bölünmeye hazır bir lokma halinde kalmasını istiyorlardı. Bu durum, Batı ülkelerinden özellikle İngiltere'nin rekabet dürtülerini tahrik etmekteydi. İngiliz devlet adamları, Bâb-ı Âlî'yi himaye bahşediyorlarmış gibi görünerek aslında Türkiye'nin iç ve dışişlerine karışıyorlardı. Gerçekten de İngiltere, Osmanlı'nın

37 Kırım Savaşı 26 Eylül (1853–30 Mart 1856 Paris Antlaşması): Kutsal yerlerde Hristiyan mezhepleri arasındaki çatışmalar nedeniyle doğan Osmanlı-Rus gerginliği savaşla neticelendi. Savaşta Fransa ve İngiltere, Osmanlı'nın yanında Rusya'ya karşı yer aldı. Kutsal yerleri gerekçe göstererek Rusya'nın Filistin'e müdahale etmesi ve boğazlar ve sıcak denizlere inmeye çalışması, her iki ülkenin de kabullenemeyeceği bir durumdu.

Avrupa topraklarından hiçbir yerini ele geçirmek emelinde değildi. Orada İngiltere, çıkarılıktan uzak görünmekle beraber, gözlerini Afrika ve Asya'daki Osmanlı topraklarına dikmişti. Gitgide İngilizler, Rus siyasetini taklit ederek, Osmanlı uyruğundaki gayrimüslim kavimlerin durumlarının iyileştirilmesini kendisi için bir manevi görev(!) olarak görmeye başladı. Çok çeşitli ırklardan insanları yönetimleri altına almış, Afrika ve Asya'da hâkimiyeti altındaki kavimleri insanoğlu saymayacak kadar kötü muameleye tabi tutmuş olmalarına rağmen İngilizler, "Türkiye'deki zulme uğramış gayrimüslimler" lehinde Osmanlı'nın iç işlerine karışmaya kalkışmaktaydılar. Bunu da "insanlık adına yaptıkları" iddialarıyla süslemeleri İngilizlerin siyasi hokkabazlıklarından birisiydi. Hatta daha şaşırtıcı olanı İngiltere, güya bu takip ettiği yolla "Türkiye'nin iyiliğini düşünüyor ve onu güçlendirmek istiyordu."

Oxford Üniversitesi profesörlerinden Holland³⁸, "Şark Meselesinde Devletlerin Uyumu" adlı kitabının girişinde der ki:

"Devletlerin 'Şark Meselesini' halletmeleri için, diğer bir deyişle, Türkiye'nin parçalanmasını bir sistem dahilinde gerçekleştirmek için ortaklaşa bir yetki teminine çalışmaları, 1826 senesinden beri tecrübe tarzında, 1856 senesinden beri de (yani Kırım Savaşı'ndan sonra) belirlenmiş kurallar çerçevesinde gelişti."

Bunlar, bizdeki hayali İngiliz dostluğunun gerçek yüzünü gösteren sözlerdir.

38 Tomas Erskine Holland (1835-1926): Uluslararası hukuk uzmanı.

Bir zamanlar Avrupalı büyük devletlerin, doğuda toprak gaspını hedefleyen politik tertiplerine “Devlet-i Aliyye’nin toprak bütünlüğüne kefil olmak” gerekçesi bile alet edilmişti. Kırım Savaşı’nda, İngiltere’nin silah arkadaşı olan Türkiye hakkındaki dostluğunun niteliği üzerinde biraz durmak gerekir. 1853 yılında Rus Çarı ile Petersburg’daki İngiliz Büyükelçisi Sir Hamilton Seymour Arasında yapılan Türkiye’nin bölüşülmesi görüşmelerinde³⁹, büyük bir ihtimalle hisselerin eşitsizliğinden dolayı, anlaşmazlık çıkmıştı. Bunun üzerine İngiltere’nin “Şark Meselesi” hakkındaki siyaseti değişikliğe uğradı.

Bilindiği gibi Kırım Savaşı Rusları kesinlikle sarsmamış, Çarlık Rusyası’nın Türkiye hakkındaki girişimlerine çok az sekte vurmuştu. Bir müddet sonra zaten Çarlık, Paris Anlaşması’nın kendi işine gelmeyen maddelerini hiçe saymaya başladı. İngilizler ise, güya, Osmanlı’nın milli hayatını kurtarmışlardı. Bu nedenle, onun üzerinde vesayet hakkı kazanmışlar gibi bir tavır takınmaya başladılar. Sonraları her istediklerinin sökmediğini görünce durum değişikliği yaptılar; Kırım Savaşı’na girmenin İngiltere için büyük bir hata olduğunu söylemeye başladılar. Kırım Savaşı sırasında İngiltere’yi Türkleri kurtarmaya sevk eden hükümet yetkililerinden birisi olduğunu öne süren şimdiki (1920’ler) Duk’un atası olan Duk of Argail (?), Kırım Savaşı’ndan nice seneler sonra Ermeni

39 Rus Çarı Birinci Nikola ile İngiltere’nin Rusya Büyükelçisi Sir Hamilton Seymour’un 9 Ocak 1853 tarihinde yaptıkları mülakat. Çar ile büyükelçi Türkiye’nin paylaşılmasını konuşurlarken Rus Çarı I. Nikola, Osmanlı için “Avrupa’nın hasta adamı” tabirini kullanmıştı.

Meselesinin alevlendirildiği sıralarda, Türkler aleyhinde yazdığı; “Türkiye Karşısında Sorumluluklarımız” adlı kitabında, “Hristiyan kardeşleri hakkında Türklerin yaptığı korkunç kasaplıktan dolayı” önceki düşüncelerinden dolayı çok pişmanlık duyduğunu söyler. Türkiye’nin toprak bütünlüğünün şiddetli taraftarı olarak tanınan Lord Parlmenton (?) dahi yıkılışını doğal gördüğü Osmanlı Devleti’nin gelecekteki paylaşımında, Mısır’ın mutlaka İngiltere’ye ait olması gerektiğini bazı Avrupa devletlerine bildirmişti.

Lord Parlmenton, Kırım savaşı zamanlarında İngiltere’nin en önemli kimselerinden birisiydi. Meşhur Karl Marx, o zaman Londra’dan Newyork Tribune gazetesine “Şark Meselesi”ne dair gönderdiği bir makalede, Parlmenton’un Türkiye hakkındaki iki yüzlü siyasetini tenkit etmişti. Marx, o zamanlar Londra’da ikamet ediyor ve adı geçen gazeteye dışişleri konusunda makaleler gönderiyordu. (Yirmi sene önce (1900-1901’de), İngiliz Sosyalistleri tarafından kitap haline de getirilerek yayınlanan makalelerinde Karl Marx’ın, Türkler hakkında oldukça insafli değerlendirmeleri olduğu görülmektedir.)

Kırım Savaşı’nın Türkiye’de meydana getirdiği dostluğu fırsat olarak değerlendiren İngiliz emperyalizmi, Hindistan ve çevresindeki bazı yerlerde konumunu güçlendirmek için Osmanlı Devleti’nin Müslümanlar üzerindeki nüfuzundan yararlanmaya çalışmıştı. Bunun için Bâb-ı Âlî’ye başvuruda bile bulunmuştu. Buna karşılık aynı İngiltere, az bir müddet sonra bazı Hristiyanların Araplar tarafından katledilmekte olduğu gerekçesiyle Cidde’yi topa tutturdu ve Bâb-ı Âlî’yi tazmi-

nat ödemesi için zorladı (1858)⁴⁰. Görüldüğü gibi, İngiltere'nin Türklerle ilişkileri böylesine acı hikâyelerle doludur.

40 1839 Gülhane ve 1856 Islahat fermanlarının uygulamaları, Müslüman halk arasında Batılı emperyalist devletlere karşı şiddetli bir tepkinin doğmasına neden olmuştu. 1858 senesi Hac mevsiminde bir takım dervişlerin tahrikleriyle Batılılara karşı olan bu tepki eyleme dönüştü. Cidde'de yabancılara yönelik saldırılar meydana geldi. Olaylar esnasında Fransız konsolosu ile İngiliz Vis-konsolosu da öldürüldü. Bunun üzerine Cidde önlerine gelen İngiliz-Fransız filosu intikam almak için şehri bombaladı. Ayrıca İngilizlerin baskısıyla Cidde eşrafından on kişi, olayların teşvikçisi oldukları gerekçesiyle idam edildi. İşin en ilginç yönü, bu olaylar yaşanırken Osmanlıların İngiliz ve Fransızlarla çok sıcak ittifak ilişkileri içinde olmalarıdır.

İngiliz Dostluğunun Gerçek Yüzü

Ülkesinin bağımsızlığına; milletinin şeref ve menfaatine saygılı hiçbir Türk, İngiliz emperyalizminin bu ülkeye yapmadık düşmanlık ve zarar bırakmadığını asla unutmaz. İngilizler arasında kullanılagelen bir atasözü vardır: “İblis ile yemek yerken kaşığının sapı uzun olsun” derler. Eski Osmanlı devlet adamlarının, İngiltere ile olan ilişkilerinde bu sözün hikmetine yeterince dikkat ettikleri pek söylenemez.

Doğu ülkelerinde toprak kazanma hırsı çok korkunç bir şekil alan İngiliz emperyalizmi, elbette Türkiye’yi zayıf ve düşkün görmek isteyecekti. Osmanlı’da ise İngilizlerin teveccühünden medet umanlar olmuştur. Oysa İngiliz emperyalizmi, çoğu kez Türk’e düşmanlık edenlerin yanında yer almış, onlara yardım etmiştir. Bir hatırlayalım; Balkanlarda Osmanlı ile kim çatıştı ise İngiliz diplomasisi ona yakınlık göstermemiş midir?

Uluslar arası anlaşmazlıklarda İngiliz devlet adamları ve basını, hükümlerini her zaman Türk milletinin aleyhinde,

düşmanlarının lehinde vermiştir. Şöyle bir düşünelim: İngiliz propagandasının Türklerin aleyhine kamuoyu oluşturmak için çalışmadığı önemli tek bir ülke kalmış mıdır? Uzun zamandır, Türkiye'nin Müslüman olmayan unsurlarının ve hatta bunlardan en zararlı olanlarının iddiaları, İngilizler tarafından hep destek görmüştür. İngiltere, Meşrutiyet'ten sonra bile Müslüman, fakat Türk ırkından olmayan unsurlar lehinde koruyucu bir tavır takındı. Meşrutiyet döneminin parti anlaşmazlıklarında da çeşitli oyunlar oynadı. (Eski Baştercüman Morris'in ve hileci yardımcılarının fitneci faaliyetleri unutulmamıştır.)

Bu emperyalizm, Mısır ile siyasi ilişkilerimizi kesmek ve hatta manevi bağlarımızı bile tamamen koparmak girişimlerinden biran bile geri durmamıştır. Siyasi bağlarımızın Mısır tarafından resmen tanındığı bir zamanda, Mısır hükümetini Trablusgarb Savaşı⁴¹ dolayısıyla tarafsızlık ilanına sevk

41 Trablusgarb Savaşı 1911 senesinde İtalyanların Trablusgarb'a saldırmalarıyla başladı.

1881 senesinde Fransızlar, büyük paralar harcayarak Tunus'a hâkim olmuşlardır 1882 senesinde de İngilizler Mısır'ı ele geçirdiler. Bunu gören İtalyanlar da Trablusgarb'a gözlerini dikti. Banka di Roma, Trablus ve Bingazi'de şubeler açtı. Zengin İtalyanlar devlet tarafından teşvik edilerek arazi ve mülk satın aldılar, ticarete hâkim oldular. Okullar ve hastaneler açarak kendilerine sempatizanlar oluşturmaya çalıştılar. Diğer taraftan da İtalya, başka batılı emperyalist devletlerle anlaşmalar yaptı. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i, İngiltere'nin Mısır'ı, Fransa'nın Fas'ı almasına karşı çıkmayacağını; Rusya ile de boğazlarda serbestlik için destek olacağını vaat etti. Bütün bunlara karşılık da onlardan İtalya'nın Trablus'u işgaline karşı çıkmayacaklarına dair söz aldı. Nitekim 1911'de yapmış olduğu çıkartmaya bu devletlerden hiç birisi itiraz etmedi.

İtalya bütün diğer emperyalist ülkeler gibi işgal ve saldırganlığına hukuksal bir kılıf büründürerek faaliyetine başlamıştı. Öncelikle Osmanlı'dan kabul edilemeyecek imtiyazlar istedi. Bab-ı Ali'nin bu haksız istekleri kabul etmemesi üzerine de 29 Eylül 1911 senesinde de savaş ilan etti. İtalya'nın savaş çıkarma girişimi için büyük devletlerden yardım isteyeceğini duyan Londra Büyükelçimiz ne yazık ki hayal içindeydi; "İngilizlerin böylesine saldırlara asla izin vermeyeceğini" bildirmekteydi. İtalyanlarla savaş sü-

etti. Böylece İtalya'ya yardımcı oldu. Hint Müslümanlarının Osmanlı ile olan kardeşlik eğilimlerini etkisizleştirmek için çeşitli yollar aradı ve buldu.

Hiç şüphesiz, Hint Müslümanlarının Türkiye'ye karşı olan sempatileri bazılarımızın anlayamayacakları kadar büyüktür. O dostluğun pratikteki kıymetini ancak Batı'nın Doğu Müslümanlarındaki durumlarını gereği gibi araştıranlar anlayabilirler.

Millet için görülen ve hatta muhtemel olan faydanın hiç birisini küçümsemek uygun değildir. "Türk-Hint dostluğundan kuşkulandıkları için İngilizler bize büyük zararlar veriyorlar" diyenler bu ülkede eskiden çok görülürdü. Hindistan'ın manevi yardımını küçümsemeyle heba etmeyi bir kenara bırakalım; geçen seneye kadar⁴² göndermiş olduğu önemli yardımları nasıl yok sayacağız? Bütün bu fedakârlığımıza karşılık elimize geçen nedir?

Şu veya bu yüzden İngiltere gücenecek diye korkmak, bizde yeni bir şey olmadığı gibi, İngiltere'de de Hint-Türk kardeşliğinden kuşkulanarak sürekli baltalamak isteyenler eksik olmamıştır. Türk düşmanlığı ile en fazla tanınmış olan İngiliz Liberal Partisi'nin en önde gelen siyasilerinden olan Freeman, bundan yaklaşık yarım yüzyıl önce yazdığı "Avrupa'da Osmanlı Gücü" adlı kitabının⁴³ 307. sayfasında: "Şurası muhakkaktır ki eğer Hindistan Müslümanlarının Türkiye lehinde bir ayak-

rerken diğer taraftan da Balkan Harbi patlak verdi. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, İtalyanlarla anlaşmak zorunda kaldı. Uşi-Lozan anlaşmasıyla Trablusgarb ve Oniki Adalar İtalyanlara bırakıldı.

42 Milli Mücadele'deki Hint Müslümanlarının gönderdiği yardımlar kastediliyor.

43 Edward A. Freeman, *The Ottoman Power in Europe: Its Nature, Its Growth, and Its Decline*, London 1877.

lanmaya kalkışmaları olası ise öyle bir ihtilalin onlara boş bir şey olduğunu anlatmanın en uygun yolu, Türkiye'den zerre kadar korkmadığımızı anlatmaktır. Türkler aleyhinde şiddetle muamelede bulunmak, bütün İslam âleminde bizim için iyi bir tesir meydana getirir." demektedir.

Bu sözler, meşhur Gladstone'un⁴⁴, Çarlık ile birlikte Türkiye'yi tahribe çalıştığı sıralarda yazılmıştı. Bir zamanlar Osmanlı'da, Gladstone politikasının takipçisi Liberal Partisine karşı olan, fakat Bedconsfield'in⁴⁵ politik ekolünden olan Muhafazakârlara sempati besleyen kimseler vardı. Gerçekte ise emperyalist ve yayılmacı politikalar güden bu iki İngiliz partisinden Muhafazakârların mağrurane yakınlığı gibi, Türk Milleti aleyhinde şiddetli bir dille saldırganlıktan geri durmayan Liberal politikacıların da yolu, hep iki yüzlü-

-
- 44 William Eward Gladstone: İngiliz devlet adamı (1809-1898). İskoç asıllı büyük burjuva bir aileden gelir; ateşli bir Anglikan'dır. Ticaret, sömürgeler ve maliye bakanlıkları yapan Gladstone, Liberal Parti başkanlığı ve başbakanlık yapmıştır. Türk Milletine düşmanlığıyla tanınır.
- 45 Benjamin Disraeli Beaconsfield (1804-1881). Muhafazakâr Parti liderlerinden. İki defa (1868 yılında birinci ve 1874-1880 arasında ikinci) başbakanlık yaptı. Disraeli, 1877-78 Rus harbinden sonra Osmanlı'nın içine düşmüş olduğu çaresizlikten istifade ederek Kıbrıs Adası'nın işgalini dayatan en önemli devlet adamlarından birisidir. 93 Harbi olarak da bilinen ve Osmanlı'nın yenilgisiyle biten savaşın sonunda imzalanan ve adeta Osmanlı'yı Rusya'nın hâkimiyetine sokacak olan Ayastefanos Antlaşması, İngiltere'yi telaşlandırmıştı. Çünkü göz diktiği Osmanlı topraklarından aslan payı Rusya'ya gitmek üzereydi ve Rusya güneye sarkarak İngiltere'nin çıkarlarını tehdit etmekteydi. Rusya'nın sıcak denizlere inme emelinde önemli bir aşama sağlayacak ve zengin hamınadde deposu olarak elinde tutmak istediği Anadolu topraklarını Rusya'nın egemenliğine sokacak böyle bir anlaşmayı tanımadığını ilan eden İngiltere, hemen Berlin Konferansını toplattı. Osmanlı'yı Rusya'ya karşı korumak bahanesiyle Kıbrıs'a asker çıkartmak için padişaha ve Bab-ı Ali'ye baskı ve tehditler yaptı. Nihayet Osmanlı hükümeti ve padişah, İngiltere'nin bu yardım adı altında yapmış olduğu baskı ve tehditlerine boyun eğmek zorunda kaldı ve 1879 senesinde İngiltere'nin Kıbrıs'ı geçici bir süreyle (yani Rus tehlikesi sona erene kadar!) işgaline razı oldu.

lükten ibaret idi. Nitekim meydana gelen olaylar, her ikisinin de aynı amaca hizmet ettiklerini sonunda ortaya koydu. Bu iki partinin, Türkiye ve Mısır hakkındaki politikaları dikkatlice karşılaştırılınca durum açıkça görülecektir.

Muhafazakârların Mısır'a egemen olma hırsı, egemenlik hakkı iddia etmesi muhtemel olan Türk Milleti'ne karşı yürüttükleri şiddetli düşmanlığın kaynağını oluştuyordu. Bunlar gitgide bütün Mısır topraklarını İngiliz İmparatorluğu'nun parçası saymak istediler. Liberaller ise, Mısır'ın milli bağımsızlığına ve tahliye edilmesine taraftar görünüyordular. Hatta Gladstone'un Mısır'ı tahliye etme yolundaki resmi sözünü ve vaadini, Mısır milliyetçileri nice seneler ciddiye almışlar ve İngiliz isteklerine karşı delil olarak ileri sürmüşlerdi⁴⁶. Oysa İskenderiye'yi topa tutturan⁴⁷ ve Mısır'ı işgal ettiren İngiliz Hükümeti, muhafazakârların değil, Liberal Partinin elindeydi. Ve o hükümetin başbakanı da bizzat Gladstone'un kendisiydi⁴⁸.

46 Gladstone, 1880 öncesi parti başkanı olmadığı sıralarda, imparatorluk sevdasının ulusların haklarına zarar verdiğini savunuyordu..

47 11 Temmuz 1882.

48 İskenderiye'nin bombalanması, Gladstone'un başbakanlığı (1880-1885) zamanında gerçekleşti. 1869 senesinde büyük bir törenle açılan Süveyş Kanalı'nın inşa masrafları için Mısır Hıdivi İsmail Paşa, İngiltere ve Fransa'ya yüklü miktarda borçlanmıştı. Borçların tahsili için bir müddet sonra Mısır'ı sıkıştıran İngiltere ve Fransa, Mısır maliyesi üzerinde bir karma denetim kurma yoluna gittiler. Her ikisi de Mısır'ın maliyesine ve işlerine karışmaya başladı. İngiltere ve Fransa birer denetçi göndermişti. Bunlardan birisi Maliye, diğeri de Nafia bakanı oldu. Bu durum, Mısır'da yabancılara karşı çıkan ve "vataniler" denilen milliyetçiliği tahrir etti. Denetçiler, ilk iş olarak orduya el atmışlardı. Bunların baskısıyla Mısır ordusunun asker sayısı azaltıldı; orduda özellikle Mısırlı olan subayların işlerine son verildi. Milliyetçilerin başlattığı "Mısır, Mısırlıların" sloganıyla başlayan ve yabancılardan ülkeyi kovulmasına yönelik isyan hareketini bastırmak gerekçesiyle, yukarıda belirtildiği gibi Gladstone'un emriyle İskenderiye topa tutuldu ve daha sonra da işgal edildi. Bu tarihten itibaren Mısır İngiliz sömürgesine dönüştü.

İki yüzlülük konusunda, Gladstone'un becerisini ve samimiyetsizliğini en güzel şekilde gösteren bir başka örnek de bundan yirmi dokuz yıl önce kendi el yazısıyla yazdığı bir mektuptur. Bu mektup, Gladstone'un Türkler aleyhindeki ithamlarına karşı reddiye yazan bir Türk'e, yani bana gönderilmişti. Hala saklamakta olduğum bu mektubun tercümesi şöyledir:

"Londra'da Heland Road sokağında 42 numarada Beye:"

"Efendim, siz bana Türk düşmanlığı isnat ediyorsunuz. Bunu kabul etmem. Beyanlarınızda samimi olduğunuzda şüphe yoktur. Ancak, delilleriniz ispatlı değildir. Ben belgelerle ispatlanmış şeylerden bahsettim! Türkler aleyhinde hiçbir ithamda bulunmam?! Ancak, Türk hükümetini itham ederim, çünkü onun cinayetleri bütün dünyanın gözünde ispatlanmıştır. Ben Osmanlı Devleti'nin, padişahın bizzat kendisi ve danışmanlarından daha çok dostuydum. Gayrimüslim eyaletlere uygun şekilde muhtariyet verilmesini sürekli olarak Türkiye'ye tavsiye edegeldim⁴⁹. Nasihatlerim tutulsaydı, Türkiye birçok zarardan korunmuş olacaktı. Bu güzel nasihatler küçümsendi; netice olarak da Türkiye milyonlarca nüfus kaybetti. Birçoğunu da kaybetmek üzeredir."

7 Ağustos 1895

V. A. Gladstone.

49 Gladstone, 1875-76 yıllarındaki Bulgaristan meselesinde şiddetli bir Türkiye karşıtı politikayı savunmuş, İngiliz hükümetinin Osmanlı yanında yer almasına karşı çıkmıştı. Aynı şekilde Doğu Anadolu'da bağımsız Ermenistan kurulması için sürekli olarak ayrılıkçı Ermenileri desteklemişti.

Bu mektubun tarihinin üzerinden bir sene ancak geçmişti ki, Liverpool şehrinde Ermeniler lehinde büyük bir miting düzendi. Mitingde aynı Gladstone⁵⁰, Türkler aleyhine uzun bir konuşma yaptı. Bu beyanlarından dolayı kendisine bir protesto yazısı daha gönderdim. Gladstone, bu mektubuma da kendi el yazısıyla yine bir cevap yazmaktan geri durmadı; hâlâ saklamakta olduğum bu kısa cevabı da şöyledir:

"Muhterem Efendi,

Mektubunuzu aceleyle fakat memnuniyetle okudum. Ben bizzat, hatta resmi makamlarda bulunurken dahi bazı Türklerle tanıştım; onlar hakkında daima sadıkane muhabbet ve saygı duyguları besledim. Geçen Perşembe günü yapılan toplantıda yaptığım konuşmada Müslümanlarla ilgili söylenmiş güzel sözlerden başkası yoktu. Hakkınızda iyi niyet temennilerinde bulunuyorum."

26 Eylül 1896

V. A. Gladstone

Görüldüğü gibi, insani iddiaların arkasına sığınarak gerçekleri usturupluca inkâr edebilmek, birçok İngiliz büyüğünün takip edegeldikleri temel siyasettir.

50 Doğu Anadolu'da bir Ermenistan kurulması için Ermenilere yardım eden Gladston, 1880 tarihinden sonra sürekli olarak Osmanlı devletine Doğu Anadolu'da bir ıslahat yapılması için baskı yapmıştı.

İngiltere'nin Mısır'a iyice yerleşmesinden sonra, Boğazlara yönelik Rus tehdidinin İngiltere'nin çıkarları açısından önemi pek kalmamıştı. İngiltere aynı zamanda Babu'l-Mendeb yönünde olduğu gibi Süveyş tarafından da Kızıldeniz'i kontrolüne almıştı. Basra Körfezinin denetimini tamamlayıp Güney İran'da bir nüfuz bölgesi elde etmiş, Arap Yarımadası'nın Ortaçağ zihniyetli bazı küçük aşiret reislerini birtakım boş vaatlerle avlamıştı. Diğer taraftan Rumeli topraklarında bazı Balkan milletlerinin kendi denetimleri altında hareket edeceklerine kanaat getirdikten ve Doğu Anadolu'da himayesi altında bir Ermenistan teşkilinin iyice kesinleştiğine inandıktan sonra Boğazlar ile İstanbul'un, Çarlık Rusyası'nın saldırılarına maruz kalıp kalmaması meselesi, İngiliz politikacıları için önemli bir konu olmaktan çıkmıştı. Bütün bunlara rağmen, gelmiş geçmiş birçok Osmanlı devlet adamı, boğazlar ve İstanbul'a yönelik Rus tehlikesine karşı İngiltere'nin engel olacağı ümidini beslemekten geri durmadılar maalesef.

Bu dönemde İngiltere'de, Gladstone'un kabul ettirdiği İrlanda'ya bağımsızlık verilmesi (Home Rule) siyasetine gücenerek Liberal Parti'den ayrılan birçok nüfuzlu kimsenin Muhafazakârlara katılımıyla yeni bir "Birlikçi (unionist)" parti oluşmuştu. Bu partinin iktidara gelmesinden ve "Şark Meselesi"nde ve özellikle Türklere özgü konularda Gladstone siyasetini takibe meyletmesinden dolayı, Türkiye'ye gerçek dost olarak yalnız ikinci dereceden birkaç muhafazakâr siyaset adamı kalmıştı. Bu süreçte İngiltere de Çarlık ile uzlaşma eğilimi de artmıştı. Hatta Rus hükümeti ile aralarında bir çeşit yoldaşlık durumu meydana geldi. Başbakanlık

makamını işgal eden Salisbury'nin⁵¹, daha sonra Balfour'un⁵² yani halis muhafazakârlar olan bu centilmenlerin, Türkler aleyhindeki ithamları, Gladstone'un saçmalıklarından aşağı kalmıyordu. Hatta bazen Lloyd George'un⁵³ şirretliğini andıracak şekilde ortaya çıkıyordu.

Bütün bunlar olurken, Türk hükümetleri ise İngiltere hakkında yanlış düşüncelerinde inat edip gidiyordu. Yüze gülme siyasetinin etkili olacağına kanaat getiren Türk devlet adamları birbiri ardınca geldi, gitti. Oysa İngiltere ile anlaşabilmenin boş bir ümit olduğunu, özellikle doğudaki İngiliz emperyalizminin Türkiye'nin bağımsızlığı için bir tehlike teşkil ettiğini, bunca acı deneyimden sonra, artık hiç kimsenin anlayamaması mümkün değildi. II. Meşrutiyet'in ilk günlerinin yaşlı sadrazamı Kamil Paşa, sözü edilen "yüze gülme" siyasetinin yine etkili olacağına inanarak tam bir inatçılıkla devam edip gitmişti⁵⁴. Meşrutiyetin ilanını takip eden günler-

51 İngiliz muhafazakâr siyasetçilerinden Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil, 3rd Marquess of Salisbury. Başbakanlığı döneminde (1885-1886, Ağus. 1886-1892, 1895-1902) Afrika ve Ortadoğu'da (Mısır, Kıbrıs) sömürgeci ve yayılmacı politikalar izlemiştir.

52 Arthur James Balfour, İngiliz muhafazakâr siyaset adamı. 1892'de Salisbury'nin yerine başbakan oldu. Siyonizm yanlısı, 2 Kasım 1917'de yayınlanan ve Balfour Bildirisi olarak tanımlanan "Yahudilere Filistin'de yurt verilmesi" projesinin savunucusu.

53 İngiliz Liberal Partisinin sol kanadına mensup siyasetçilerinden (1863-1945). Maliye ve savaş bakanlıkları yaptı. 1916-1922 döneminde başbakanlık yaptı. Anadolu'da bir Yunan imparatorluğu kurulmasını istiyordu. Avrupalı saymadığı Türkler Avrupa'dan kovmak için Yunanlıları destekledi. Anadolu'daki Milli Mücadele'yi bastırmak, asi saydığı Mustafa Kemal'i alt etmek için her yolu denedi. Yunanlıların denize dökülmesinden sonra Çanakkale'ye yönelen Türk ordularını engellemek için Yunan, Sırp, Rumun ve İngiliz birliklerinden oluşan bir ordu kurulup sevk edilmesini emretti ise de (29 Eylül 1922) General Harington emri uygulamaktan kaçındığı için uygulanamadı.

54 Kamil Paşa, dört kez sadrazamlık yapmıştır. İlki 1885-1891, sonuncusu da 29 Ekim 1912-Ocak 1913 seneleri arasındadır. İttihatçıların kanlı Bab-ı

de İngiltere'deki bazı büyük gazetelerin özel sütunlarında yer alan Türkiye lehinde bazı göstermelik teveccühler, bizde birçoklarını yine Kırım Savaşı modasına, yani bildik geleneksel dostluğa(!) doğru sapıttı. Hâlbuki meseleyi derinlemesine bilenler, o İngiliz teveccühlerinin ne kadar yapmacık olduğunu görüyorlardı.

İngiltere'nin [Meşrutiyet'in ilk yıllarındaki] o geçici teveccühünün başlıca nedeni, Sultan Hamit'in kişisel siyasetiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda artan Alman nüfuz ve çıkarlarını, Meşrutiyet ile kurulan genç Türkiye idaresine yıktırtmaktı. Nitekim bu göstermelik dostluğun somut denemesi, tam o sırada Londra'da bir kredi anlaşması için yapılan başvuruyla yapıldı. İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Türk temsilcilere City'nin yani Londra merkez maliyecilerinin önde gelen adamlarına müracaat edilmesi gerektiğini nazikçe tavsiye ettiler. İngiliz Rochild'i de dâhil olduğu halde İngiliz para sahipleri, ümit verici vaatlerle beraber, "bu iş için bir müddet sabretmeğe zorunluluk bulunduğunu" anlatarak Osmanlı görevlilerini başlarından savdılar.

Bütün bunlara rağmen içine düştüğümüz "İngiliz'e yaltaklanma" hastalığı yine bir müddet devam etti. Birkaç sene sonra Bank-ı Osmanî Genel Merkezi'nin önde gelenlerinden Hakkı Paşa'nın Londra'daki müzakereleri, devamlı olarak bir anlaşma ve yardım ümidiyle sürmüştü. İngilizler ise "çok alıp az vermek", daha doğrusu parasal olarak "hiçbir şey vermemek" üzerine kurulmuş bir müzakere çizgisi tercih ediyorlardı. Zaten çok zaman geçmedi, Avrupa'daki barış gülü

Ali baskını ile siyaset hayatı bitmiştir. İngiliz taraftarlığı ile tanınır. Hatta 1895 senesindeki ikinci sadrazamlığının, Ermenilerin destekçisi olan ve Ermeni isyanlarının bastırılmasından büyük rahatsızlık duyan İngilizlerin baskısıyla gerçekleştiği söylenir.

solmaya ve Harb-i Umumi [I. Dünya Savaşı]'nın ön belirtileri ortaya çıkmaya başladı.

Harb-i Umumî'nin sona ermesinin vatanımızdaki savaşı bitirmediğini; İngiliz emperyalizminin müthiş bir kin ve garazla, savaş gücü sarsılan Türklerden intikam almak için ne-ler yaptığını hatırlayalım. Şüphesiz vahim durumlar karşısında kalmıştık. Ve bu vahametten kurtuluşun, ancak ve ancak, milletin fedakârlığıyla mümkün olacağını, savunmamızın başında olanlar idrak etmişlerdi. Nitekim kurtuluş vasıtalarının temini için yurt dışında da çalışmak gerektiği gitgide hissedilir olmuştu. Bu nedenle Batı Avrupa'ya heyetler gönderildi. Fakat barış için yapılan girişimleri, İngiltere'nin bir zayıflık işareti olarak görüp ihanete devam edeceğini tam vak- tinde anlayan Türkler de vardı. Yunanlılar, Batı Anadolu'nun içindeyken onlara ihanet hocalığı yapan, yağma ve katliamlarında teşvikçi olan Lloyd George ile barış yolları aramak için Londra'ya gidilmesindeki sakıncalar, o zamanlar Hindistan Müslümanlarının yardımıyla Paris'te çıkan ve haklarımızı müdafaaya tahsis edilen Echo de l'Islam gazetesinin 1 Şubat 1921 tarihli nüshasında yayınlanan bir mektupla göz önüne serilmişti. Cafer Lahorî takma adıyla yayınlanan mektup, bir Hintli tarafından değil bir Türk tarafından yazılmıştı. Şu söz- ler o mektuptan alınmıştır:

"Londra'da toplanacak olan konferansa İstanbul Hükümeti gibi Ankara Hükümeti'nin de davet edilmesinden dolayı Yunanlıların memnuniyetsiz tavır takınmaları, dün- yayı kandırma noktasında artık çok ileri gittiklerinin göster-

gesidir. Şurasını çok iyi bilmek gerekir ki, bu konferansı ilk isteyen şüphesiz Yunanlıların koruyucu ve yardımcısı olan İngiltere'dir. İngiltere'nin bundan amacı, surf nefsi müdafaa işindeki azim ve gayretleri, barış ümitleriyle mümkün olduğunca etkisiz hale getirip hafifletebilmek ve bununla birlikte Türkiye'de kafaları bulandırıp kargaşalık meydana getirebilmektir. Böylece emperyalist tasarılarını daha uygun bir anda uygulayabilmek için zaman kazanacaktı. Ümit olunur ki, Ankara bu Londra davetine icabet etmez. Anadolu'daki Türklerin böyle bir sırada Londra'ya heyet göndermelerini İngiltere'nin bütün dünyaya, özellikle de Doğu dünyasına, Türklerin sonunda aciz kalarak, aman dilemek ümidiyle ayaklarına kadar geldikleri şeklinde göstereceklerinde hiç kuşku yoktur."

Bu konferanstan önce, İngiliz diplomasi memurlarının Anadolu'daki durum hakkında kesin ve doğru bilgi alamadıkları şüpheden uzaktı. Doğudaki emperyalist ajanları, milli hareket önderlerinin ihanetlere karşı aldıkları etkili tedbirlerden dolayı, casusluk yapamıyorlar, istihbarattan mahrum kalıyorlardı. İşgal kuvvetleri komutanlarından bir İngiliz amiralinin Londra'ya gönderdiği raporda (ki daha sonra neşredilmiştir) Türklerin Anadolu'da kargaşalığı bertaraf ederek kendilerini toplamaya başladıkları, İttihat ve Terakki'nin dağılmış olan "Kulüp Teşkilatı"nı milli hareket liderlerinin yeniden canlandırarak halkı disipline soktuğu, silahlanma sorununu hallettikleri ve çok miktarda cephane elde ettikleri doğrultusunda telaşlı ifadeler yer almıştı. Buna karşın, Londra Konferansı başladığı andan itibaren, Anadolu'da sadece on bin kadar yeni tarzda tüfek bulunduğu, topçuluk malzemesinin çok noksan olduğu, Londra'ya doğru

İNGİLİZLERİN OSMANLI'YI YOK ETME SİYASETİ

hareket eden heyete her konakta yaklaşan halkın “Aman bize biran önce barış getiriniz” temennilerinde bulundukları gibi zayıflık belirtisi olan haberler, yabancı gazetelerde yer almaya başladı.

Bilindiği üzere, Yunanlılar, Londra Konferansından az bir zaman sonra Anadolu’da yeni bir taarruz başlattılar. Çünkü Lloyd George hükümetinden yine “Marş ileri!..” komutu almışlardı.

Londra’da bir müddet sonra gerçekleşen ikinci ve üçüncü Anadolu murahhaslarının teşebbüsleri de birinci heyetin me-saisinden daha verimli olmadı. **Barış ve kurtuluşun yolu, yalnızca Türklerin kendi uhdelerine toplanmaktaydı. Nitekim Türkler, İzmir’e muzafferce girişleriyle, kurtuluşun yolunu kendilerinin nasıl bulabileceklerini gösterdiler.**

Geçmişte, savaş meydanlarında kazanılan başarıların siyaset meydanlarında kaybedildiği bilinen bir husustur. Barış zamanlarında, politik başarılar için daha akıllı şekilde hareket edilmesi her vatanseverin temennisidir.

Petrol ve Irak Operasyonları

Harb-i Umûmî (I. Dünya Savaşı) bitmişti. Seferberlik doğuda bulunan İngiliz kuvvetlerinin de canlarına tak etmişti artık. Her biri büyük bir arzuyla yurtlarına dönecekleri saatin gelmesini bekliyorlardı. Özellikle doğudan ücretle veya zorla toplanmış olan savaşçıları-o mağdur veya kandırılmış insanları-hemen baştan savmak gerekmektedir.

Türklerin dayanma gücü bitti ve bütün düşmanlarının artık onlara gücü yetti sanıldı. Osmanlı Devleti adı verilen eski bir Müslüman imparatorluğunun organları parçalandığı sırada, güya gaddar düşman tarafından Türkler için “merhamet” gösteriliyordu. Yani biz Türkler, eski mallarımızdan bir parça alıp Anadolu’nun ufak bir köşesine sığınacak ve belki Batı medeniyetinin öncüleri tarafından vesayet altına alınacaktık. Fakat mutlak adil olan Allah, Türkler için daima özgürlük ve bağımsızlığı murat buyurmuştur.

Çanakkale'de, Kutü'l-Emmâre'de, Bakü'de düşükleri yenilgilerle⁵⁵ gururları büsbütün tahrik olmuş olan bazı yayılmacı İngiliz politikacıları, aleyhimizde hâlâ intikam kınıyle köpürüyorlardı. Şu bildiğimiz Lord Robert Cecil-daha sonra taşıdığı unvan ile Cecil of Chelwood⁵⁶-yok mu ya? O sıralarda Londra Dışışleri bakan yardımcısı idi. Bir siyasi konuşmasında sevinçten kendini kaybetmiş ve ağzından şu hezeyanları kaçırmıştı:

“İşte şimdi Türkleri pençemize düşürdük!”

Mamafih, Musul'un henüz işgal edilmediğini unutmuş gibi görünen Londra Hükümetine bazı İngiliz sömürgecileri tarafından jurnaller verildi⁵⁷. Londra gazeteleri arasında hararetili emperyalist yandaşı o bilinen gazetelere mektuplar yazılarak Musul üzerine dikkatler çekildi. İşte böylece Irak'taki işgal kuvvetlerinin henüz Musul'a yaklaşmamış olduğu akıllarına geldi. Bununla birlikte, Musul'da o ana kadar, hatırı sayılır bir Türk gücünün olması da düşündürüyordu. Doğu bu ya! Nice esrarengiz halleri bir anda gösteriyor değil mi? Ya Anadolu'daki Türkler, dayanma gücü olan bir hükümet teşkil ederler de Musul'daki askeri birlik onlara bağlanırsa o

55 Türk ordusunun Bakü'ya girişi: 20 Temmuz 1918. 29 Eylül 1915'te Bağdat'a yönelen İngiliz ordusu Kutü'l-Ammare'ye girmişti. Daha sonra Bağdat'a doğru harekete geçen Townshend komutasındaki İngiliz ordusu Selmanpak'da yenilerek Kutü'l-Ammare'ye çekilmek zorunda kaldı. İngiliz ordusu burada kendisinden çok zayıf haldeki Türk ordusu karşısında ağır bir yenilgiye uğradı; 29 Nisan 1916 bütün askerleri ve komutanları esir alındı.

56 1. Viscount Cecil of Chelwood (1864-1958). İngiliz hukukçu ve politikacısı. Üç kez başbakanlık yapan Salisbury'nin oğlu. 1915 senesinde bir yıllığına dışışleri bakan yardımcılığı yaptı. 1937'de Nobel barış ödülü aldı.

57 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi imzalandığında Musul, henüz Türk ordularının elindeydi. Bu nedenle Osmanlı Mebuslar Meclisi tarafından 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilen “Misak-ı Milli” sınırları içinde sayıldı.

zaman ne yapmalıydı? Fakat acele buyurmayınız! Cihan fatihleri, Musul'daki Türk kuvvetinin oradan uzaklaştırılmasını kolay bir iş olarak gördüler. İstanbul'da esir gibi kalan hükümete bir tahliye emri yazdırarak, Musul'daki Türk askerini geri çektiler⁵⁸. Tahliye meselesi böyle bitmişti, değil mi? Ben o sırada vatandan ayrı bulunduğumdan ihtimal ki o üzücü olayı doğru takip edemedim de yanlış beyanatta bulunuyorum. İşte böylece petrol kaynaklarını barındıran Musul tarafımızdan tahliye edilmiş oldu.

İngiliz emperyalizminin Musul'u ele geçirmek için üstlendiği tehlikelerde petrolden başka bir neden daha vardı ki o da Dicle ırmağının yukarı kısımlarına ve hatta mümkünse kaynaklarına doğru el uzatmaktı. Bütün Irak'ın hayatı kısmen, Irak'ın önemli bir parçasının hayatı ise tamamen, Dicle sularının lütuf ve bereketine bağlıdır. Nasıl olur da böyle önemli bir suyun üst tarafları veya kaynakları, artık yabancı sayılan bir milletin yani Türklerin eline bırakılırdı? İşte bu gibi değerlendirmelerle İngiliz emperyalizmi Musul petrollerinin kaynaklarıyla beraber, Dicle sularının üst kısımlarına da el uzattı⁵⁹.

58 Mütareke hükümlerine göre bölgede bulunan bütün kuvvetlerin yerlerinde kalmaları gerektiği hâlde, İngiliz kuvvetleri buna uymadılar; ilerlemeye devam ederek, 1 Kasım'da Hamamalil'e girdiler. Buradan Musul'u işgal edeceklerini söyleyerek Türk kuvvetlerinin Musul şehrinde 5 km. kuzeye çekilmelerini istediler.

Ali İhsan Paşa, İngilizlerin bu talebini sadrazama bildirmişti. Birçok telgraf görüşmesi sonucunda sadrazam, Ali İhsan Paşa'ya 8 Kasım tarihli telgrafi ile 15 Kasım günü şehrin boşaltılması talimatını verdi. Paşa, bu talimata uygun olarak 10 Kasım'da Musul'u İngilizlere terk etti ve ordu karargahı ile birlikte Nusaybin'e doğru çekildi.

59 1916 Yılında İngilizler, Sykes-Picot Anlaşmasıyla Musul'un dahil bulunduğu Yukarı Mezopotamya'yı Fransızlara bırakmışlardı. Ama savaş biter bitmez, mütareke şartlarına uymadı ve 3 Kasım 1918 günü Musul'u işgal etti. İngilizler, müttefikleriyle yaptığı anlaşmaları bile hiçe sayarak bir olubittiyle Musul'u ele geçirdiler.

Dicle ve Fırat, eski medeniyet tarihi boyunca, ekonomik hayat ve taşımacılıkta Nil Nehri kadar önemlidir. Gerçek bir milli şekil almaya uğraşan Mısır Hükümeti, İngilizlerden Sudan'ın iadesini istiyor da Nil'in yukarı tarafları Sudan'dan geçtiği için İngiliz emperyalizmi oradan bir türlü vazgeçemiyor. Bilindiği gibi Mısır'ın hayatı tamamıyla Nil'in suyuna bağlıdır. Nil'in yukarı kısımlarını elinde tutup sularını istediği gibi kullanabilen bir devlet, rahatlıkla Mısır'ı kontrol altında tutabilir.

Türkler farkında değildi. Zaten çok kere iş işten geçtikten sonra Türklerin akılları başlarına gelir. İngilizlerin Fırat ile Dicle'ye göz dikmeleri çok eskilere dayanıyordu. Çevresi bunca medeniyete yataklık etmiş ve büyük kısmı sel sularının getirdiği alüvyonlarla oluşan bereketli geniş arazilere, doyumsuz iştah sahibi olan emperyalist müstevli göz dikmez miydi?

İngiltere'nin Irak'ı istila niyetinin ne kadar eski olduğunu göstermeye Bağdat'taki İngiliz Başkonsolosluğu'nun, Osmanlı'nın doğu vilayetlerinde olduğu gibi, karakollu, askerli bir "rezidance" haline sokulması aslında yeterliydi. Büyük Harpten evvel Hindistan'daki İngiliz ordusu subaylarından bazıları, seyahat için sık sık Irak topraklarına giderlerdi. Yoksa sıradan bir Topçu teğmeninin Ninova harabelerinde "Asuroloji" ile ilgili araştırılacak o kadar bilimsel ne işi olurdu? İstihkâm yüzbaşısının "mezheplerin karşılaştırması ilmi" ile ne ilgisi olabilirdi ki ayin-i ruhanî araştırmaları için Kerbela'ya kadar gidiyordu? Hindistan'daki İngiliz Hükümetinin başlıca fikir kaynağı olan "Times of Indiana gazetesi", övgüyle "Hindistan Hükümeti'nin eskiden beri hazırlıklı olduğundan" bahsetmişti. Niçin hazırlanmıştı diye-

ceksiniz? Tabi ki Irak'ın istilası için. Asya'nın en önemli ve en faydalı nehirlerinden ikisinin bereketli çevresini ele geçirmek için.

Dicle ve Fırat'ı İngiliz emperyalistleri Hıristiyanlık ve İncil ile ilgilendirmeyi öteden beri çok severler. Ahd-i Atik'in birkaç yerinde bu mübarek sular hakkında işaret bulunduğunu bilinmektedir. "Ma'lûmât-ı Dîniye Kâmusu" adlı İngilizce önemli bir eserde bu iki nehir hakkında şu değerlendirmeler yer almaktadır:

"Yalnız Fırat değil, Dicle de Nil nehri gibi taşkınlık mevsimine sahiptir. Heredot'un buna ters düşen bilgilerine itibar edilemez. Basra Körfezinin bir zamanlar, şimdiki başlangıç yerinde daha yüz elli mil kadar kuzeye uzandığı tahmin edilmektedir. Taşkınların getirdiği çamurlarla hasıl olan bereketli araziye, her yetmiş senede bir mil uzunluğunda parça eklendiği hesaplanmakta. Eski zamanda gerek Fırat, gerek Dicle'nin körfeze ayrı ayrı döküldüğü zannediliyor (Cild: 4, Sayfa: 207)."

İngiliz emperyalizmi, çok öncelerden Fırat çevresi hakkında büyük bir iştah sahibiydi. "Fırat Vadisi Demir Yolları" adı altında İngiltere'de bir şirket bile kurulmuştu. Daha sonraları Duke of Sazerland (?)'ın başkanlığında oluşturulan "Küçük Asya ve Fırat Vadisi Demiryolları" idare meclisi üyelerinden olup bu projeyi hızlandırmak için çok çalışan Mühendis Sir Wiliam Andrew'nun, 16 Şubat 1870 tarihinde "Fırat Vadisi Demiryolları" adıyla yayınladığı eserde, Londra Elçisi Muzurus Paşa'ya göndermiş olduğu bir mektubun kopyası kayıtlıdır. Bu mektupta "İngiltere'nin doğudaki

sömürgelerinden birisine asker gönderildiği veya getirildiği takdirde, bu askerlerin demir yollarıyla nakil imtiyazını İngiliz Hükümeti'ne temin etmeli ve İngiliz askerinin naklinden alınacak ücret Türk askerlerinin nakli için verilen ücretten fazla olmamalıdır" denilmektedir (sayfa: 83).

Böyle bir imtiyaz, "Bağımsız bir devletin egemenliğine zarar vermez mi?" diye sormaya gerek yoktur. Çünkü İngiliz siyaseti, daha o zamanda bu milletin bağımsızlığına çengel atmak istemişti. İngilizler daha ileri giderek Osmanlı tebaası olan Aneze Aşireti reisi ile İngiliz Kralı IV. William⁶⁰ bir anlaşma bile yapmıştı⁶¹. Bu gerçek, o zamanın meşhur Generallerinden Roden (?) Cheney tarafından yazılıp 1868 senesinde yayınlanan, "Fırat Çevresi Seferinin Hikâyesi" adlı eserin 240. sayfasında görülmektedir.

Harb-i Umûmî sonunda, Fırat çevresinin önemli bir kısmı Fransızların denetimine geçti. Bunun üzerine İngiliz emperyalizminin sömürgecileri gözlerini artık tamamıyla Dicle'nin yukarı bölgeleri üzerine dikmişti. İngilizlerin Dicle vadisi hakkındaki istila emelleri bir hayli eskiye dayanmaktadır. Bilindiği üzere bir zamanlar, Bab-ı Ali'nin bazı devlet adamları ile zamanın padişahı başyardımcıları üzerinde nüfuz ku-

60 William Henri: (1765-1837). 1830-1837 yılları arasında İngiltere Kralı.

61 Arabistan'da Vehhâbi mezhebinin kurucusu Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb, mezhebini önce Hicaz'da yaymak istemişti. Ancak, orada emeline ulaşamayınca, Necd içlerindeki Dıriyye'ye gitti ve burada Emîr İbn Suud'a bu mezhebi kabul ettirmeyi başardı. İbn Suud (Muhammed b. Suud), köklü bir Arap kabilesi olan Aneze Aşireti'ndendi ve Benî Temîm diyarı denilen Necd kıtasında Dır'iyye adlı bir köyün emiriydi.

İttifaklarının ardından bu ikili, çevredeki diğer Bedevî kabileleri arasında mezheplerini yaymayı başardılar. 1785 senesinde Muhammed b. Abdülvehhâb ile İbn Suud'un işbirliği sayesinde Hicaz, Şam ve Irak havalisindeki bir hayli halkı kontrolleri altına almayı başardılar.

ran İngiliz memurlarından birisi de Sir Henry Layard'dı⁶². Bu adam Ninova harabelerinde ilk kazı yaptırmayı ve Asurlulara ait her türlü değerın üzerinde bir takım eski eseri Londra'daki British Museum'a naklettirmeyi başarmıştı. Adı geçen müze-
de, bu eserleri kendilerine veren devlet için bir kelimecik de olsa teşekkür yoktur. "Uluslararası nezaket kurallarına gerek var mıydı?" Henry Layard, kendi ülkesinde o zamanlardan büyümeğe başlayan emperyalizm fikirlerinin eninde sonun-
da Ninova çevresinin ele geçirilmesini doğuracağını anla-
mış olmalıydı. Bu adamın 1853 senesinde "Ninova ve Babil Harabelerinde Keşifler" adıyla yayınladığı kitapta⁶³, bunca yardımlarına nail olduğu hükümete nasıl bir duygu beslediği kitabın şu satırlarından anlaşılıyor:

"Bab-ı Ali'nin Arap vilayetlerinde uyguladığı haksız ve zararlı idare, en sonunda, her şeyden daha çok Fırat ve Dicle sahillerinde yerleşik halkın veya ticaret merkezlerinin kaybolmasını doğurur. Asya'nın en güzel nehirlerinden ikisi, Türk ülkesinin güneyine, topraklarının zenginliğine, ürünlerinin çeşitliliğine ve gemilerin geçişine izin verdiği oranda, benzersiz şekilde akıp gider. Bu nehirlerin birincisi sekiz yüz küsur mil, ikincisi altı yüz mil mesafelere kadar gemilerin çalışmasına uygundur.

62 A. Henri Layard (1817-1894): İngiliz seyyah, arkeolog, tarihçi ve diplomat. 1845-1851 yılları arasında Mezopotamya'da arkeolojik kazıları yönetti. Bulduğu birçok tarihi eseri British Museum'a nakletti. Bu arada Layard, Fatih'in Bellini tarafından yapılmış olan meşhur portresini de 1865 senesinde İstanbul'dan gizlice götürmüştü. Tablo, ölümünden çok sonra British Museum'a bağışlanmış ve 1916 senesinde gün yüzüne çıkmıştır. 1877-1880 yılları arasında İstanbul'da İngiliz elçisi olan Layard, dönemin karmaşık ilişkilerinin odağında yer aldı. Ninova ve Nemrut'taki keşiflerinin yanında Kıbrıs'ın İngiltere'ye devriyle ilgili faaliyetleriyle tanınır.

63 Discoveries At Nineveh And Babylon. London 1953.

Oysa bunlar tabiatın kendisine bu kadar yüksek menfaatler verdiği Türk hükümeti'nce pek önemli görülmez (sayfa:467)".

Diğer bir yerde de Dicle hakkında şu sözler, vardır:

"Dünyanın en verimli ülkelerinden biri, altı yüz mil mesafeye kadar gemilerin çalışmasına müsait olan bir nehir ile sulanabildiği halde, kötü idare-den, zulümden ve ihmalden dolayı bakımsız, çorak ve büyük bir çöl haline getirilmiştir. Musul ve Tikrit tarafları istisna edilirse, Cezire'den Bağdat yakınlarına varıncaya kadar hiçbir yerinde bayındır yer görülmez (sayfa: 241)."

Tarihi dürüstçe değerlendirirsek söz konusu yörelerin bakımsız kalması, pek de öyle Türklerin kusurundan ileri gelmediğini görürüz. Türkler gibi bin bir bela ile ve bin bir yabancı baskılarıyla uğraşmak zorunda kalmış bir halktan, bunca geniş bölgelerde geniş kalkınma hamleleri yapılmasını beklemek abestir. Her halde Dicle boyunca uzanan o bakımsız araziler, şimdiki ellerde öyle atıp tutulduğu kadar süratle "bayındır (abad)" olmaya dönüşmeyecektir⁶⁴.

Musul çevresinin petrol kaynaklarına sahip olmak, İngiliz emperyalizmi için bir cazibe merkezi oluşturmuştur. Bundan dolayıdır ki o çevrenin ele geçirilmesinin planları, İngiltere'de "Umumi Harb"ten önce birçok hükümet görevlisinin ve siyaset adamının zihinlerini işgale başlamıştı. Aslen Almanyalı bir Yahudi iken İngiliz Hıristiyanlığına dönen ve ülkesinde çok büyük bir mali konuma sahip olan Ernest

64 Halil Halid'in bu öngörüsü, günümüzde (2007 senesinde), Irak'ın içinde bulunduğu durum göz önüne alınırsa çok daha iyi anlaşılacaktır (Yayınlayan).

Cassel marifetiyle vücuda getirilen “Türkiye Milli Bankası”, Musul’daki petrol kaynaklarından büyük bir hisse elde etmeye çalışmıştı. Kendisi-yani İngiltere-için petrol üretiminden yüzde elli kadar bir hisse ayıran bu “Milli” Türkiye Bankası, o zamanlar Anadolu’nun doğusuna ve Irak’a doğru iktisadi nüfuzunu genişletmeye çalışıyor ve Alman sermayedarlarına da yüzde yirmi beş hisse vaat ediyordu⁶⁵.

Büyük Harb’in meydana gelmesi, petrol bölgelerinin bu şekilde elde edilmesine bir engel oluşturmuştu. Savaşın bitiminden sonra İngiliz emperyalizminin Musul çevresine saldırmaması, petrol üretimiyle ilgili olan birçok hükümeti kuşlandırdı. Nitekim İngiltere, bildiğimiz “manda” yönetimiyle işgal altına almış olduğu petrol bölgelerinden dolayı devletlerarası rekabete davet ediyordu. Yapılan diplomatik müzakereler sırasında İngiliz Hükümeti, ötekine-berikine hisseler vaat ettiği gibi, Milletler Cemiyeti üyesi bulunan devletlerin vatandaşlarının Irak’taki ticari girişimlerine karşı engeller çıkarmayacağını taahhüt etmişti. Vaat edilmiş bir çeşit rüşvet demek olan bu taahhüt, Musul’a ait eski haklarımızın savunmasına memur olan siyasilerimizce de umarım tam zamanında biliniyordur⁶⁶.

65 1909 yılında İstanbul’da kurulan Osmanlı anonim şirketi yapılanmasındaki banka. Fransızlara rakip olarak İngilizler tarafından kurulan banka, Osmanlı’da ticari ve sınaî girişimlerde bulunmak, taahhüt işlerine girişmek, her çeşit banka işlemleri yapmak ve devletin, belediyelerin borç almalarına katılmak ve taşınır kıymetler ihracına aracı olmak amacını gütmekteydi. Türk Milli Bankası’nın hâkim ortaklarından birisinin Kalust Sarkis Gulbenkyan olduğu daha sonraları ortaya çıkacaktı. Banka Türk Petrol Şirketi’nin kurulumuna aracılık ettikten kısa bir süre sonra tasfiye edildi.

66 Kitapçık yazıldığında Musul Meselesi’nin henüz sonuçlanmadığını hatırlatalım (Yayınlayan)

Doğu milletlerine ait memleketlerdeki petrol kaynaklarını ele geçirmek için İngiliz emperyalizminin doğurmuş olduğu tehlikeler nedeniyle, İngiltere'deki İşçi Partisi mensuplarından bazıları tarafından yayınlanan "Petrol Yağı Siyaseti" adlı broşürün girişinden alıp aşağıya naklettığım parça oldukça dikkate değerdir:

"1914'den 1918 (Büyük Savaşın bitimi) senesine kadar olan deneyimler açıkça ispat etmiştir ki savaş malzemeleri içinde en önemlisi petrol olmaktadır. Petrol olmaksızın uçaklar uçmaz, denizaltılar yüremez. Diğer birçok askeri ve denizcilik işlerinde, donanmalarda, deniz ve kara ticareti naklinde kullanımı da başka... Savaşların en temel maddelerinden bulunması yüzünden büyük devletler tamamen ve düzenli olarak petrol teminini güvence altına almışlardır."

İşte bu güvence için İngiliz emperyalizmi ve diğer büyük devletler, değerli petrol bölgelerini ele geçirme yolunda-hatta savaşmak da gerekse-mücadele etmekten geri durmazlar.

Musul Oyunu

Türkiye’de bazı kalem erbabı “Musul Irak’ın parçası değildir; Türk diyarıdır” gibi tarihe ve coğrafyaya dayanan makaleler yazdılar. Şüphesiz bu Türk yazarları, müsteşrik taklitçisi ve şarkta bulunmuş memur eskisi bazı İngilizlerin, Times ve benzeri gazetelerdeki “Musul, ırken ve coğrafya konumu itibariyle Türk diyarı olamaz” diye yazdıkları safsatalara karşılık vermiş oldular; hem hakka, hem de akla uygun deliller ortaya koydular. Fakat bütün bunların ne yararı oluyor? Musul halkının yüzde doksan dokuzunun, sizin ve benim gibi has Türk olduğu belgelenmiş olsaydı ne değişecekti? İngiliz emperyalistleri Musul’u Türkiye’den ayırmak için yine bir kulp bulmaya çalışmayacaklar mıydı? Türk olmayan bir azınlık adına veya başka bir yol bulmaktan geri durmayacaklardı hiç şüphesiz⁶⁷.

Aynı zamanda, herkesçe çok iyi bilinen çeşitli yöntemlerle gerçekleri, tabiatı, tarihi ve hatta coğrafyayı istedikleri

67 Halil Halid’in bu görüşleri şimdilerde çok daha iyi anlaşıldığından eminiz? (yayınlayan)

şekilde yorumlayacaklar; bu yorumlarını da bütün dünyaya gerçeklermiş gibi lanse etmekten geri durmayacaklardı. Sizin açık hukukunuzun aleyhinde propaganda yapmaktan ve dünya kamuoyunu yönlendirmeye uğraşmaktan vazgeçmeyeceklerdi. Çünkü onlar için hak, hukuk ve mantığın bir değeri varsa bile bu ancak, emperyalist istila ve gasbetmelerini haklı göstermekte araç olması içindir.

Beş-on bin Nasturi için İngilizlerin medeniyet hamisi kesilmelerini bizde bazı yazarlar, şaşkınlıkla karşılıyorlardı. Acaba bu zatlar bilmiyorlar mıydı? Daha Sultan Hamid'in ilk devirlerinde, emperyalist İngiliz siyasetçileri, bir Ermenistan yaratmak veya küçük Hristiyan hükümetler oluşturmak için, doğu vilayetlerinin denetimlerine el koymaya çalıştıklarında bile bu küçük Nasturi unsurunu aleyhimize siyasi oyun için kullanmaktaydılar. Bundan nice seneler önce Canterbury Başpiskoposluğu Hristiyan medeniyeti adına Nasturileri koruma konusunda dernekler kurmuş, yardımlar toplamıştı. Bu yardımlaşma şimdiye kadar devam etti. Nasturilere zulüm yapılıyor bahanesiyle Hristiyan kiliselerinin o muhteşem temsilciliği, defalarca Türk hâkimiyetine ve Türklere ithamlar yağdırmıştı. Nasturiler olmasaydı da değişen bir şey olmazdı. Çünkü İngiliz emperyalizmi, müdahale vesilesi olmak üzere onların yerine başkalarını ileri sürerdi; mesela bir Yezidi cemaati arar veya bir şii taifesi bulurdu. Kısacası, Batı medeniyeti adına yaygaralar koparılır, "mağdur" olarak tanımladığı bir grup halka korumacılık edilmeye muhakkak kalkışılırdı.

Musul için cins ve ırk konularını veya coğrafi olarak Irak'a olan yakınlığı veya uzaklığından bahsederek ve mantiki deliller ortaya koyarak kendimizi çok yorduk! Musul asırlardan

beri Türklerin yönetiminde değil miydi? Bununla beraber, Türk ülkesinin doğal bölümünden biri olduğu devletler hukukunca bilinmiyor mu? Musul için İngiliz emperyalizminin fetih hakkından bahsetmesine yer yok. Savaş ile değil ancak Büyük Savaş'ın bitiminden sonra vatanımızın düştüğü her-cümerç sırasında İstanbul'daki aciz hükümeti sıkboğaz ederek Musul'u tahliye ettirdiği ve mütareke sırasında savaşmadan kolaylıkla Musul'a sokulduğu bilinen bir şeydir⁶⁸. Şimdi, siyasi hilelerle orada kök saldı. O zaman bu kök şimdikinden daha çürüktü. Batı Anadolu'nun, İngilizlerin desteğindeki Yunan işgalcilerinden temizlenmesi sırasında, mesela birkaç alay Türk askeri, ihtimal ki Musul'dan o yabancı kökü söküp atardı. Irak'taki İngilizler Musul'u korumak için Nesturi ve sair gönüllülerin yardımına bile muhtaç bir haldeydiler. Halis İngiliz alayları arasında savaş yorgunluğu o dereceye varmıştı ki yeni ele geçirilen doğu bölgelerine gönderilmemek ve ana vatanlarına geri dönmek için orada burada küçük çapta isyanlar bile çıkıyorlardı.

Bununla birlikte vaziyeti idare etmek konusunda benzersiz şekilde becerikli olan İngilizler, eski "gözdağı" verme yöntemini yine kullandılar. Hâlbuki bir müddet sonra, yani Yunanlıların denize döküleceği sırada, Lloyd George'un Türklere karşı yeni bir savaş için gösterdiği arzularını, hem İngiltere'de hem de İngiliz sömürgelerinde kızgınlıkla reddedenler çoğalmıştı. Türkiye'de artık kılıçtan daha çok kalem ve politik laflarla geriye kalmış işlerin tesviyesi için zamanın geldiğine dair ümitler beslemeye başlanmıştı.

Suçsuz yere felaketin son seviyesine yaklaşmış olan milleti fazla yormaktan vazgeçilecek zaman gelmiş, baştanba-

68 Yukarıda 57 ve 58 numaralı dipnotlara bk.

şa harap olan vatanın ancak barış ve sükûnet içinde imarına başlanabileceği hissedilmişti.

Doğal olarak İngiliz siyaseti, Türklerdeki bu yaklaşımdan yararlanmak istedi. Musul'u artık kendisininmiş gibi görüyordu. İngiliz gazeteleri, Türkleri Musul'un yabancı saymaya başlamışlardı. Önceden her türlü özgür vatandaş hukukuna sahip olan Arapları ve Kürtleri bir taraftan esaret zincirine bağlamak isterken, diğer taraftan bunları dünyanın gözü önünde "Türk esaretinden kurtulmuş mazlum milletler" şeklinde göstermeye koyulmuştu.

İşte "Musul Meselesi"nde de ispatlandığı üzere, İngiliz emperyalizmi ile Eli silah tutabilen ve yabancı hâkimiyeti altına düşmüş Doğulu milletlere bağımsızlıklarını kazanma yönünde örnek olan Türkler gibi bir Müslüman millet arasındaki ilişkinin temeli, asla dostluk olamaz. Boş ve manasızlığı kesinleşmiş "geleneksel dostluğun iadesi..." gibi tabirler, ilim ve irfan sahibi hiçbir Türk aydınınının kalemine yakışmayacak kadar bayağıdır.

Ben Musul görüşmelerinin daha başlangıcından beri İngiltere tarafından iyi niyet beslenmediğine kanaat getiren Türklerden biriyim. Sir Percy Cox'un⁶⁹ Haliç Müzakereleri'ne⁷⁰ görevlendirildiğini gazetelerde ilk gördüğüm zaman hayır-

69 İngiliz istihbaratçısı ve diplomat (d. 1864-ö. 1937)

70 19 Mayıs 1924 günü İstanbul'da Kasımpaşa'daki eski Bahriye Nezareti binasında başladı. "Haliç Konferansı" diye isimlendirilen bu toplantılara Türkiye adına Meclis Başkanı Ali Fethi Bey, Diyarbekir Mebusu Fevzi Bey, Ordu Mebusu Faik Bey, Hariciye Hukuk Müşaviri Nusret Bey ve Yarbey İshak Avni Bey katılmış, İngiliz heyetine ise Sir Percy Cox başkanlık etmişti.

lı bir düzenleme olacağını ummamıştım. Arapları Türkler aleyhine kışkırtma konusunda bu kadar gayret ve maharetle çalışmış ve Kiçiner⁷¹ gibi İngiltere'ye doğuda yeni sömürgeler kazandırmak için uğraş vermiş olan bir kimsenin bu işe memur edilişi, İngiliz yönetiminde var olan Musul hakkındaki eski kara niyetlerin icra ve tatbikine devam edileceğine açık bir delildir.

Musul Meselesi, İstanbul'daki müzakerelerde çözüme kavuşturulamadı. Daha sonra Milletler Cemiyeti'ne gidildi. Yani daha kurulduğu günden itibaren önemli faaliyetleri, İngiliz murahhaslarının aleyhimizdeki propagandalarına tahsis edilmiş olan Cemiyet-i Akvam'a... Üyesi olan birçok küçük devletin oylarını İngilizler, siyasi baskılar veya bir takım vaatlerle kendi lehlerinde kullanmak isteye geldikleri bir yer olan Cemiyet-i Akvam'a... Anadolu Cihadı sırasında milli hareketin önderlerini Lord Balfor'un "haydut" diye tanımlamak edepsizliğine cüret edebildiği Cemiyet-i Akvam'a... Aşırı tutucu Cecil ailesine mensup ve bize karşı düşmanlığının şiddetiyle tanınmış Lord Robert Cecil'in⁷² Ermenistan propagandasını resmi müzakereler sırasına geçirebildiği Cemiyet-i Akvam'a... Kendisi ve sömürgeleri adına tek başına İngiltere'nin yarım düzüne oya sahip olmasından dolayı Amerika'nın üyelikten istinkâf edegeldiği Cemiyet-i Akvam'a... Daima Londra'daki Dışişleri Bakanlığının, uluslararası meselelerin tezekküründe ilhamlarına nail ola geldiği

71 Lord Kitchener, İngiliz asker ve diplomatı (1850–1916). 1915 Gelibolu çıkartma harekâtının planlayıcılarından.

72 Bk. 51 ve 56 numaralı dipnotlar.

bir takım büyük rütbe ve unvanlar taşıyan İngiliz papazlarının aleni kutsamalarına mazhar olan Cemiyet-i Akvam'a...

Bu Milletler Cemiyeti'nden Musul hakkında lehimize bir karar çıkarsa onu gerçekten hayal edilemez bir nimetten saymak gerekir.

Lord Balfour ve Lord Cecil gibi Türk düşmanlığı ile bilinen politikacıların Cemiyet-i Akvam'a mensup bulunmalarından yararlanarak, cemiyeti daha kuruluş aşamasında, Türklerin milli çıkarları aleyhinde tahrike çalıştıklarına şahit olmuş ve bazı Türklerin bu iki nüfuzlu kötü niyetliye karşı yazılı karşılık vermelerine aracılık etmiştik. Aşağıda tercümeleri verilen iki mektuptan da konu daha iyi anlaşılacaktır. (Bu mektuplardan birincisinin Fransızca sureti, daha önceden Paris'te çıkan Echo de l'Islam gazetesinin 15 Ocak 1920 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.)

"Cenevre'de bulunan Cemiyet-i Akvam'ın İngiliz murahhası Lord Balfour Cenaplarına:

Efendim,

Cemiyet-i Akvam'da 22 Kasım 1920 tarihinde Ermeni Meselesi hakkında cereyan eden müzakereler sırasında, Türklerin başkumandanları ve diğer milli reisleri hakkında "haydut" tabirini kullanmak suçunu işlediğinizi İsviçre gazetelerinden öğrenmiş bulunuyorum. Uluslararası önem taşıyan konuların ifade edilmesinde sizin yaşınızda, sizin rütbenizde

bulunan ve sizin kadar tecrübe sahibi bir adamın daha uygun bir tarzda sözcükler kullanması ve daha dürüst hareket etmesi gerekirdi.

*Gerçekten de Türk Milli Kuvvetleri'nin Başkumandanı, Çanakkale'de sizin şiddetli saldırı-
larınıza karşı kahramanca ve başarılı bir şekilde
direnmiş seçkin subaylarımızın en tanınmışıdır.
Onun, karşısındaki düşmanlar ve onların vatan-
daşları aleyhinde hiçbir zaman aşağılayıcı bir ke-
lime kullandığı görülmemiş ve işitilmemiştir.*

*Büyük Harp'ten birkaç sene önce, İngiliz ga-
zetelerinde, tarafınızdan ortaya konacağı rivayet
edilen bir davanın mahiyeti hakkında yazılar gör-
müştük. Bu davanın, kendi vatandaşlarınızdan
birinin büyük babanıza Hindistan'da gayet şüpheli
bir şekilde bir milyon lira kazanmak atfetmesine
karşı-olduğunu da yine o yazıların ayrıntılarından
öğrenmiştik. Yani vatandaşınız, büyük babanıza
sizin Türk Kuva-yı Milliye reislerine karşı kullan-
dığınız saldırgan tabiri atfetmişti. Böylece gerçek
"haydut" tabirinin hangi tarafa layık olacağının
takdirini tarafsız kamuoyuna bırakıyoruz.*

İmza

Terhis edilmiş iki Türk askeri.

Cenevre'de Milletler Cemiyeti'nde İngiliz murahtası Lord Robert Cecil Cenaplarına:

"Efendim,

Milletler cemiyeti teşekkül eder etmez Ermeniler lehinde ve daha doğrusu Türkler aleyhinde beyanlarda bulunmak için gösterdiğiniz aceleciliğin olağanüstü bir durum olduğu ihtarına müsaade buyurunuz. Tercih ettiğiniz bu hareket tarzı, bütün dünyanın da bilmesi gerekir ki, bazı İngiliz politikacılarının uluslar arası bir barış ve ahenk tesis etmek amacıyla kurulmuş olan Milletler Cemiyeti'ni kendi emperyalist çıkarlarının korunmasına hizmet eden bir şekilde sokmağa çalışmaktır.

Pederiniz müteveffa Lord Salisbury⁷³ bundan yaklaşık çeyrek asır önce Londra Belediye Dairesindeki mitingde, güya Ermenileri koruyarak, Milletler Cemiyeti'ndeki konuşmanıza benzer şiddetli boş sözler sarf etmiş ve o da sizin gibi Ermenileri "Türkler tarafından katledilmiş şehitler" diye vasıflandırmıştı. Yine o sıralarda idi ki, pederiniz Almanya İmparatoru'nu Türkiye'nin paylaşılması için ikna etmeye çalışıyordu. Nitekim bu gerçek İngiltere Dışişleri'nin tanınmış propagandacılarından Valantin Çirol tarafından geçenlerde yayınlanan bir makale ile ifşa edilmiştir. Babanız Türkler gibi Kürtleri de itham ediyordu. Siz ise şimdiki şark siyasetiniz gereğince hücumu sırf Türklere atfediyorsunuz. Mademki Ermeniler Türkler tarafından-kullanmaktan hoşlandığınız bir

73 Bkz. 51 numaralı dipnot.

*tabir ile-katledilip bitirilmiştir, o halde imha edilmiş bir kavim lehinde niçin hala bu kadar yaygalar yapıyorsunuz? Niçin hükümetiniz Ermenileri Türklerin elinden kurtarmak vesilesiyle Türk diyarında bu kadar kan dökülmesine neden oldu? Ve niçin mahvolup fertleri giden bir cemaat için yine Türk vatanının bir tarafında kocaman bir Ermeni ülkesi teşkiline çalışıyor?*⁷⁴

Şark Meselesi'ni araştıran bütün tarafsız kimselerce bilindiği üzere; İngiltere, Türk ülkesinden yeni bir parça gasp etmek istediği zaman daima Ermeni işini bir alet olarak kullana gelmiştir. Bir zamanlar Ermenilerin "şehitliğinden bahsetmek" İngiliz emperyalistleri için bir moda olmuştu. Yabancı emperyalistlerin, Yakın Doğu'da istila amacıyla çıkardıkları kanlı teşebbüsler yüzünden, Türk halkının çekmekte olduğu büyük acıları niçin bilmezlikten geliyorsunuz. Şu geçen otuz seneden beri, İngilizlerin her partisinin siyasileri, milli hürriyetine sahip olan Türklerin bağımsızlığını imha etmek için her türlü teşebbüse başvurmuşlardır. Ancak şurası bilinmeli: Çanakkale kahramanları kendilerine hücum edenlerin kafalarını kırmadıkça mahvolacağı benzemiyorlar. Emperyalizm öylesine arsız ki İrlanda'da, Mısır'da, Hindistan'da, Irak'ta vesaire ülkelerde görülen kan dökücülüğüne rağmen kendilerini medeniyet öncüleri olarak görüyorlar.

74 Amerikan Başkanı Wilson'un da destek verdiği bu projeye göre kurulacak Büyük Ermenistan'ın bir ucu Trabzon'a, bir ucu İskenderun Körfezine ve bir ucu da Baku'ye uzanıyordu.

Daha birkaç hafta önce İngiliz emperyalizminin haber kaynakları, "Türklerin pek aciz bir durumda kaldıklarını ve Erzurum'dan Karadeniz'e olan yolun ilerlemekte olan Ermeni askerlerine açık bulunduğunu" gayet memnun olmuş bir tarzda yayınlıyordu. Başlıca sizin ülkenizin adamlarıyla, yardımıyla teşkil edilmiş olan Ermeni kuvvetleri yenilince bazı İngiliz siyasetçileri yine yaygarayı kopardılar; "Ermenilerin katledildiklerini ve şehit oldukları" hakkında "insaniyet"ten dem vurmak şaklabanlığını ele aldılar.

Ey insaniyet hizmetçisi Lord Hazretleri! Eğer ülkenizi idare eden emperyalist devlet adamlarının Erivan'daki Ermeni Hükümeti'ne verdiği silahlar ve mühimmat Türklerin ellerine düştü ise suç Türklerde değildir. Netice olarak Türklere hiddetlenmemenizi rica ederim.

İmza

*Paris'te yaşayan
Anadolulu bir Türk.*

İngiltere ile Dostluk Kurulabilir mi?

“**B**eşikten mezara kadar ilim öğreniniz” emri herkes tarafından bilinen bir şeydir. “Bilmemek değil öğrenmemek ayıptır” sözü de meşhurdur. “Yarım bilgi bazen cehaletten daha zararlıdır” deyişi de halk içinde bir örnektir. Bilemediği veya az bildiği halde, “bilirim” iddiasıyla ileri atılan mürekkep yalamış cahillerin hali ise herkes tarafından bilinir.

Milleti gelişme yolunda süratle yürütmek için çeşitli mesleklerde ihtisas ve bilgi sahibi bulunanların hizmetlerine olan ihtiyaç, her zaman gazete sayfalarında boy göstermektedir. Galiba birçok hususta adam kıtlığından dolayı edilen şikâyetler, haklı olarak sürekli edile gelmiştir. Fakat bir hususta ise adam çokluğundan şikayet edilse yeridir: Şu uluslararası siyasetten anlar görünenlerin çokluğuna bir bakınız! Bu konuda hak sahibi olmak üzere, nice senelerden beri mey-

dana atılmış olanlardan bazılarının, bilmediklerini bilmemek istemeleri ve milletin o gibi kimseleri gerçek kıymetleri ile takdir edememesi vatan için adeta bir felaket olmuştur.

Meşrutiyet'in başlangıcından beri ülkemiz ile İngiltere arasında sağlam ve kalıcı bir anlaşmanın hayata geçirilmesi için ortaya atılmış olanların çabalarının iflasını bir kere daha dikkatlice gözden geçirirsek, o konuda milletimizin boş yere ümitlere düşürülmüş olmasına yabancılar ne kadar gülmüş ise bizim de o kadar ağlamamız gerekir. Türklerin adına o bildik "Geleneksel dostluktan, İngiltere'nin medeniyet âlemindeki şerefli mevkiinden, İngilizlerin asil ve temiz duygularından vesairenden" dem vurularak onlardan ne kadar çok adalet beklenildi, hatırlar mısınız? Daha garip olanı, bu gibi boş laflara "siyaset lisani" veya "diplomatik beyanlar" adı verilmekteydi.

Meşrutiyet'in başlangıcından beri geçen uzun seneler zarfında ülke, İngiltere'den kredi bulmak veya sermaye getirmek hususunda da çok defa boş hayallerle oyalandı. Bağımsızlığına az çok müdahale edemeyeceği bir doğu ülkesine İngiltere'nin sermaye döktürmeyeceğini anlayamayan siyasetçilerimiz geldi, gitti. Başka yerlerden alınmak istenilen kredileri bile gizli ve açık tedbirlerle önlemeye çalışan İngiltere'den borç para alınabileceği ümidinde devam edenler görüldü. İngilizlere savaş gemisi ısmarlamak veya tamir ettirmek gibi tehlikeli bir durumu bir kez daha tecrübe etmek fikrinde bulunanlar da olduğu anlaşıldı⁷⁵. Bunca seneler zarfında, Türkleri silahtan ayırmaya çalışan bir ül-

75 Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde İngiltere'ye sipariş edilmiş olan iki savaş gemisinin paraları ödendiği halde İngilizler tarafından teslimi yapılmamıştı.

keden savaş malzemesi teminini ummak bilmem ki gafletin hangi derecesi sayılır?

Acaba İngiliz emperyalizminin yabancıları, özellikle doğulu kimseler gibi küçük devletleri bile kirli paçavra gibi kullandıktan sonra atıverdiğini hala düşünmeyenler mevcut mu? Kısacası, dünya çapında çıkarları olan bir emperyalizm ile dünyanın bu köşesinde dayanıklı, samimi ve iki taraf için eşit ve faydalı bir anlaşma yapılabileceğini ümit etmek, ancak ham hayal sahiplerine yakışır.

Geçmişte İngilizlerin Türkler ile olan ilişkilerinde asıl olan ya husumet veya samimiyetsizlik üzerine olduğu ve zamandan zamana gösterilmiş olan dostlukların ani ve yapmacık şekilde ortaya çıktığını yukarıda geçen bölümlerde, yalnız gördüklerimize değil, tarihi vesikalara da dayanarak anlatmaya çalıştım. Gelecekteki ilişkilerin ne şekilde olacağını değerlendirebilmek için kâhin olmaya gerek yok. İngilizlerden bir büyük ve nüfuzlu kesimin zihniyetinde hala geçerli olan emperyalizm-başka bir deyişle doğuya saldırı ve hâkim olma hastalığı-yok oluncaya kadar, özellikle doğu Müslüman milletleri için milli bağımsızlık hususundaki endişeler baki kalacaktır. Yakın Doğu'nun, elleri layıkıyla savunma silahı kullanabilen, yeni silahlar tedarik edebilen ve (işleri ehline verin) nasihatine uyabildikleri zaman düzenli ve büyük bir millet şeklinde dünyanın gözü önünde varlığını ispat eden Türklere, bu emperyalizmin sürekli olarak büyük belalar çıkartması beklenmelidir. Hristiyanların koruyucusu olduğunu her fırsatta ortaya koyan ve doğudaki istilacılığı-

la ve özellikle İslam milletlerini korku altında tutmak isteyen bir devletten, ulusal gelişme ve büyüme konusunda bir dostluk durumu ve hatta hoşgörü beklemek, sonu çok tehlikeli olacak bir saflık olur. Doğu ülkelerinde sömürge siyasetinden ayrılamayan İngiliz emperyalizminin beklenen ihanetlerine karşı gizli ve açık şekilde teşvik ve tahrik ettiği büyüklü küçüklü, haris milletlerin muhtemel saldırılarına karşı hazırlıklı olup savunma vasıtalarını temin etmeyen doğudaki İslam milletlerine ancak yazıklar olsun denebilir.

Bununla beraber, İngiltere'nin geçmişteki yaptıklarından yola çıkarak gelecekteki doğu siyaseti ve etkinliği hakkında tamamıyla kötümser olmamak gerekmektedir. Bu gün İngiltere, siyasi hayatını sarsıcı değişiklikler karşısında bulunmaktadır. İngilizler arasında şu an var olan sınıf çatışmaları, İngiltere'nin içinde ve sömürgelerinde düşmüş bulunduğu ekonomik, endüstriyel, toplumsal meselelerin büyüklüğü, geçmişte benzeri hiç görülmemiş derecededir. İşçi Partisi adına bundan bir müddet önce iktidara gelmiş olan hükümetin eski dış politika çizgisini takip ettiğini görerek Yakındoğu'nun özgürlük ve gelecekteki güvenliği hakkında telaşa düşmüştük. Muhafazakârların, yani ateşli emperyalistlerin büyük bir kuvvetle güçlerini korumalarına rağmen İngiltere, büyük sosyal değişiklikler sahalarından uzaklaşmamaktadır. İngiliz emperyalizminin içine düştüğü değişikliğin her halde Çarlık'ın doğurduğu karşılıklar şeklinde hızlı ve şiddetli olacağı beklenemez; bununla birlikte başlamış olan sosyal değişikliklerin siyasi etkileri çok önemli ve dünyayı etkileyecek olmaktan da uzak olamaz. İşçi Partisi, hala güçlenmekte olduğundan emperyalistlerin "aşırı" diye tanımlaya geldikleri hürriyetçi insanlar, yakın bir

gelecekte ciddi üstünlük sağlayacaklardır. Bunlar, mevcut siyasi ve sosyal şartları bozuk bulacaklar ve baştanbaşa bir yenileme ve değişiklik zorunluluğunu yine ortaya çıkarmaklardır. Bunlara göre emperyalizm siyaseti, her türlü sapıklıkla ve zararlı olmakla daha şimdiden suçlanmaktadır.

Bunlar, dini, ırkı, dili, adetleri, dış görünüşleri ve düşünceleri farklı olan milletleri silah zoruyla bir köhne emperyalizm sistemi altında tutmak şöyle dursun, İngilizce konuşan ve kendi cinsleri olan yarı bağımsız toplulukları bile, eskiden olduğu gibi, emperyalizm şebekesi altında tutabilmenin İngilizler için katlanılması mümkün olmayan zorluk ve fedakârlıklar gerektireceğine inanmaktadırlar.

Şu an mebus sayısı iki yüze yakın olan bu parti⁷⁶, bundan yaklaşık altı sene önce meydana gelmiş olan seçimlerde ancak altmış kadar mebus çıkartabilmişti. Yirmi sene önce ise İşçi Partisi'ni kimse dikkate almak istemezdi. Yirmi beş sene önce, partinin kurucularından olan ve cidden özgürlükçü ve insancıl olan İskoçyalı müteveffa Keir Hardie⁷⁷, sosyalizm hakkında ve emperyalizm aleyhinde bir konuşma yapmaya cesaret ettiği vakit, en aydın vatandaşlardan sayılması gereken, bir üniversite topluluğunun kendisini kürsüden küfür ve şiddet kullanarak uzaklaşmaya mecbur bıraktıklarını gözlerimle görmüştüm. İşçi Partisinin geçen yirmi veya yirmi beş sene içerisindeki olağan üstü gelişme ve yayılmasına kıyasla, gelecek birkaç sene zarfında büyük bir üstünlük sağlayacağı beklenebilir. Gerçekten de İşçi Partisi, 1924 senesi

76 1919'da oy oranını %37.1'e yükselten İşçi Partisi 1924 senesinde 191 sandalye sahibiydi.

77 James Keir Hardie (1856-1915). 1900 yılında kurulan İngiliz İşçi Partisi'nin kurucularından.

seçimlerinde mevkilerini kaybetti; fakat dağınık oylar hesabıyla bir sene zarfında bir milyondan fazla daha oy kazandı.

İşçi Partisi'nin gerçekçi ve samimi önderleri İngiltere'yi "bir avuç milyoner sınıfı ile milyonlarca fakir ve acizler ülkesi" halinden çıkarmaya, yani vatandaşlık hukukunu her kesime eşit ve adalet üzere yaymaya azmetmişlerdir. Bunların meydana getirecekleri gelecekteki değişim, herhalde hürriyet ve milli bağımsızlığa susamış olan doğu milletleri için ümitle beklenecek bir durumdur. Ayrıca, görüldüğü üzere "Çalışma, işçi" adını kullanan bir idarede "şoven" lortlardan üye bulunmasını, bizlerden daha çok İngilizler arasında şaşırtıcı ve doğal görmeyenler olmuştur. Şu kadarına inanıyorum ki, bu gibi eski kafalı beleşçiler değil, hatta ılımlı İşçi Partisi önde gelenlerinden olan kimselerin yerlerini, en yakın bir zamanda, milletlerin hürriyet ve bağımsızlıklarına taraftar olanlar ele geçireceklerdir.

Bu gün Doğu Dünyası, emperyalist Muhafazakârları yine saldırıya hazır bir halde karşılarında görmektedir. Bundan dolayı bu gün, Mısır'da, İran'da, Hindistan'da, Afganistan'da ve hatta yöneticileri İngiltere'den para alan Arap Yarımadası'nda bile İngiltere'ye karşı korku ve güceniklik duyguları yayılmaktadır.

Türkiye'ye gelince: Eğer "İngiltere artık koparacağını kopardı, aramızda düşmanlığa sebep olacak bir şey kalmadı" diye gerçek dostluk yolunun açıldığına inananlar varsa bunlar ancak siyaseten cahilliklerini göstermiş olurlar. Biz vatandaşlık sorumluluğuyla üzerimize düşen uyarıyı bir

kere daha yaparak İngiliz planlarına karşı dışarıdan ve içeriden uyanık bulunmanın önemini ve gerekliliğini belirtiyoruz⁷⁸. Yukarıda isimlerini saydığımız doğu ülkeleri halkı gibi bizim de bir müddet daha problemlerden kurtulmuş bir halde yerimizde oturmamıza ihtimal yoktur. Sürekli olarak uyanık olmalı, birlik içinde ve kuvvetli bulunmak zorunluluktur. Bir de Batı'nın şüpheli dostluklarına güvenerek "Doğu Milletleri" arasındaki dostluğu sarsacak politikalara meydan vermemek gerekir⁷⁹. (Bu doğu dayanışmasından gelecek bölümlerde bir parça daha bahsedilecektir.)

78 1926'da Doğu Anadolu'da çıkan ve İngilizlerin kışkırttığı iddia edilen isyanlar, Halil Halid'in görüşlerinde ne kadar isabetli olduğunun bir başka delilidir. (Yayınlayan)

79 Türkiye dış politikasında bu konuya, özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra ne kadar önem verildiğini okuyucunun değerlendirmesine bırakıyoruz. (Yayınlayan)

Türkler ve Hint Müslümanları

Hint Mücahidi Mevlana Muhammed Ali⁸⁰, Hindistan Milli Kongresi'nin önceki sene yapılan kuruluş yılı dönümü toplantısı münasebetiyle önemli bir konuşma yapmıştı. Konuşmanın Türkiye ile ilgili bölümleri arasında dikkate şayan bir söz vardır ki zannımca açıklaması çok faydalı olacaktır:

Mevlana Muhammed Ali, Umumi Harb'in sona ermesinden bir müddet sonra Hindistan Hilafet Komitesi tarafından bir murahhas heyet başkanlığıyla, sırf Türklerin o zaman düştükleri müthiş durumdan kurtulmalarına bir manevi yardımda bulunmak maksadıyla, Avrupa'ya gönderilmişti. Paris'te, İsviçre'de ve Roma'da bazı Türkleri tanımış ve o zamanki durum hakkında fikir alış verişinde bulunmuştu. Bu

80 Gandhi, İkbâl, Nehru ve Cinnah gibi Hindistan'ın bağımsızlığı için çalışan aydınlardan. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan'daki faaliyetlerine katılmış ve desteklemişti.

kimseler kendisine; “İçinde çok sayıda Müslümanın da bulunduğu Hint askerlerinin Cihan Harbi sırasında Türkiye’ye karşı gönderilmesine izin veren Hindistan’ın, savaş sonrasında Türklerin haklarını savunmak amacıyla Avrupa’ya bir heyet göndermesinin üzüntü verici olduğunu” söylemişler. Bu noktanın Türkler tarafından dile getirilmesi, o zaman Hint Müslümanları üzerinde derin etkiler yapmıştır.

Mevlana Muhammed Ali ile aramızda eskiden beri tanışıklık olmasından dolayı kendisini hem Paris’te ve hem Hindistan’a dönüşü sırasında özellikle gidip İsviçre’de gö-rüş-tüm. Yukarıdaki üzüntü verici değerlendirmenin benzeri, bazı vatandaşlarımız tarafından benim önümde de yapıldı. O değerlendirmelere katılmadım; çünkü bunlar, Hindistan’ı çok çeşitli kavimler, diller ve dinleri barındıran bir büyük kıta gibi değil, ancak sıradan bir ülke şeklinde düşünerek fikir yürütenlerin söyledikleri sözler türünden şeylerdi. Aynı şekilde, karşılarındaki kimse ile kardeşi Şevket Ali’nin bize taraftarlık göstermekteki inatlarından dolayı, İngiliz memurlarınca adeta hain sayılarak, bütün Umumi Harp sürecince zindanda tutulmuş olduklarını bildiğim için, o yoldaki serzeniş ve yorumlara müdahil olmaktan çekinmiştim.

Milli basınımız arasında en tanınmış söz ustasından üç kişinin, geçen sene yapılan muhakemeleri sırasında Anadolu’da çıkan tanınmış bir gazetede-imza yerine işaret konulmuş-bir makale yayınlanmıştı. Söz konusu makalenin yazarı, gerçekte Hindistan Müslümanlarını Avrupa’da temsil etmeyen “Emir Ali” ile “Ağa Han”ı yargılarken, gelişi güzel bir surette bütün Hintlilere, eğer tabiri caizse, vermiş veriştir-mişti. Nifak ve bölücülüğe elverişli fikirleri ve haberleri nakilde zaman kaybetmeyen İngilizce emperyalist gazeteler

vasıtasıyla bu yazı hemen Hindistanlıların kulağına ulaştırıldı. Söz konusu makalenin anlamına benzer bazı mülahazalar, özel sohbetlerde de yeri geldikçe ileri sürülüyor “Hintliler bize karşı niçin savaştılar?” diye sorular soruluyor.

Hayır, Büyük Harp'te Hintliler bize karşı yürümek istemediler. O zamanlar Hindistan, şimdikinden daha sıkı bir şekilde bağımlılık zinciriyle bağlıydı. “Sayısı üç yüz yirmi milyona yakın olan bir halk, nasıl olmuş da şimdiye kadar yabancı zincirine tahammül etmiş?” yolunda da sorulara tesadüf ediliyor. Hindistan'daki cinsiyetler ve inançlardaki çeşitliliği kadar, kitlenin de işte bu çokluğu, yabancı hâkimiyetinin devamına sebep olmuştur. Daha ahenkli milli ülkülere sahip olan ülkelerde bile, siyasi birlik konusu, uzun zaman süren ve şiddetli çatışmalardan sonra vücut bulmuştur. Hindistan kıtasında ise henüz yeni vücut bulmak üzeredir. Binaenaleyh, bunun meydana gelmesiyle yabancı hâkimiyeti tamamen son bulacaktır. Bu günlerde olağanüstü bir değişim vardır. Hindistan'ın yetmiş üç milyonluk Müslüman kısmı, teyakkuz üzeredir. Bu büyük imanlı toplum, iki yüz milyonu geçkin Hindu taifesi tarafından dış siyaset konularında yardım görmektedir. İngiliz propaganda kaynaklarının Müslüman ve Hindu çatışma ve mücadelesi diye gösterdiği sınırlı küçük olaylar, bütün Hindistan halkının bu gün elde etmiş olduğu birliği sarsacak nitelikte değildir. Büyük Savaş'ta üç yüz milyonu aşan bu halk, öyle var sayıldığı gibi İngilizlerin gerçekten yardımcısı ve müttefiki olsaydı, bizim halimiz pek kötü olurdu.

Savaşta İngilizlerin kullanmış oldukları Hintli askerlerin bir milyon iki yüz bine ulaştığı söylenir. Bunun dokuz yüz küsur bini, Osmanlı İmparatorluğuna karşı kullanıl-

mıştı. İngilizlerin kullandığı Hintli askerler, dağlılar ve eşkiya türünden kimselerdir. Özellikle Gurha denilen ve İngilizlerin çok sıklıkla kullandığı savaşçılar, Hindistan içerisinden değil, Himalaya eteklerine yakın Nepal diyarından gelirler. Bunlar icabında Hintlileri bile tenkil için gaddarlıktan çekinmeyen bir sürü vahşilerdir. Gurhalar, zamanında Hindistan'da İslam hâkimiyetine karşı da çalıştırılmışlardı. Bunların psikolojilerini çok iyi araştırmış olan İngiliz subayları, onları her yerde büyük bir güvenle savaş meydanlarına sürmenin yollarını bulmuşlardır.

Eğer Hintliler bütünüyle İngilizlere yardım veya yürekten bağlı bulunsalar idi, savaş zamanında bir değil, belki beş altı milyon savaşçıyı kolaylıkla çıkarabilirlerdi. İngilizler de o kadar askeri kolaylıkla donatıp cepheye sevk edebilirlerdi. “Bize karşı sevk olunan Hintli askerler arasında niçin birçok da Müslüman vardı?” yollu sorular da gelmektedir. Hindistan'ın hiçbir bölümünde Müslümanlar bir biriyle irtibatlı kitle halinde değillerdir. Çok farklı yerlerde ve dağınık halde bulunurlar. Hint kuvvetleri içinde bile Müslümanlar dağınık haldeydiler.

Hatırlamaya değer bir nokta daha vardır: Yakın zamana kadar Doğuda birlik ve beraberlik içinde görülen filan kavim veya bağımsız sayılan filan millet arasında bile, İngiliz emperyalizmi başarıyla bölücülük ve parçalayıcılık yapabilmıştır. İttihat ve Terakki Hükümeti'ni, “Masonların elinde kalmış” ve yöneticileri “İmansız adamlardan oluşmuş” gibi göstermeyi başarmış olan bu emperyalizmin, Büyük Savaş'a girerken birçok şark ülkesinde olduğu gibi, Hindistan'da da ne kadar büyük propagandalar yapmış olduğunu bu münasebetle bir kez daha hatırlayalım. Hint kuvvetleri arasında bize karşı

gönderilen Müslüman askerler, öyle sanıldığı gibi kolaylıkla ve muhalefet etmeksizin sevk olunmadılar. Büyük Harp'te zaman olmuştur ki silah kullanmaktaki isteksizliğini isyana kadar götüren Müslüman erler bulunmuştur. Zaman zaman İngilizler bunları cezalandırmış ve içlerinden pek azının daha sonra dünyada varlıklarından eser kalmıştır. Bize doğru kaçmak ve silahlarını teslim eylemek eğilimi gösteren Müslüman takımlarının hareketleri anlaşıncı, tamamı İngiliz ateşiyle öldürülmüştür. Zaten cephelerin hepsinde İngilizler, Hintli askerlerin arkasına ve arasına İngiliz kuvvetleri yerleştirmişlerdi. Bu durum, İngiliz gazetelerinde çok kere değişik şekillerde ifade edilmiştir.

“Stiffening the Kneck of native troops by British battalions”

Bu ibare, “Yerli askerleri İngiliz taburlarıyla kuşatıp da itaate mecbur eylemek” yolunda yorumlanabilir: İhtiyatsızlık etmek ve doğruları denetimsiz bırakmak İngiliz alışkanlıklarından değildir. Keşke o seviyede bir meziyet ve alışkanlık doğrularda da bulunsa!

“Avrupa’da Türkleri boğmak ve mallarını gasp ve taksim etmek için teşebbüsler olduğu zamanlarda, Hintlilerin lehimize protestolar yapmaları neye yarar? Onların yapabildikleri şey ancak felaket zamanlarında biraz para yardımından ibaret” gibi sözler bile gazete sayfalarına geçti. Şark dayanışmasının bir fiili şekil almaya başlayacağı ve Hindistan’da bağımsızlığa ulaşmak için ümitlerin arttığı böyle bir devirde⁸¹, artık hiç birimizin dili ve kalemi bu gibi yanlış sözlerin yayılmasına aracı olmamalıdır. Geçmişte Türklerin baskı

81 Hindistan 15 Ağustos 1947 tarihinde İngiltere’den bağımsızlığını kazandı.

altına düştükleri sıralarda, Hintlilerin protestosu o korkunç emperyalist devlet üzerinde etkili olmuş ve baskıların hafiflemesine neden olmuştur. Hindistan zorlaması olmamış olsaydı, Batı Anadolu'nun istilası sırasında Lloyd George Hükümetinin Yunanlılara ettiği yardım birkaç kat daha fazla olabilirdi. Hindistan'daki milli bağımsızlık için çalışanlar, vatanlarının gelecekteki bağımsızlığını bizim bağımsızlığımızın gücüne bağlı görmüşlerdi. Zaten Doğu milletlerinin kurtuluşları hep birbirine bağlıdır. Özellikle bağımsızlığına sahip olacak bir Hindistan, Doğu milletlerinin kurtuluş ve saadetlerini içeren büyük bir manevi şahsiyet teşkil edebilir. Bu inançtan dolayı idi ki 1921 Nisanı'nın 29'unda çıkan "Bombay Cronicle" gazetesinde yer alan bir mektupta; "Bağımsızlığını elde etmiş bir Hindistan, Doğu'nun bağımsızlığının bel kemiği makamında bulunacak" demiştim.

Doğu milletleri arasında, özellikle Hintlilerle gelecekteki ilişkilerimizi hazırlayacak tedbirli siyaset takip etmeye muhtaç olduğumuz fikrinin üzerinde hâlâ ısrarla durmaktayım.

Hindistan halkının Müslüman kısmı ki, nüfus sayısı yetmiş beş milyona doğru gitmektedir⁸², bizi minnettar edecek maddi yardımda bulunmuşlardı. Osmanlı-Rus savaşı, Hicaz Demiryolu'nun inşası, Teselya Muharebesi, Trablusgarb Muharebesi ve özellikle Balkan Savaşı sıralarında Hint Müslümanlarının Türkiye'ye göndermiş oldukları yardımlar toplanmış olsa, teşekkürle şayan bir yekûn teşkil eder. Büyük Savaş'ın sona ermesinden bir müddet sonra, Hindistan Hilafet Komitesi'nin toplamış olduğu yardımdan Anadolu ihtiyaçları için gönderilen para (Eğer miktarı doğru

82 Daha sonra Hindistan'dan ayrılıp bağımsız bir devlet kuran Pakistanlı ve Bangladeşli Müslümanlar kastedilmektedir.

ise yüz yirmi bin İngiliz Lirası kadar deniliyor), ayrıca büyük teşekküre muhtaçtır. Balkan Harbi'nden bir müddet sonra Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyetinin en eski ve önemli bir organıyla görev icabı yaptığım bir konuşmam sırasında şu sözleri işitmiştim:

“Hilal-i Ahmer Teşkilatı, kuvvetli bir esasa konulması hususunda en çok Hindistan yardımseverlerine minnettardır.”

Burada zikre şayan bir nokta daha var: Hint Müslümanları oran olarak bizim halkımızdan daha fakirdir. Yine şayan-ı dikkattir ki Türkiye için toplanan yardım, çoğunlukla fakir kimselerin verdiği küçük miktarlardaki meblağlardan oluşmuştu. Yardım toplanırken komisyonlar tarafından halkı teşvik etmek için görevlendirilen hatipler, Türklerin yabancı tasallutu yüzünden düştükleri felaketleri toplu yerlerde ateşli bir şekilde anlattıklarında, konuşmaları dinleyen kadınlar arasında parası bulunmayanlar, ya bileğindeki gümüş tokayı veya çocuklarının başlarındaki pullu takkeyi ağlayarak atıyorlar ve “Alın, bunu satın da parasını yardıma ekleyin” diyorlardı. Hindistan'da bize gösterilmiş olan yüksek İslam teveccühünün bir başka örneğini daha önce gördünüz mü hiç?

Bilinmektedir ki insanlık sıfatı karşılıklı yardımlaşmayı gerektirir. İslamiyet de karşılıklı yardımlaşmayı emreder. Mademki Hintli dindaşlarımıza karşı olan kardeşlik görevimizi bunca zorluklar yüzünden şimdiye kadar yerine getirmeye fırsat bulamadık, o halde hiç değilse onlar hakkındaki sevgi hislerimizi en güzel şekilde gösterelim.

Hindistan ve Türkiye ilişkilerine vurulan darbe nedeniyle bazı ekonomik faydalar da engellenmiştir. Şöyle ki, Hindistan'da sermayedarları Müslümanlardan bir milyon İngiliz lirası sermayeli bir "Yakın Doğu Ticaret Şirketi" kurulmak istenilmişti. Bu şirketin amacı Hintliler ve Türkler arasında deniz ticareti vasıtaları tedarik etmek ve Türkiye'nin ticaret merkezlerinde alım satım ve değişim için yerler tesis etmek, mümkün oldukça alt yapı işlerinde bulunmak gibi teşebbüsler idi.

Meydana gelen sektenin yakın zaman içinde ortadan kalkması samimi temennimizdir.

Türkler ve Mısırlılar

Bir taraftan Osmanlı Saltanatı'nın eski hâkimiyetine dayanan hakkından dolayı Bâb-ı Ali'nin Mısır ile bağlantıyı güçlendirecek siyaset takip etmesi, diğer taraftan ataları Mehmet Ali'nin⁸³ yöneticilik dehasıyla elde etmiş olduğu yarı bağımsızlık nedeniyle ayrılığa meyil gösteren hıdivlerin⁸⁴ siyasetleri, İngiltere'nin Mısır'da yerleşmesine başlıca etken olmuştur dersek, yanlış bir hüküm vermiş olmayız. Zaten, genellikle Doğu dünyasında milletlerin haklarını ve hürriyetlerini kaybetmesi veya İslam ümmetlerinin birlik ve dayanışmalarını yitirmeleri, sonuç olarak da Batılıların hâkimiyetlerinin tesisi, çoğunlukla yönetimi elinde tutan kişilerin aşırı derecedeki kişisel hırs

83 Kavalalı Mehmet Ali Paşa (1769–1849) 1805 Mısır valisi oldu. Kısa zamanda Mısır'da başarılı bir yönetim ortaya koydu. Osmanlı hükümeti, 1826'daki Mora isyanında onun yardımına başvurdu. Paşa, özellikle İngiliz kontrolüne giren II. Mahmut dönemi Osmanlı yönetimiyle anlaşmazlığa düşerek iki kez isyan etti. Konya ve Kütahya yakınlarına kadar ilerleyen ordusu ancak Rus kuvvetlerinin yardımlarıyla durdurulabildi.

84 Hıdiv, Mehmet Ali Paşa'dan sonra Mısır valilerine verilen unvan.

ve boş istekleri ile baskıcı yönetimlerinden kaynaklandığı tarihen sabittir. Yakın zamana gelinceye kadar, Doğu dünyasında kamuoyu denilen şeyden eser yoktu. Burada söz konusu olan ilişkiler, eğer Türk milletiyle Mısırlıların çıkarları temelinde değerlendirilmiş olsaydı, iki ülke arasındaki ilişkilerde değil zorluk, soğukluk bile olmaz; hak yerini kolaylıkla bulurdu. Her iki ülke halkından her biri diğerinin kendi yurdunda bağımsızca ve mesut bir halde yaşaması için yalnız temennide bulunmakla kalmaz, hem de kardeşlik dayanışmasını her zaman ve her durumda göstermek isterdi. Bu gün bu iki halkın ilişkilerinin şekline dikkatle baktığımız zaman, tarihsel bağların maalesef yok derecesine inmiş olduğunu görürüz.

Türklerin Mısır topraklarındaki ilgileri çok eskilere dayanır. Geçmiş asırlarda on binlerce Türk, Mısır'da yerleşip kalmıştı. Bir ülkedeki Müslümanların sosyal yapıları, oraya yeni yerleşen Müslümanları kendilerine benzetir, kendi özelliklerine dönüştürür. Sonuç olarak, bu şekilde değişen insanların asıl kökenleri bilinemez hale gelir. Nitekim Mısır'ın birçok yerlerinde hala Türk isimleri taşıyan "Fellahlaşmış" ailelerin torunlarına rastlanıyor. Mısır'ın tanınmış âlimlerinden merhum Müfti-i Kebir Şeyh Muhammed Abduh⁸⁵, eski atalarının Türkmen olduğunu, ailesinin Yavuz Sultan Selim'in ordusunu takiben Mısır'a gelen ve Türkçe konuşan bir aşirete mensup bulunduğunu, ailevi geleneklerine dayanarak bana söylemişti. Hâlbuki bugün Mısır'da bizzat Türklerin bırakmış olduğu eserlerin asıl kimlikleri unutturulmaya, hatta inkâra çalışılıyor. Mısır'da Türk etkinliği adına ciddi ve esaslı hiçbir şey bırakılmamış gibidir. Birkaç

85 Muhammed Abduh (1849-1905). Baba tarafından Türkmen asıllı idi.

göbek önce, Mısır'a gidip yerleşmiş Türk olan veya Türk sayılan birçok ailenin torunları bile Türkçe konuşamıyor.

Hâlâ Mısır'da bazen Arnavut olduğu ileri sürülegelen aslen Türk bir "aile-i emiriye (bey ailesi)" vardır. "Aile-i emiriye" diyorum, çünkü ilk önce "sultan" sonra da yükseltmek görüntüsüyle "melik" unvanı, o aile reisine hem Mısırlıların hem de Türklerin bağımsızlıklarını hiç hazmedemeyen bir yabancı emperyalizmi tarafından tevcihen verildiğinden samimi bir doğulu yüreği, onu kullanmaktan hoşlanmaz⁸⁶. Bu ailenin üyeleri kendi aralarında hâlâ Türkçe'yi ana dilleri olarak kullanmaktadırlar. Fakat sadece konuşmayı bilirler, çok azı yazıp okuyabilir. Hele orta atalarımızın kudret ve meziyetlerini layıkıyla anlamaya ve geçmişe bağlılık hislerini devam ettirmeye dayanak olan tarihi eserleri okuyacak derecede Türkçe'ye vakıf olanları enderdir. Bazı şerefli müstesnalar bulunmakla birlikte, bu aile üyelerinden bir haylisinin gerek

86 İngiltere'nin bazı Doğu ülkelerini kendi imparatorluk şebekesi dâhilinde bulundurmak için başvurduğu yollardan biri de şahsi hırsları çoğunlukla normal aşırmış olan nüfuzlu ve yönetici konumundaki kimse-leri pohpohlayıcı unvanlar bahş eylesidir. Böylece Mısır'ın, Hicaz'ın, Maveraü's-Şeri'a'nın, Irak'ın görünüşte bağımsız olan hükümdarları, ve aynı şekilde İngilizlere savaşlarında yardım için Gurha askeri veren Nepal Emirliği'nin Prensi "şevketlü, haşmetli" gibi hükümdarlık unvanları kullanmışlardır. Londra'da Hint Müslümanlarının yardımıyla çıkan "Müslim Standart" gazetesi, 9 Şubat 1922 tarihli nüshasında ve yine Paris'te Müslümanların yardımıyla yayınlanan "Orient Occident" mecmuasının o tarihlerde ortaya çıkan cildinin 370. sayfasında yer alan ve ülkemizde Cumhuriyet'in kurulmasından önce basılan "Mısırlı ve Türk Dostluğu" adlı makalede o konuda şunları yazmıştım: "Bazı Doğulu yöneticilerin Doğu ülkeleri üzerine hâkimiyet kuran Batılı devletler tarafından büyük unvanlar almak için gösterdikleri arzu, günümüzde teyakkuza halinde bulunan Doğu milletlerini kendilerinden o kadar soğutmuştur ki, bu milletler artık İslamiyet'in aslen "demokrasi" hükümlerini içerdiği ve gerekli olan yönetim şeklinin "cumhuriyet" olduğunu iyice anlamaya başlamışlardır." (H. Halid)

mal kaygısı ve gerekse gelecek arzusu ile İngiltere'ye yaltaklanıp, Türklükten uzaklaştıkları görülmektedir.

Mısır'da Türk ırkına mensup olan veya Türk unsurundan sayılan ikinci derecede birçok aile fertleri vardır ki bunlardan bazıları asıllarına hürmet ve sevgi göstermeyecek derecede bize yabancılaşmışlardır. Bazıları ise menfaatleri gerektirince Türk vatanperveri tavrı takınırlar. Hallerine iyi dikkat edilirse samimi olmadıkları görülür. Bunlar arasında hâlâ çifte pasaportlular bulunduğu, yani milli sınırlarımız içinde kaldıkça Türk, onun dışına çıkınca "İngilizler tarafından tasdiklenmiş Mısır Hükümeti" pasaportu taşıdıkları işitilmektedir. Bu gibiler arasında, asıl içinden çıktıkları halkı, yani bizleri beğenmeyecek derecede gurur satanlar bile görülmüştür. Büyük gururları pamuk tarlalarına sahip olmaktan başka hiçbir şeye dayanmayan bu gibi kimselerin Türklükle olan ilgilerinin, ancak pamuk ipliği ile bağlı bulunduğu çoktan beri görülüyordu. Bu sınıftan bulunan kimselerin Umumi Savaş'ta İngilizlere eğilim gösterenleri bile şaşkınlıkla görülmüştür. Bu gibilerin şahsiyetleri bizlerce bilinmektedir ve fırsat doğunca her halis Türk tarafından gerçek mahiyetleriyle takdir edilmeleri gerekir.

Çevremizdeki faydalı kişisel değerlendirmelere göre, bu gibi durumlarda artık vaziyeti idare etmeye meydan verilmeyeceği; vatan ve millet menfaatleri açısından bakarak kötü niyetliler ile iyi niyetlilerin birbirinden dikkatle ayrılacağı ümit edilir. İsimlerin açıklanması uygun olmayacağı gibi örneklerle anlatmaya da ortam müsait değil. Ancak, savaşın baş-

langıcında “Türkler Süveyş Kanalı’nı geçerlerse tüfeği ele alıp da onları geriye atmaya gidecek ilk Mısırlı ben olurum” diyen bir eski başbakan, aslen Türkiyeli olmakla tanınan birisidir. Karısı da İstanbullu bir Türk kadını imiş...

Lloyd George tarafından “Haçlıların en şerefli” diye nitelenen Mareşal Allenby⁸⁷ Savaşın sonra Filistin’den Mısır’a döndüğü zaman, yine bu eski başbakanın karşılamaya giderek “zafer kazanmasından dolayı” yılışa yılışa onu tebrik ettiğinin “Daily Mail” adlı İngiliz gazetesinden kesilip alınan bir resmi, aslına karşı ihanetin bir delili olarak saklanmaktadır.

Doğal olarak bunlar, ibret alınacak olaylar olmak üzere kaydedildi. Mısırlılar denince biz, çoğunlukla eski Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa ve Asya’daki bölgelerinden yerleşmek üzere Mısır’a giden ve Türkçe konuşan kimselerin torunlarını kastediyoruz. Mısır halkının büyük bir kesimini oluşturan ve “Fellah” denilen insanlar hakkındaki bilgimiz ise çok yüzeyseldir. Mısır Fellahlarının önde gelenleri ülkemiz insanları hakkında hep iyi niyetler beslemiş ve kardeşlik hisleri göstermiştir. Zeki, çalışkan ve zorluklara karşı dayanıklı olan Fellahların, milletlerarası arenada kazanmakta oldukları önem ve “Doğu dayanışmasına” yapacakları katkı, önceleri Türk devlet adamlarınca hakkıyla değerlendirilip

87 Edmund Henry Hynman Allenby (1861–1936) 1917’de Mısır’daki İngiliz kuvvetlerine komuta etti. Lloyd George’nin yukarıda belirtilen takdirine layık olduğunu Allenby, 9 Aralık 1917 tarihinde Kudüs’e girdiğinde göstermişti. Ayağının tozuyla Selahaddin Eyyubi’nin kabrine giderek ayağı ile kabri tepmiş ve “Ey Selahaddin! İşte biz tekrar döndük!” demişti ve eklemişti: “Haçlı seferleri bu gün bitmiştir.”

takdir edilememişti. Nitekim Sultan Abdulaziz devri vekillerinden bazıları rütbeler, nişanlar vermek suretiyle ayan ve Fellahların önde gelenlerinden bir kısmının kalplerini okşamaya çalıştılar. Ancak, bu gibi tedbirler, kesin bir hâkimiyet için yapılmış faydalı şeylerse de bu girişimler, kendileri için bağımsızlık ve hakimiyet isteyen hıdivlerin rekabetleri yüzünden etkisiz kalmıştı.

Zamanımızda gerekli olan şey, genel milli menfaatler çerçevesinden olmak üzere, Türkler ile Mısırlıların karşılıklı dayanışmalarını ve dostluklarını güçlendirmektir. Mısır ile ümit edilen gelecekteki ilişkilerde biz daima “Fellah” denilen ve sayıları gibi irfan ve medeni seviyeleri de artmakta olan çoğunluğu dikkatle değerlendirmeliyiz. Günümüzde Mısır'ın büyük serveti de bunların ellerine geçmek üzeredir. Gelecekte Mısır ile bilimsel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerde bulunmak istersek, kendimizi Fellahlara iyi tanıtmak ve sevdirmenin yollarını bilmeli ve bulmalıyız. Bu halkın önde gelenlerini ve elitlerini ülkemize çekmeli, onlarla ilişkiler kurmaya çalışmalıyız. Mısır, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti sayılırken nüfusu birkaç milyon tahmin ediliyordu. Bu gün on beş milyona doğru hızla yaklaşmaktadır. Ailelerde temizliğe, sağlığa, çocukların eğitim ve medeni hayatın gereklerine dikkat edildikçe nüfus daha da hızlı artacaktır. Aynı şekilde Fellahların arasında zenginler de artmakta olduğundan medeni hayatın gereklerine olan uyum daha da fazlalaşacaktır.

Eski Türk medeniyetinin örneklerinden birçoğu Mısır'a sokulmuştu. Mehmet Ali Paşa'nın hâkimiyet döneminde ise Türk dili ve edebiyatı ile merasim ve hayat şekillerinden birçokları çok fazla revaç bulmuştu. Kahire'deki meşhur Bulak Matbaası'nın vaktiyle basmış olduğu Türkçe ilmi ve edebi eserlerin güzelliği ve çokluğu, şaşkınlık verecek seviyeye ulaşmıştı. Hal böyleyken bundan yirmi seneye yakın bir zaman önce, Türkçe bir kitap basılması için Kahire'de bir Suriyeli Hıristiyan'ın matbaasından daha uygununu bulamamıştım. Gerçekten de yarım asırlık bir zamandan beri Mısırlılar arasında var olan edebi, siyasi, ekonomik ve sosyal etkiyi ortadan kaldırmaya çalışan İngiliz memurları, Türkiye ve Mısır arasındaki bağlantıları günümüzde de yıpratmaya devam etmektedirler. Buradan Mısır'a gitmek isteyen Türkler hakkındaki bürokratik zorluklara, Mısır Hükümeti adına o memurlar tarafından devam edilmektedir. İskenderiye'ye giden Türk gemilerine zorluklar çıkarmak için İngilizler, Mısır memurları şeklinde gemicilerimiz karşısında arz-ı endam etmektedirler. Diğer taraftan da yalnız Hıdiviye ismini taşıyan İngiliz bandıralı gemiler değil, yeşil zeminli, bir ay ve üç yıldızlı yeni Mısır bayrağını taşıyan ve Yunan sermayesiyle çalışan İskenderiye gemileri limanlarımıza serbestçe gelip gitmektedir. Yalnız bize haksızlık olan bu gibi durumlar, Mısırlıların gerçek bağımsızlıklarını kazanacakları zamana kadar sürecek gibidir. Hâlbuki limanlarımız ile İskenderiye arasındaki nakliyatta önemli bir paya sahip olmak, Türk gemiciliğinin özel hedeflerinden birisi olmalıdır. Acaba Mısır'daki İngiliz memurlarının bu konuda akıllarını başlarına getirecek karşı atak yolları bulunamaz mı? Mısır'dan, özellikle yaz tatili amacıyla, bu taraflara gelmek isteyen Fellahların ileri gelenleri ise, yabancı kay-

naklardan beslenen ve çoğunluğu Mısır'da yaşayan Suriyeli Hristiyanlar tarafından yönetilen bazı Arapça gazetelerin, Türkiye hakkında düzenli olarak yaydıkları uydurma ve yalan haberlerin etkisiyle şüphelere düşerek bizden uzaklaşmaktadır. Biz ise Batı'da olduğu gibi Doğu'da da karşılık verme, tekzip ve propagandadan aciz kalıp gitmekteyiz.

Anadolu ürünleri için Mısır'da büyük bir tüketim pazarı mümkünken, iki ülke arasındaki sınırlı alış verişler bile en çok bize düşman olduklarını gösteren doğulu bazı gayrimüslimler aracılığıyla yapılmaktadır. Mısır'da Türklerin yapabilecekleri birçok işler, Türkler gibi Mısırlıların da kanlarını emen Rumların ellerindedir. Yabancı istilacıların tahakküm aleti kesilen ve her zaman Mısırlılar için de tehlikeli bir unsur olan birkaç yüz bin Yunanlı'dan, Mısır Fellahlarının yakayı kurtarabilmeleri Türk kardeşlerinin ferdi yardımlarıyla kolaylık kazanır. Mısır'ın hemen her köyünde bakkal dükkânı açan Yunanlılar, afyon kaçakçılığı ve alkol satışı ile zavallı Fellahların sağlığını ve ahlaklarını bozmaya çalışmaktadırlar.

Sosyal, siyasi, ekonomik bağlar oluşturulması veya yenilenmesi için Türklerin Mısır'a gitmeleri, Mısırlıların Türkiye'ye gelmelerinden çok daha fazla engellere maruz kalmaktadır. Her sene yaz mevsimi Avrupa'nın hava değişimine uygun yerlerine giden binlerce Mısırlının yönlerini, çıkartılan bütün zorluklara rağmen, buraya Türk mesirelerine, sahillerine ve kaplıcalarına çevirebilmek için, gerek buraca ve gerekse Mısır'ca yapılması gereken birçok tedbir sayılabilir.

Bu münasebetle her değerlendirmeden önce şu önemli nokta dikkate alınmalıdır ki, biz artık yurdumuza biraz çeki düzen vermeliyiz. Bu hususun geciktirilmeyeceğini ümit ederim. Turist kabulüne uygun bir ülkenin medeni hayatından

kendimiz de istifade ederiz. İlgili dairelerin memurları ise gezginler ve turistler için gerekli kolaylıkları göstermelidirler.

Mısırlılar tarafından alınması gereken tedbirlere gelince: Bu maddenin özel şekilde anlatılması gerekir. O konuda ihtarlar ve değerlendirmeler yayınlanması ancak, Mısır'ı silahlı işgal altında tutmakta olanlarla, onlara aracılık eden, İngilizlerden artan mısır koçanını kemirmek üzere Mısır diyarına gidip yerleşen Rum, Ermeni ve Suriye Hristiyanlarının karşı tedbirler almalarına meydan verir. Yaz mevsimleri Mısır'dan buraya meydana gelebilecek akın gibi, kışın da buradan iklimi müsait bulunan Mısır'a gezmek için veya bilimsel, ticari ve sanayi amaçlı seyahatler teşvik edilmek ve seyahatlerimize kolaylık temin etmek gerekir. Türk müziğinin, Türk mutfağının Mısır'daki sevgisinden bile dostane propaganda yolu bulunabilir. Dünyanın en büyük dillerinden birisi olan, çok önemli bir edebiyata sahip olan, eski felsefe ve kanunlarımızın en önemli kısmını içeren Arapça'nın burada öğretilmesinin devam etmesi ve dilimizin Mısır'da yeniden öğrenilmesinin özendirilmesi maksadıyla, Mısır ve Türkiye yüksek okulları arasında, bazı Avrupa ve Amerika eğitim kurumlarının yaptıkları gibi, karşılıklı öğrenci gönderilmesi uygundur ve uygulaması da çok kolaydır.

İrkî ve ruhî bağların yenilenmesi, sosyal ve ticari bağların gelişmesine de yardım eder. Mısır zengin idi; yine de zengindir, gelecekte de zengin olacaktır. Orada ticaret kapıları açmak, ekonomik ilişkilerin yollarını aramak, ülkemizin müteşebbislerinin göz ardı edecekleri işlerden değildir.

Türkler ile Mısırlıları birbirlerine yeniden yardımcı yapacak büyük etken İslam topluluklarında bulunur. Bu esası dikkatten uzak tutmamakla birlikte Mısır'daki Hristiyan Kopt taifesinin, Mısır halkınca olan önemli mevkilerini, duygularını ve Mısır'ın, Müslüman milliyetçileri ile birlikte Mısır'ın tamamıyla kurtuluşuna çalışmalarını dahi takdir etmemiz gereklidir. Doğu Hristiyanları arasında gerçek bir vatanseverlik göstererek, yabancı emperyalizminin nifak ve bölücü faaliyetlerine kapılmayan, ona alet olmayan bir taife var ise o da "Kopt" denilen Mısır'ın yerli Hristiyanlarıdır. Mısırlılarca senelerden beri milli bir bağımsızlık düsturu olan "Mısır Mısırlılarıdır" kaidesinin gereğine, her millettten daha çok bizim riayet ettiğimizi ve Mısır'ın tam bağımsızlığını kazanmak hususundaki mücadelesinde tamamen yanlarında olduğumuzu sözle, yazıyla ve mümkün olduğu takdirde fiilen de ispata çalışmalıyız.

İlk fırsatta diplomasi temsilciliği veya konsolos gibi dışişleri memurları bulundurulacağı zaman, o gibi memuriyetler için eş ve dost gözetmek yerine, gerçekten ehil ve layık olan halis Türkler aranması gerekir. Aksi takdirde bu gibi teşebbüsler sonuçsuz kalır. Eski zihniyet ile yine: "Aman İngilizler buna ne derler? İngilizler hiç bırakırlar mı? Bu gibi şeylerle İngilizleri aleyhimize çevirmeye değer mi?" yol-lu miskince değerlendirmelere meydan verilmeyeceği ümit edilir.

Türk ve Arap'ın Kader Birliği

Türkleri eskinden beri Arap Medeniyeti'nin düşkünü şeklinde göstermeye kalkışmak, en saçma ve yanıltıcı iddialardan birisidir. Türkü, Arabın manevi esaretinden kurtularak kendine yeni gelmiş, milli kimliğini yeni kavramış ve onun irfan kudretini ancak yeni kazanmış gibi göstermek ağır bir iddiadır. Türkler ve Araplar adına yapılan mücadelelerde bölücü sözler ve safsatalı deliller yalnız bizim taraftan sarf olunmadı. Arap milleti adına söz meydanında boy gösteren nice siyasi şarlatan, daha önce benzer yaygaramaları kopararak "Arapları, Türk tahakkümü altında eziliyor, Arap Medeniyeti Türk hâkimiyeti yüzünden gelişmiyor" diye dünyayı yanıltmaya koyulmuşlardı. Gerçekte ise Arapların ve Türklerin özel medeniyetlerinin üzerinde üç yüz milyonu aşkın bir insanlık kitlesi olan⁸⁸ ortak bir medeniyetleri vardır ki, o da "İslam Medeniyeti"dir.

88 Bu gün bu rakam 1,3 milyara ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti, yıkılmış birçok doğu devleti gibi, temeli Türkler tarafından atılmış, manevi kimliği İslam olan bir devlet idi. Onun yönetiminde Araplar ve Türkler, ayrı ayrı dil sınırlarına sahip oldukları halde, asırlarca siyasi amaç birliğine sahip olmuşlardı. Türkler Arap irfanının devam etmesine hizmet ettikleri gibi, Arap dili de Türk manevi özelliklerinin gelişmesine aracılık etmiştir. Cahilleri aldatacak şekilde, aşırı milliyetçilik iddialarıyla, İslam Medeniyetini, özellikle Arap ve yabancı bir medeniyet diye kaldırıp atmaya çalışmak, sonuçsuz kalmaya mahkûm bir girişim olur. Bazı Batılı bilim adamları bile onunla kendi medeniyeti arasında ilgiler bulmaya çalışıyor. O ortak medeniyet, hem Türklerin hem de Moğolların atalarına gerekli insani faziletlerden yararlanmakta yardımcı olmuştur. İslamiyet'ten önce, Moğollar ile Türklerin ne derece medeniyet seviyesinde oldukları hakkında yabancı araştırmacılar birçok eser bırakmışlardır. Bunlardan bir kaçının adını aşağıya almanın makalemizin amacına ters düşmez kanaatindeyim:

Fransız müsteşriklerinden Blochet'in, Fazlu'llâh Reşîdü'd-Dîn'in eseri üzerine yazdığı Moğol Tarihine Giriş (Introduction a l'Histoire des Mongol's)'i; yine Fransız yazarlarından Leon Cahun'un Asya Tarihi hakkındaki "Introduction a l'Histoire de l'Asie" adlı eseri; Alman yazarlarından Bastia'nın Doğu Asya kavimlerine dair olan "Die volker des Oestlichen Asien" adlı kitabı; Dökin(?) adlı Fransız yazarının "Hunlar, Moğollar, Tatarlar ve Türkler Tarihi (Histoire Generale des Huns, des Turcs, des Mongols); Henri Hovertz(?) adlı İngiliz tarihçisinin Moğollar Tarihi üzerine yazdığı "History of Mogols", Michel Bodia(?) adlı Fransız yazarının Türk gruplarının dinleri hak-

kında yazdığı “Histoire Generale de la Religion des Turcs” adlı eserler.

Bilinmektedir ki İslamiyet, Türk gibi Arab'a da kardeşlik duygusu aşılır. Türk ile Arabın bir toplum halinde kardeşçe yaşamış oldukları asırlardır bilindiği halde, ayrılığa, aradaki gerginliğe dair çok eski kayıt yoktur. Türk Milleti bunca zamandan beri İslamiyet'in nüfuzu ve kuvvetiyle başka ırklardan sayısız insanı kendi manevi şahsiyetine bağlamış ve onları Türkleştirip sayısını sürekli artırarak güçlenmiştir. İslamiyet, insanlığın maddi ve manevi yükselişine hizmet eden bir müessese olduğundan, diğer birçok kavim gibi Araplar ve Türkler de onun nüfuzu altında yüzyıllardan beri birbirlerinin kaderiyle bağlantılı olmuşlardır. İslam topluluğunun bu iki Doğu ırkından gelen nesilleri, ancak son batınlarda milliyet adına birbirlerine zıt bir duruma sokuldu. Bunca farklı kavimleri bir arada toplamış olan Osmanlı Devletinin “temamiyet-i mülkiye (toprak bütünlüğü)”sini taahhüt etmiş olan bazı Avrupalı devletler, gerçekte onu bölüp parçalarından birçok önemli yerleri ele geçirmeyi amaçladıklarından, Osmanlı'nın çeşitli ırklardan olan uyrukları arasında mevcut olan İslam dayanışmasını sarsmak için sürekli olarak çalışmışlardır. Sonunda da amaçlarına ulaştıklarını biliyoruz. Ahlaken zayıf bazı politikacılar, bozguncuların araçlarıymış gibi hareket ettiler. Bununla beraber, Araplar ve özellikle Arapça konuştukları için kendilerine Arap sıfatı verilen Suriyeliler arasındaki bu

nitelikteki politikacıların, İslam bağımsızlığını çökertmeye çalışan yabancılara alet olmaları yönünde yapmış oldukları hatalar, Türklere bağlanabilecek bölücü hareketlerden daha vahimdir. Ya kötü idareden, ya da yabancılarının aldatmalarından dolayı Türk, Arab'ın; Arap da Türk'ün kanını hayli heder etmişti. Yemen'in, Asir'in, Havran'ın binlerce Türk askerinin mezarlarını barındırdığı bilinmektedir. Hâlbuki İmam Yahya ile akdedilmiş olan dostluk nedeniyle, Arap beldelerinin diğerlerinde de kan dökülmesine meydan veril-meyebilirdi. Yabancı tahriklerine kendilerini kaptırmış olan Arap politikacılarının Türklük aleyhindeki kindarca pro-pagandaları sebebiyle Arap âleminin safdil olan halkı, bir aralık Türk'e milliyet ve dininin düşmanıymış gibi bakmaya bile başlamıştı. Büyük Harb'in sonundaki bozgun üzerine Suriye'den Anadolu'ya doğru geri çekilmekte olan Türk as-kerlerine hunharca saldıran vahşiler, İngiliz askerleri değil, Şerif Hüseyin ve çocuklarının yönettiği çöl Arapları (Urban) idi. Bir Müslüman gözlemcinin söylediğine göre, Cemal Paşa'nın Suriye'de gücünü göstermek istediği sıralarda bile, hemen yanı başındaki Şerif Hüseyin'in propagandacıları, Arapları Türklere karşı kışkırtıyorlar; bol bol İngiliz parası dağıtıyorlardı. İngilizlerin Araplara bağımsızlık vaatlerine ve Türklerin imha edilecekleri yolundaki laflarına inanan Osmanlı Ordusu'ndaki Arap asıllı subayların hemen yüzde doksanı, istilacıların düşmanı değil de Türklerin düşmanı imişler gibi çalışmaya başlamışlardı. Ham hayal sahibi Arap politikacıları, İngilizlerin bıyık altından alaycı tebessüm et-melerine dikkat edemeyerek, büyük bir Arap devletinin teme-lini atmak istiyorlardı. Bu devletin sınırları Toroslar'dan Kuzey Afrika'daki Atlas Dağları'nın sonuna kadar uzanacaktı!

Yegâne amaçları, kendi imparatorluklarının doğu hâkimiyetlerini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak genişletmekten ibaret olan İngiliz devlet adamları ise, Şam'da derme çatma bir saltanat tahtı tedarik için gelişmelere göz yummuşlardı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda yaratılan bir saltanat postnişini, Arap âlemine hitaben Şam'da irad eylediği bir nutukla kendisinin ve bütün ailesinin mansıp ve domumluklarla faydalandıkları Türkiye'ye lanetler okumuş ve Arapları zalim düşmanların (Türklerin) esaret pençesinden kurtulmuş olmakla tebrik etmişti. Fakat çok geçmeden, bu saltanat tahtını İngilizlerle yaptıkları anlaşma gereğince Fransızlar tepik devirdiler ve sahibini Suriye'den kovaladılar.

Yukarıda anlatılanlarla geçmişin üzüntülerini anmak istemedik. Çünkü o bir boş emek olurdu. Ancak, geçmişini anarak şimdi ve gelecekteki hareket ve tedbirler için ibret alınacak örneklerin araştırılması murat edilmiştir. Müslüman milletler için dini farz derecesinde olan temel görev, her ne şekilde ve her ne vesile ile olursa olsun, şahsi çıkarları her şeyin üzerine çıkarma heves ve ihtirasını özenle kontrol altında tutma ve bu doğrultuda ortaya çıkan akımları hemen zamanında denetim altına almaktır. Yabancı emperyalizminin istilasına en çok fırsat veren şey, elitlerin nefsi ihtirasları yüzünden meydana gelen ayrılıklardır. Bu ihtiraslar sebebiyle Araplar, Türklerden hazin bir şekilde ayrıldılar. Bu ayrılığa bu gün en çok üzülen yine Araplardır⁸⁹. Arap bölgelerinde, Türklerle olan siyasi birlik zamanlarını hasretle yâd edenlerin

89 Aradan geçen zaman içinde, bu ayrılığın Arap halkı için ne kadar acılarla ve üzüntülerle dolu olduğu yaşanarak görülmüştür. (yayınlayan.)

halkın yüzde doksanını oluşturduğu kesin olarak bilinmektedir.

Olacak oldu; ayrılık meydana geldi. Şimdi Türk Milleti, sırf kendi ırkî sınırlarına sahiptir ve kendi kendini idare ediyor. Tabiatıyla gelişme de milli sınırlar üzerinde devam edecektir. Ancak, Türklerce gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta vardır: Anavatanın İskenderun yakınlarından Hakkâri taraflarına kadar çekilmiş olan çizginin hemen ötesinde Arap gruplarının olduğudur. Yani en yakın ve mühim komşularımızdan birisi de Arap kavmidir. Bu zamanda akıllı olan kavimler, komşuları ile hoş geçinmeyi tercih ederler. Ne yabancı girişimlerinin, ne de politikacı ihtiraslarının aradaki tarihsel yakınlığı sarsmasına meydan bırakmamaya çalışmalıdır. İstila arzusunda olan bazı yabancılar, sürekli olarak bu iki komşu ırk arasında ayırıcı bir set oluştursun diye Ermeniler veya Nesturiler'e ait, himayeleri altında devletçikler oluşturmaya çalıştılar. Bu yakınlık korundukça, onun denenmiş kerametiyle sosyal, ekonomik, ticari ve özellikle siyasi bağlar meydana getirildikçe, Doğu İslam hareketinin merkezi yine Türk diyarında bulunacaktır.

Son Söz

Bu kitapçık İngiltere'nin Doğu ülkeleri üzerine hâkim olmak ve özellikle Türklerin Doğu dünyasındaki güçlü konumunu sarsmak için yaptıklarını tenkit etmek amacıyla Avrupa'da, vatanımda, Mısır'da yayınladığım eserler ve broşürlerin sonuncusudur.

Yaklaşık otuz seneden beri bu uğurda kendimi, tamamen kişisel bir kararla, bir Türk propagandacısı yerine koydum. "Kim etti sana bu işi teklif?" mısrasında olduğu gibi bir soruyla karşılaşırsam, yalnızca "vicdanım" cevabını veririm. O konudaki görev duygusu, atadan, babadan beri bu vatanın çocuğu olmamdan kaynaklanmaktadır. Yoksa resmi makam sahiplerinden faaliyetlerim konusunda ne destek ne teşvik aldım; ne de böyle bir şey istedim.

Uzun seneler süren bu çerçevedeki çabalarım dolayısıyla uğramış olduğum saldırıları ve katlanmış olduğum sıkıntıları anlatmakta bir yarar yoksa da sadece bir noktayı ibret için anmak isterim. O da saldırıların sırf eleştirdiğim yabancı çevreler tarafından yapılmamış olduğunu göstermek içindir. Galiba her millet arasında, bilerek veya bilmeyerek, yabancı-

lara yandaşlık yapan bir takım kimselere rastlanıyor. Yoksa bazı İngiliz memurlarının yapmış olduğu düşmanlıkları anmak istemem. Bilinir ya, atalar sözüdür: “Düşman düşmana rahmet okumaz”.

Meydana gelen düşmanlıkların verdiği üzüntülere yenilmediğimden çalışmalarımı devam ettirdim. Bu inatçılığım ise kalbimdeki milliyet taassubundan doğmuş değildir. Dünyayı epeyce gezmiş, değişik milletlerden çok sayıda insanla karşılaşmış bir kimse olarak, büyük veya küçük hiçbir yabancı millet hakkında rast gele düşmanlık hissi beslemedim. Ancak, mensubu bulunduğum Türk Milleti'ne karşı düşmanlık besleyen milletlere karşı durumum farklıdır.

Vaktiyle, arasında senelerce yaşamış olduğum İngiliz Milleti'ne gelince: Onun ilmi ve sosyal özelliklerinin güzellikleri hakkındaki fikrimi yayınlamış olduğum çeşitli yazılarımda ortaya koydum. Ben sadece İngiliz emperyalizminin Doğu milletleri üzerindeki zulüm ve tahakkümünün beddu-acısı olageldim.

Her türlü manevi görevin üzerinde olmak üzere, kişisel çıkarların elde edilmesi yönünü sürekli olarak gözeten “becerikliler” kadar, Cenab-ı Hak bana da idrak vermiştir. Politikada, durumların ve zamanın değişmesine göre buka-lemun gibi değişiklikler göstermek, özellik değildir. Bundan dolayı Doğudaki İngiliz eylemlerine karşı sadece hoş görüyle yaklaşmak değil, hatta bu konuda göz yummanın bile, hayatta bazı kolaylıklar elde etmek için yeterli olduğunu ben de biliyordum. Fakat halis Türklük sıfatının öyle zelil bir ay-mazlığı kabul edemeyeceğine inana geldim.

Doğu'nun, gelişmiş Avrupa kıtası karşısında ve kıtaya çok yakın çok özel bir konumunda; tarihsel, stratejik, uluslararası ticaret noktalarında olağanüstü öneme sahip bir milletler yolu üzerindeki bu büyük ülkede, Türkler gibi bağımsızlık ve varlıklarını silahla koruyabilen bir milletin hakimiyetini, İngiliz yayılmacılığının kabullenemeyeceği hakkındaki eski kanaatimi bu güne kadar değiştirecek hiçbir işaret göremedim. Makam sahipleriyle yakından tanışıklığım bulunmadığından, söz konusu yayılmacılık yönünden kaynaklanan suikastlere karşı alınması gereken etkili ve gerekli tedbirleri uygulayabilecek yetki ve konumda değilim. Şu kadar ki, cumhuriyet rejiminin gerektirdiği tam demokrasiden doğan fikir özgürlüğünün gerçek anlamı bulandırılmadıkça, milletin önünde, naçizane görüşlerimi söylemeye ve yayınlamaya bir engel olamaz. **Bu kitapçıktaki hatırlatmaları okumak zahmetinde bulunan vatandaşlarım inansınlar ki, çağdaş bayındırlıktan mahrum kalmakla beraber, dünyadaki öneminin olağanüstülüğü gerçek olan elimizdeki vatan parçasını bile bize çok görenlerin korkunç hesaplarının işaretleri ara sıra ortaya çıkıyor. Barış içinde maddi ve manevi gelişme ve siyasal ilerlememize engel olan bir buhranı defedebilirsek bile, çok geçmeksizin düşmanlarımız tarafından başka bir sorunun çıkartılmasına çalışılacağını her zaman beklemeliyiz. Milli kaderimiz böyledir.**

Burada vatan için zararlı bir şeyden bahsedeceğim: Yakın geçmişte birçok kez meydana geldiği gibi düşmanlarımız, siyaseten tükenmemizi umacaklardır. Amaçları başımızdaki belaları atmakla uğraşırken maneviyatımız felç olsun, gelişme konusundaki girişimlerimiz başarısız kalsın; vatan toprakları biraz daha küçülsün. Politikacılarımızın yozlaşmalarının başlıca etkenlerinden biri de kişisel hırslarındaki aşırılıktır. Bilinmektedir ki; Meşrutiyet'in ilanı, Türk hâkimiyetinin parçalanması planlarını bir süreliğine ertelemişti. Ne yazık ki bir müddet sonra taksimi amaçlamış olan düşmanlarımız, siyasilerimizdeki dejenerasyon belirtilerini görerek ümitlerini tazelediler. Ve içimizdeki bozgunculuk ateşini körüklediler. 31 Mart Vakası üzerine tekrar ülkemize göz diktiler. O hadise atlatıldıktan sonra biz yine ölçüsünü kaybedercesine Avrupalılaşma telaşına daldık. Hırs, makam sahiplerinin basiretini bağladığından, çevremizi kuşatmakta olan süngü çemberini göremez olmuşlardı. Artık particilik, bölücülük haline getirilmişti. O zamanın devlet adamları hay-huy âleminde zaman geçirirlerken önce Trablusgarp, arkasından da Balkan Savaşı patlak verdi. Sonuç büyük bir facia oldu.

Daha sonra kendimizi toparlayalım derken, yine hırslarına sapanlar oldu. Dünya Savaşı gibi feci bir devirde bile nefsanî hay-huyar, basitlikler görüldü. Ve arası çok geçmeksizin vatan da çöküş baş gösterdi. Bundan dolayı kıymetli topraklarımız elden çıktı. Çok kıymetli Türk kanları heder oldu gitti.

Belalar, afetler mümkün olduğunca ortadan kalktıktan sonra, sınırlarımız içerisinde maddi tamiratlar, sosyal düzenlemeler yapmak ve özellikle güçlü olmanın esaslarını elde etmeye çalışmak zorundayız. Bundan dolayı bize farz olan şey,

medeni insan sıfatıyla mertçe, fedakârca, vatanseverlikle ve uyum içerisinde çalışarak, duygular ve şahsi heveslerimizi denetlemek, milli yurdumuza düzen vermek, yükselmemizin araçlarını durmadan güçlendirmeye çalışmak, bütün bunlarla birlikte dışarıda güzel etkiler meydana getirerek uluslararası itibarımızı artırmaktır.

Kişisel hırslar, elbette siyasi bozulmanın başlıca nedenlerindendir. Kişisel hırsların çirkin bir yaygınlık kazanması, öteden beri Doğu Dünyası'nın sosyal hastalıklarından birisi olagelmıştır. Bununla yiğitlik ve mertlik duyguları sarsılır. Demokrasiye hiç de yakışmayan, üstünlük ve en büyük olma garazları vatandaşları birbirinden ayırır. Belirlenmiş olan yolların dışına atılanlar çoğalır. Kişisel hırsların doğurduğu siyasi ve sosyal bozulma, doğal olarak milli yozlaşmayı doğurur. Bundan dolayı, fırsat gözleyen düşmanlar, gerekçe buldukça vatana darbe vurmakta gecikmeyecektir.

Türklere iyi niyet gösteren yabancılar arasında vaktiy-le: "Türk halkının büyük milletlere has olan bir çok yüksek özelliklere sahip olduğu halde, yönetimini, çağdaş uygarlık ile uyumlu şekilde düzenleyemediğine" şaşırانlar görülmüşü. Şimdi açıkça görüldüğü üzere Türk halkı, kendi geleceğini belirleme noktasında gerekli olan denetim hakkını icra edecek derecede bir uyanma gücü kazanmak üzeredir. Bundan dolayı, vatanının yararlarına yapılması gereken gerçek şeyler hakkında artık bir uyum meydana getirilebiliyor. Kişilerin vatan hizmetinde, birlik duygusuyla, uyumlu bir

şekilde hareket etmenin yolunu bilmesi durumunda, esenlik ve kurtuluşun kerametleri kendiliğinden görünmeye başlayacaktır.

Önemli işlerin yürütülmesinde esas olan liyakattir; geçmişte olduğu gibi riyakarlara itibar edilmemelidir. Filan ve falan gazetelerin yanlış propagandaları sayesinde tanınmakla da yöneticiliğe layık olunamaz. Ancak, çok okumak, çok deneyim kazanmak, bunun neticesi olarak, işlerden, insanlardan ve şartlardan iyi anlamak; özellikle siyasi ve idari hayatının bütün safhalarında çok sağlam bir ahlak sahibi olmakla belirlenir.

Yakın zamanlara kadar bu devletin idari makamları, eğitim yeri gibi kullanılmıştır. Binaenaleyh büyük bir tecrübe ile donanmış olan düşmanların aleyhimize uygulayacakları hilelerin mahiyetlerini, uzak görüşlülük ve tecrübe noksanlığımızdan dolayı çok kere pek geç fark edebilmiştik.

Türk milletinin diğer milletler arasındaki durumunun değişmesinde, nice senelerden beri büyük ilgi göstere gelmiş olan İngiltere'nin Doğu'da ve Batı'da takip ettiği hareket ve yöntemleri, ciddi bir kudret ve uzmanlığa sahip liyakat ile kavrayabilen devlet adamlarımızın gelip-gittiğini tarihte pek göremiyoruz.

Uluslararası ortaya çıkan anlaşmazlıklarda ve Türkiye ile İngiltere arasında meydana gelen ilişkilerde derme-çatma bilgiler, yüzeysellik ve gazetelerden toplanma bilgiler ile Türk hakları savunulamaz; Türk görüşleri kabul ettirilemez.

Türk ve İngiliz ilişkilerinin akışında daima göze çarpan bir durum vardır: İngilizlerin Türk işleriyle meşgul olan resmi görevlilerinde geniş bir vukufiyetin bulunması; buna karşın bizim taraftan görevlendirilenler de ise çok kere “idare-i maslahat” yüzeyselliklerinin olmasıdır. Bu yüzeyselliğin varlığından dolayı idi ki, geçmişte bazen avutma siyaseti takip edildi. Bazen de İngiliz eğilimleri karşılığında hırçınlık ve kaygısızlık tavırları gösterildi. Hâlbuki o konudaki siyasetimiz “göz yumma veya kendi kendini aldatma” değil, aksine makul, temkinli, ihtiyatlı suretlerde zararın uzaklaştırılması prensibine dayanmak olmalıydı.

İtiraf etmek zorundayız ki, bu millet hâlâ dünyada hak ettiği derecede etkin bir güç olamamıştır. Oysa Batı ve Doğu'da itibarımızı sağlamlaştırmaya acilen ihtiyaç vardır. Hele şu kendi başına bir dünya olan Amerika'da, en küçük bir Avrupa milleti kadar olsun konuma sahip değiliz. Bu doğal olmayan durumdan zarar gören taraf ise sadece biziz. Orada her rakip veya kötü niyetli, hiçbir karşılık görmeksizin bize karşı isteklerini yayıyor. Bizi medeni olmayan kavimlerdenmiş gibi tanıtıyor. Makam sahibi bazı devlet adamlarının, ülkemize gelen bir takım Amerikan gazete muhabirlerine bu milletin adını ve çıkarlarını savunma yolunda güzel güzel beyanlarda bulunması amaca yeterli olmaz. Çıkarlarımızın savunulması konusunda Amerika'da da gayret gösterilmesine acil ihtiyaç vardır.

Yeni Dünya'nın halkı, eski dünyanın bu köşesindeki insanlardan hayli uzak düştüğünden aradaki ayrılık gayriliik

çoktur. Bununla birlikte zengin, gelişmiş ve girişimci olan Amerikan halkı, gitgide başka ülkeler halkının geleceğiyle daha da artarak ilgilenmektedir. Hatta Amerikalıların önemli bir kısmı, Doğu'da, özellikle de Ortadoğu'da, bazı insani görevlerin yerine getirilmesinde manevi görevleri olduğu yolunda bir anlayış bile taşıyor. Cins ve mezhep ayırımı yapılmaksızın yapılacak görevlerde bizde varız. Fakat körü körüne "Türk'e karşı önyargılar beslemek" diğer taraftan da doğu Hristiyanlarına teveccüh ve merhamet göstermek arasında haksız bir tezat bulunduğundan, bunun insani duygularla ilgisinin olmadığını iddia etmekte kendimizi haklı görmeliyiz. Aynı şekilde, o aleyhtarlıkla bu tarafgirliğin sırf propaganda ve yönlendirmelerden ileri geldiğini bildiğimizden, Amerikalıların insanlık görevlerinde bundan sonra daha doğru bir yol tutacaklarını temenni ederiz.

Amerika'da Türklere karşı var olan önyargıların, kötü düşüncelerin büyük bir kısmı, İngiliz emperyalizminin çalışmalarını sonucu olduğuna, otuz seneden beri bu gibi konular üzerine yoğunlaşmış bir Türk sıfatıyla kanaat getirdim.

Amerika'da birçok kilise yetkilisinin ve özellikle misyonerlerin, aleyhimizdeki yanlış düşünce ve taassuplarının arkasında da İngiliz parmağı aranmalıdır.

Geçmişte ne zaman bir siyasi emel ile İngiliz emperyalizmi milletimiz aleyhinde girişimde bulunsa, Canterbury Başepiskopusu'na o gizli girişimlerin kokusu hissettirilmiştir. Adı geçen de hemen diğer etkin papazlarla birlikte "Doğu Hristiyanlarından falan millete karşı Türklerin yaptıkları vahşetten dolayı" Hristiyanlık adına savaş kapısını açmış ve bu konuda ilk iş olarak Amerika'daki kiliseleri ortak mü-

cadeleye sevk etmek olmuştur. Gladstone'un "Bulgarlara me-zalim" adı altında başlattığı mücadelesinden beri, sırasıyla Ermeniler, Makedonyalılar, Yunanlılar ve daha bilmem neler lehinde yapılan gösteriler münasebetiyle Türkler aleyhinde İngiltere ve Amerika'daki kiliselerde yapılan lanetler ve mi-tinglerde savrulan küfürler, gazetelerde yazılan iftira ve suç-lamalar hemen birbiri arkasına ortaya çıkardı.

Doğudaki ilişkilerimize göz atılırsa: Burada "Doğu"dan kastedilen Uzakdoğu değildir. Ülkemizin doğu tarafı Batılılar tarafından adeta çemberlenmiş gibi bir durumda bulunuyor. Mısır, Filistin, Arap Yarımadası ve özellikle Irak, şimdiden bize pek yabancı ülkelermiş gibi görünmektedir. Bu diyarlarda bunca maddi nüfuza ve manevi itibara sahip bulunmuş olan Türk Milleti'nin fertleri için oralar adeta "ya-sak topraklar" halinde tutulmak isteniyor.

Hindistan ile ilgimiz ise büsbütün kesiktir. Doğuda gö-rülen bu ayrılık ve tecrit durumu, öneminin azlığıyla de-ğerlendirmemek gerekir. Doğumuzdaki çemberi temkinle, azimle ve maharetle söküp atmak, Türklerin üzerine düşen ilk görevdir. İşte bu işin öneminden dolayı bu kitapçığın son bölümlerini Doğu ile ilişkilerimiz oluşturmuştur.

Kısaca, faaliyetlerini doğu ve batıda gösterme-yen; başka bir deyişle, dünyada başkalarıyla yarışır-casına bir çalışma ve gayretle nüfuz alanını genişlet-meye uğraşmayan bir milletin, kendi sınırları için-deki yönetim ve egemenlik gücüyle düşmanları daha yakından uğraşacaktır.

